

GEWELD TEGENOVER HOLEBI'S - I

VERKENNENDE STUDIE OVER DE BELEVING, DE OMSTANDIGHEDEN EN DE UITKOMSTEN VAN
HOLEBIGEWELD IN VLAANDEREN (EERSTE TUSSENTIJD RAPPORT – JANUARI 2013)

Lies D'haese
Universiteit Gent

Dr. Alexis Dewaele
Universiteit Gent

Prof. Dr. Mieke Van Houtte
Universiteit Gent

STEUNPUNT GELIJKEKANSENBELEID

Een consortium van:
Katholieke Universiteit Leuven
Universiteit Antwerpen
Universiteit Hasselt
Universiteit Gent
Vrije Universiteit Brussel

UITGEVER

Steunpunt Gelijkekansenbeleid
Lange Nieuwstraat 52
B-2000 Antwerpen (België)

Tel. +32 (0)3 265 53 23

e-mail: steunpunt.gelijkekansenbeleid@gmail.com
e-mail: steunpuntgeka@uantwerpen.be

© Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	6
2	LITERATUUROVERZICHT	7
2.1	Holebi's en hun sociale omgeving	7
2.1.1	Progressieve wetgeving, maar heteroseksualiteit blijft de norm	7
2.1.2	Verschillen in acceptatie tussen maatschappelijke groepen	8
2.1.3	Leven in een heteronormatieve omgeving leidt tot stress: het minderheidsstressmodel	8
2.1.3.1	Geïnternaliseerde homonegativiteit	9
2.1.3.2	Stigmabewustzijn en verwachting van homonegativiteit	9
2.1.3.3	Effectieve ervaringen van negativiteit, vijandigheid en agressie	9
2.1.3.4	Link tussen de minderheidsstressoren	10
2.1.4	Samengevat: holebi's en hun sociale omgeving	10
2.2	Antihomoseksueel geweld	11
2.2.1	Vormen van antihomoseksueel geweld	11
2.2.2	Kanttekeningen	11
2.2.3	Prevalentie van antihomoseksuele agressie	12
2.2.4	Slachtoffers en daders	12
2.2.4.1	Slachtofferprofiel	13
2.2.4.2	Daderprofiel	14
2.2.5	Aangiftebereidheid	15
2.2.6	Samengevat: antihomoseksueel geweld	15
2.3	Motieven van daders	16
2.3.1	Haat tegenover holebi's?	16
2.3.2	Gender(non)conformiteit en zichtbaarheid van seksualiteit	16
2.3.3	Groepsdynamiek	17
2.3.4	Op zoek naar sensatie	18
2.3.5	Samengevat: motieven van daders	18
2.4	Gevolgen van antihomoseksueel geweld	19
2.4.1	Emotionele gevolgen en impact op de gezondheid	19
2.4.2	Omgaan met geweldservaringen	20
2.4.2.1	Gedragsveranderingen	20
2.4.2.2	Sociale steun	21
2.4.3	Samengevat: gevolgen van antihomoseksueel geweld	21
2.5	Onderzoeksvragen	22
3	METHODOLOGIE	23
3.1	Onderzoeksdesign	23
3.1.1	Keuze voor de kwalitatieve onderzoeksstrategie	23
3.1.2	Selectie van de respondenten	24
3.1.2.1	Kwalitatieve steekproeftrekking	24
3.1.2.2	Kanalen voor respondentenwerving	24

3.2	Verloop van de interviews.....	25
3.3	Kenmerken van de respondenten	25
3.4	Dataverwerking en -analyse	26
4	RESULTATEN.....	28
4.1	Holebi's en hun sociale omgeving	28
4.1.1	Wat betekent 'holebi zijn'?	28
4.1.2	Heteronormativiteit en homonegativiteit	28
4.2	Geweld tegenover de seksuele voorkeur.....	30
4.2.1	Wat is (holebi)geweld?.....	30
4.2.2	Aard van het geweld	31
4.2.2.1	Verbaal geweld	31
4.2.2.2	Fysiek geweld.....	33
4.2.2.3	Seksueel geweld.....	33
4.2.2.4	Materieel geweld	34
4.2.3	Waarom als holebi gepercipieerd?.....	34
4.2.4	Waarom wordt het geweld als homofob omschreven?	35
4.3	Context van het geweld.....	36
4.3.1	Tijdstip.....	36
4.3.2	Locatie.....	36
4.3.3	Omstaanders	36
4.4	Daders en hun motieven	37
4.4.1	Daderprofiel	37
4.4.1.1	Geslacht	37
4.4.1.2	Leeftijd	38
4.4.1.3	Aantal.....	39
4.4.1.4	Alcohol	39
4.4.1.5	Bekende vs. Onbekende dader	39
4.4.1.6	Etniciteit.....	40
4.4.2	Vanwaar komt homonegativiteit?.....	40
4.4.2.1	Groepsdynamiek	41
4.4.2.2	Hokjesdenken en onwetendheid	41
4.4.2.3	Zichtbaarheid en gendernonconformiteit.....	41
4.4.2.4	Sociale achterstelling	42
4.4.2.5	Multiculturaliteit en etniciteit.....	43
4.4.2.6	Bijkomende verklaringen	44
4.5	Ervaringen van de slachtoffers tijdens het incident	45
4.5.1	Beleving tijdens het incident.....	45
4.5.2	Reactie tijdens het incident.....	45
4.6	Melding en aangifte.....	47
4.6.1	Politie	47
4.6.1.1	Contact met de politie	47
4.6.1.2	Aangiftebereidheid in de toekomst	49
4.6.1.3	Beeldvorming over politie en gerecht.....	50
4.6.2	Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding	50
4.6.3	Media	51

4.7	Gevolgen	52
4.7.1	Lichamelijke gevolgen	52
4.7.2	Emotionele gevolgen.....	53
4.7.2.1	Ook woorden kwetsen	53
4.7.2.2	Angst en boosheid	53
4.7.2.3	Schaamte	53
4.7.2.4	Andere negatieve uitkomsten.....	54
4.7.2.5	Weerbaarheid	54
4.7.3	Omgaan met geweldservaringen	54
4.7.3.1	Gedragsaanpassingen	54
4.7.3.2	Steun.....	56
4.8	Aanbevelingen.....	57
4.8.1	Preventie- en sensibiliseringscampagnes.....	57
4.8.1.1	Onderwijs.....	58
4.8.1.2	Media.....	59
4.8.1.3	Inzetten op openheid.....	59
4.8.2	Repressief beleid en strafuitvoering	60
4.8.3	Met betrekking tot etniciteit.....	61
4.8.4	Bijkomende aanbevelingen	62
5	SAMENVATTING EN BESLUIT	64
5.1	Onderzoeksopzet	64
5.2	Methodologie	64
5.3	Resultaten	65
5.3.1	Holebi's en hun sociale omgeving	65
5.3.2	Geweld tegenover de seksuele voorkeur.....	65
5.3.3	Context van het geweld.....	66
5.3.4	Daders en hun motieven	66
5.3.5	Ervaringen van de slachtoffers	68
5.3.6	Melding en aangifte	68
5.3.7	Gevolgen	69
5.3.8	Aanbevelingen.....	71
5.4	Verder onderzoek	72
6	LITERATUURLIJST	73
7	BIJLAGEN	80
7.1	Kenmerkenmatrix respondenten diepte-interviews.....	80
7.2	Kenmerkenmatrix respondenten focusgroepen.....	83
7.3	Topiclijst diepte-interviews	85
7.4	Topiclijst focusgroepen	87

1 INLEIDING

De zichtbaarheid van holebi's in het publieke leven is de laatste twee decennia sterk toegenomen in België. Deze toegenomen zichtbaarheid en de vereniging in holebi-organisaties heeft geleid tot wetten die de gelijkberechtiging van holebi's bevorderen. De verhoogde kans op contact met holebiseksuele personen heeft een positief effect op attitudes tegenover deze seksuele minderheid. Belgen blijken er dan ook een vrij positieve houding tegenover holebi's op na te houden in vergelijking met andere Europese burgers (Hooghe, Quintelier, Claes, Dejaeghere, & Harrell, 2007). Deze toegenomen zichtbaarheid heeft echter ook een schaduwzijde. Naarmate de holebigemeenschap meer zichtbaar wordt, en naarmate men als individu meer open is over de eigen holebiseksuele voorkeur, neemt de kans toe dat men in contact komt met verbaal en fysiek geweld (D'Augelli, 1998; D'Augelli & Grossman, 2001; Katz-Wise & Hyde, 2012; Pilkington & D'Augelli, 1995).

Ook in België komen dergelijke geweldsincidenten voor. In augustus 2011 kregen twee vrouwen rake klappen, de enige aanleiding voor deze aanval lijkt te zijn dat zij hand in hand door de Brusselse straten liepen. In oktober van hetzelfde jaar werden twee mannen in Kortrijk beroofd en in elkaar geslagen nadat zij door twee voorbijgangers uitgehooard werden over hun homoseksuele levensstijl. In februari 2012 werd in Leuven een jongeman verbaal en fysiek aangevallen, omdat hij aanwezig was op een holebifuij. Deze incidenten vormen slechts een kleine selectie uit de media-verslaggeving van afgelopen maanden. Een triest 'hoogtepunt' van deze antihomoseksuele geweldsdelicten is de moord op Ishane Jarfi in april laatsleden. De jongeman van Marokkaanse afkomst werd geslagen, geschopt en gewurgd door vier mannen, die onder invloed van drank en drugs waren. In hun verklaring vermeldden de daders de seksuele toenadering vanwege Ishane als motief. Deze moord zal waarschijnlijk geclassificeerd worden als de eerste homofobe moord in België, hoewel opgemerkt dient te worden dat het gerechtelijk onderzoek nog niet afgerond is.

Gezien de schijnbaar grote steun voor holebirechten in België is het dan ook verbijsterend dat geweld tegenover holebi's toch zo aanwezig lijkt (Cox, 2011). Dergelijke berichten en gebeurtenissen gaven aanleiding tot een publiek debat, waarin de vraag gesteld werd met welke vormen van geweld holebi's geconfronteerd worden en wie de daders zijn. Maar het is moeilijk om een gefundeerd antwoord te formuleren, omwille van het tekort aan wetenschappelijk onderzoek en het gebrek aan betrouwbaar cijfermateriaal voor Vlaanderen. Er is voorheen reeds onderzoek gevoerd naar geweld tegenover holebi's in Brussel Stad, onder leiding van Marcia Poelman (Poelman & Smits, 2007). Bovendien werd ook in Zzip², een studie die peilt naar het algemeen welbevinden van holebi's in Vlaanderen, een klein luikje over holebigeweld opgenomen (Versmissen, Dewaele, Meier, & Van Houtte, 2011). Met het onderzoek waarover hier gerapporteerd wordt, wordt dan ook beoogd om meer actuele informatie te verwerven over holebigeweld in Vlaanderen. Aan de hand van diepte-interviews en focusgroepen met holebi's wordt een beeld geschetst van hun ervaringen en belevenissen rondom het thema holebigeweld. Er wordt stil gestaan bij het voorkomen van de verschillende vormen van holebigeweld en de contexten waarin het zich voordoet. Daarnaast wordt gevraagd naar het (potentiële) daderprofiel en de mogelijke verklaringen waarom mensen gewelddadig gedrag stellen naar holebi's toe. Verder wordt ingegaan op de uitkomsten van holebigeweld. Zowel de lichamelijke en emotionele gevolgen, als de manier waarop men omgaat men voorgaand en toekomstig geweld, worden bevraagd.

2 LITERATUUROVERZICHT

Om een beeld te kunnen schetsen van holebigeweld in Vlaanderen, wordt in het literatuuroverzicht eerst ingegaan op de maatschappelijke acceptatie die holebi's genieten en de stressoren waar zij tot op heden aan blootgesteld worden. Dit wordt gebruikt als opstap naar de onderzoeksliteratuur die voorhanden is over antihomoseksueel geweld.

2.1 HOLEBI'S EN HUN SOCIALE OMGEVING

2.1.1 PROGRESSIEVE WETGEVING, MAAR HETEROSEKSUALITEIT BLIJFT DE NORM

België behoort tot de landen die het voortouw nemen inzake holebirechten (ILGA, 2012). De openstelling van het huwelijk en het feit dat holebikoppels nu ook in aanmerking komen voor adoptie maken dat België een vrij liberale wetgeving heeft in vergelijking met sommige andere Europese landen. Ook de invoering van de anti-discriminatiewet vormde een belangrijke stap voorwaarts voor de juridische gelijkberechtiging van holebi's. In lijn hiermee geeft het merendeel van de Vlaamse holebi's aan het gevoel te hebben dat het maatschappelijke klimaat steeds gunstiger geworden is voor hen (Dewaele, Cox, Van den Berghe, & Vincke, 2006). Uit grootschalig attitude-onderzoek bij de Vlaamse bevolking komt echter een meer ambigu beeld naar voor. Vooreerst blijkt holebiseksualiteit als bestaanswijze vrij algemeen aanvaard te zijn. Bijna negen op de tien Vlamingen stelt expliciet dat holebi's hun leven moeten kunnen leiden zoals zij willen (Pickery & Noppe, 2007). Daar tegenover staat dat meer concrete stellingen inzake seksualiteitsbeleving en gelijkberechtiging van holebi's een minder rooskleurig beeld oproepen. Van de respondenten is 30 tot 40% het bijvoorbeeld niet of helemaal niet eens met de stelling dat homoseksuele vrouwen en mannen dezelfde adoptierechten zouden moeten krijgen als hetero-koppels (Pickery & Noppe, 2007). Naarmate meer concrete stellingen voorgelegd worden, lijkt de tolerantie dus snel af te nemen (Buijs, Hekma, & Duyvendak, 2009).

Deze ambivalente resultaten wijzen op een schijntolerante houding tegenover holebiseksualiteit. Schijntolerantie betekent dat men vindt dat holebi's hun leven mogen leiden zoals ze zelf willen, maar dat ze hierbij moeten voldoen aan de algemeen geaccepteerde norm die hen door de heteroseksuele omgeving wordt opgelegd (Dewaele et al., 2006). Wanneer holebiseksualiteit zichtbaar wordt voor anderen en men er rechtstreeks mee geconfronteerd wordt, dan blijken meer mensen er moeilijkheden mee te hebben (CGKR, 2011). Negatieve attitudes tegenover holebi's en holebiseksualiteit blijven dus aanwezig, hoewel respondenten zich, in een klimaat van politieke correctheid, verplicht voelen om zich positief uit te laten tegenover holebi's (Dewaele et al., 2006; Pickery & Noppe, 2007).

Deze schijntolerantie vindt zijn oorsprong in heteronormativiteit (Dewaele et al., 2006; Vincke, Dewaele, Van den Berghe, & Cox, 2006). In een heteronormatieve samenleving wordt heteroseksualiteit als normaal en vanzelfsprekend beschouwd, terwijl holebiseksualiteit wordt gezien als een onnatuurlijke en abnormale uiting van identiteits- en seksualiteitsbeleving (Nielsen, Walden, & Kunkel, 2000; Salo, 2004). Heteronormativiteit is zodanig sterk ingebakken in onze cultuur dat iedereen in bepaalde mate opgroeit met een negatief beeld over holebiseksualiteit en/of met het besef dat holebi's een afwijkende en geïsoleerde positie

innemen binnen de maatschappij (Gonsiorek, 1993; Herek, 2004, 2007; Herek, Chopp, & Strohl, 2007). Heteronormativiteit kan er dan ook voor zorgen dat homonegativiteit, alle mogelijke negatieve gevoelens en reacties tegenover holebi's, gerechtvaardigd wordt (Herek, 2004; Mayfield, 2001; van Wijk, van de Meerendonk, Bakker, & Vanwesenbeeck, 2005). Ondanks een, op het eerste gezicht, brede en algemene aanvaarding, blijkt een meer impliciete negatieve houding tegenover holebiseksualiteit dus behoorlijk wijd verspreid (Pickery & Noppe, 2007).

2.1.2 VERSCHILLEN IN ACCEPTATIE TUSSEN MAATSCHAPPELIJKE GROEPEN

Homonegativiteit lijkt niet evenredig verdeeld te zijn binnen de Vlaamse bevolking. Bepaalde subgroepen houden er meer negatieve attitudes op na (Hooghe, 2011; Hooghe & Meeusen, 2012). Zo zijn attitudes van jongens en mannen negatiever dan deze van hun vrouwelijke tegenhangers (Hooghe, 2011; Hooghe, Claes, Harell, Quintelier, & Dejaeghere, 2010; Hooghe et al., 2007; Pickery & Noppe, 2007). Er is ook sprake van een verschil naar leeftijd. Hoe ouder men is, hoe meer negatieve attitudes men er op nahoudt tegenover seksuele minderheden (Pickery & Noppe, 2007). Toch zou dit leeftijdseffect niet volledig lineair zijn. Er bestaan immers ook indicaties dat adolescenten er een meer homonegatieve houding tegenover holebi's op nahouden, dan volwassenen van middelbare leeftijd (Dewaele et al., 2006; Hooghe et al., 2007).

Etnisch culturele minderheden blijken er minder positieve attitudes tegenover holebi's op na te houden in vergelijking met etnische Belgen. Deze relatie houdt ook stand na controle voor socio-demografische factoren zoals opleidingsniveau en sociaaleconomische status (Hooghe, 2011; Hooghe et al., 2007). Naarmate men meer religieus is en religie een meer belangrijke positie inneemt in het leven van mensen, lijkt de acceptatie voor holebiseksualiteit af te nemen (Hooghe, 2011; Hooghe et al., 2010; Hooghe & Meeusen, 2012; Hooghe et al., 2007; Pickery & Noppe, 2007). Moslims blijken er bovendien negatievere attitudes op na te houden in vergelijking met andere religieuze denominaties (Hooghe et al., 2007). Dit neemt niet weg dat er ook verschillen terug te vinden zijn binnen de moslimgemeenschap. Er wordt bijvoorbeeld een duidelijk geslachtsverschil teruggevonden. Moslimmeisjes staan toleranter ten opzichte van homoseksualiteit dan moslimjongens. Ook de mate van religieuze praktijk is belangrijk, jongeren die geregeld de moskee bezoeken blijken negatiever te oordelen dan jongeren die minder praktiserend zijn (Hooghe et al., 2007).

2.1.3 LEVEN IN EEN HETERONORMATIEVE OMGEVING LEIDT TOT STRESS: HET MINDERHEIDSTRESSMODEL

Zoals hierboven wordt beschreven is heteroseksualiteit nog steeds de norm in onze Vlaamse samenleving. Hoewel holebiseksualiteit globaal genomen geaccepteerd wordt, kunnen bepaalde uitingen van een holebiseksuele voorkeur op minder begrip rekenen. Bovendien varieert de acceptatie van holebiseksualiteit tussen maatschappelijke groepen. Dit alles leidt ertoe dat holebi's geconfronteerd worden met een aantal stressoren die een impact hebben hun welbevinden. Meyer (1995, 2003) onderscheid drie stressoren in zijn minderheidsstressmodel.

2.1.3.1 Geïnternaliseerde homonegativiteit

Ongeacht hun seksuele voorkeur, groeien mensen op in een overwegend heteronormatieve samenleving, die hen negatieve attitudes ten opzichte van afwijkende seksuele oriëntaties en gedragingen aanleert. Hierdoor kan het zijn dat mensen die zichzelf later als holebi gaan labelen, deze negatieve attitudes tegenover homo- en biseksualiteit (gedeeltelijk) geïnternaliseerd hebben via de heteroseksistische cultuur waar zij eveneens deel van uitmaken (Gonsiorek, 1993; Mayfield, 2001; Meyer & Dean, 1998). Wanneer de homo- of biseksuele persoon zijn of haar vooronderstelde heteroseksualiteit in vraag gaat stellen en zichzelf gaat labelen als holebi, kan men deze aangeleerde negatieve attitudes vervolgens ook op zichzelf gaan toepassen. In dit geval spreken we over geïnternaliseerde homonegativiteit (Meyer, 1995, 2003; Meyer & Dean, 1998). De holebi-jongere realiseert zich af te wijken van de vooropgestelde normen in de samenleving, waardoor mogelijks negatieve gevoelens opgenomen worden in het zelfbeeld (DiPlacido, 1998). Zelfs wanneer men er in slaagt om de eigen seksuele oriëntatie verborgen te houden en men gespaard blijft van openlijk negatieve gebeurtenissen, bestaat de mogelijkheid dat holebi's bestaande negatieve sociale attitudes op zichzelf en op andere holebi's gaan toepassen (Dewaele & Van Houtte, 2010; Mayfield, 2001; Meyer, 2003).

2.1.3.2 Stigmabewustzijn en verwachting van homonegativiteit

Terwijl geïnternaliseerd stigma betrekking heeft op de negatieve en stereotype beelden die holebi's op zichzelf en op andere holebi's toepassen, gaat stigmabewustzijn over de verwachtingen van holebi's om op een stereotype manier bekeken en behandeld te worden (Dewaele, Vincke, Van Houtte, & Cox, 2008; Pinel, 1999). De verwachting om op een stereotype manier bekeken te worden, gaat hand in hand met de verwachting om zelf onderwerp te worden van homonegatieve reacties. Zodoende wordt een subjectief gevoel van bedreiging gecreëerd (Herek, 2009). Hoe meer men verwacht gestigmatiseerd te worden door anderen, hoe meer nood men voelt om te anticiperen op dergelijke verwachtingen (Vincke et al., 2006). Stigmabewustzijn brengt daarom een zekere waakzaamheid of terughoudendheid met zich mee. Holebi's met een hoog stigmabewustzijn zullen zich meer zorgen maken over hoe zij overkomen op anderen (Pinel, 1999) en zullen vaker hun gedrag aanpassen om mogelijke negatieve beoordelingen en situaties te vermijden (Dewaele & Van Houtte, 2010; Herek, 2007; Herek et al., 2007; Pinel & Paulin, 2005). Ongeacht of het stigmabewustzijn gerechtvaardigd is of niet, het zal mee vorm geven aan toekomstige ervaringen en kansen door de gedragsaanpassingen die het met zich meebrengt (Pinel, 1999).

2.1.3.3 Effectieve ervaringen van negativiteit, vijandigheid en agressie

Zowel geïnternaliseerde homonegativiteit als stigmabewustzijn zijn interne stressoren (DiPlacido, 1998; Meyer, 1995, 2003). Ze kunnen zich voordoen zonder dat het individu in kwestie effectief geconfronteerd werd met homonegatieve gebeurtenissen. Toch is het onderscheid tussen interne en externe stressoren niet altijd duidelijk, omdat deze interne stressoren wel aangewakkerd kunnen worden door objectieve homonegatieve ervaringen. De meest externe en expliciete bronnen van minderheidsstress die holebi's kunnen ervaren zijn verwerping, discriminatie en agressie omwille van hun seksuele oriëntatie (Meyer, 1995). Uit Vlaams holebi-onderzoek komt bijvoorbeeld naar voor dat holebi-jongeren vaker uitgescholden

of belachelijk gemaakt worden dan hetero-jongeren (Dewaele et al., 2008). Uit de Zzip@work studie (Vincke, Dewaele, Vanden Berghe, & Cox, 2008) blijkt dat homonegatieve ervaringen zich ook voordoen op de werkvloer. Ongeveer 12% van de deelnemende holebi's (zowel Nederlandstalig als Franstalig) geeft aan promotiekansen gemist te hebben omwille van zijn of haar seksuele oriëntatie. Van de Nederlandse respondenten rapporteert 7,6% ooit het slachtoffer geweest te zijn van fysiek of seksueel geweld op de werkvloer (Vincke et al., 2008).

2.1.3.4 Link tussen de minderheidsstressoren

Meyer (1995) ziet de drie minderheidsstressoren – geïnternaliseerde homonegativiteit, stigmabewustzijn en stigma-ervaringen – als drie aparte constructen. Hij rapporteert een matige correlatie tussen stigmabewustzijn en geïnternaliseerde homonegativiteit. Maar effectieve gebeurtenissen van vooroordeel blijken niet geassocieerd te zijn met geïnternaliseerde homonegativiteit en stigmabewustzijn (Meyer, 1995). Toch wordt in andere studies besloten dat de verschillende minderheidsstressoren wel degelijk onderling verbonden zijn. Garnets en collega's (Garnets, Herek, & Levy, 1990) stellen bijvoorbeeld dat de ervaring van antihomoseksueel geweld gerelateerd is aan verhoogd geïnternaliseerd stigma. Door deze geweldsincidenten wordt holebiseksualiteit ervaren als een bron van pijn en straf, eerder dan van intimiteit en liefde. Het afwijzen van de eigen holebiseksuele kenmerken, geïnternaliseerde homonegativiteit, kan daardoor verschijnen of sterker op de voorgrond treden (Garnets et al., 1990; Pilkington & D'Augelli, 1995). In recent Vlaams onderzoek werd een dergelijke relatie tussen een brede waaier aan discriminatie-ervaringen en geïnternaliseerde homonegativiteit niet teruggevonden. Daarentegen werd wel een positief verband tussen discriminatie en stigmabewustzijn vastgesteld (Versmissen et al., 2011). Ook Pinel (1999) stelt dat de ervaring van discriminatie en vooroordeel gerelateerd is hoger stigmabewustzijn. Enerzijds zorgen effectieve ervaringen met discriminatie en vooroordeel ervoor dat stigmabewustzijn toeneemt (Pinel, 1999). Anderzijds kan verhoogd stigmabewustzijn ertoe leiden dat men bepaalde uitingen of gedragingen gemakkelijker als vooroordeel of stigma zal bestempelen (Dewaele & Van Houtte, 2010).

2.1.4 SAMENGEVAT: HOLEBI'S EN HUN SOCIALE OMGEVING

Zoals hierboven beschreven werd, is de zichtbaarheid en de maatschappelijke acceptatie van holebi's er de laatste jaren met rasse schreden op vooruit gegaan. Desondanks worden heteroseksuele relaties nog steeds als de norm beschouwd. Holebiseksualiteit wordt eerder getolereerd dan werkelijk aanvaard. Mensen zien holebiseksualiteit als iets dat bewaard dient te worden voor de privésfeer. Uiterlijke tekenen van holebiseksualiteit worden veel minder getolereerd. Dergelijk maatschappelijk klimaat kan stress teweeg brengen bij holebi's. Meyer (1995, 2003) beschrijft drie minderheidsstressoren in zijn model; geïnternaliseerde homonegativiteit, stigmabewustzijn en effectieve ervaringen van discriminatie en vooroordeel. Het is vooral op de laatste minderheidsstressor dat wij ons willen toelagen in dit onderzoek, namelijk op homonegativiteit in zijn meest expliciete vorm. Het doel is om een beeld schetsen van antihomoseksueel geweld in Vlaanderen. Alvorens het onderzoeksveld te betreden, werd de bestaande onderzoeksliteratuur over geweld tegenover holebi's doorgenomen. In het volgend hoofdstuk wordt hiervan een overzicht gegeven.

2.2 ANTIHOMOSEKSUEEL GEWELD

2.2.1 VORMEN VAN ANTIHOMOSEKSUEEL GEWELD

In deze studie zal de nadruk liggen op (1) verbaal geweld, in de vorm van beledigingen, verwijten, en bedreigingen, (2) fysiek geweld, (3) materieel geweld, zoals diefstal of beschadiging van eigendom, en (4) seksueel geweld (zie bijvoorbeeld Buijs et al., 2009; Poelman & Smits, 2007 voor mogelijke indelingen van geweld). Deze vormen van geweld waren slechts zelden het onderwerp van Vlaams holebi-onderzoek (Poelman & Smits, 2007). Het is belangrijk om op te merken dat onze aandacht uitgaat naar agressie en geweld die gericht zijn tegen de (vermeende) seksuele voorkeur van het slachtoffer. Er werd daarom gekozen voor de benaming 'holebigeweld' of 'antihomoseksueel geweld'. Deze tweede term doet mogelijks tekort aan de biseksuele individuen die slachtoffer worden van agressie tegenover hun seksuele voorkeur (zie bijvoorbeeld Ochs, 1996). Anderzijds blijkt dat hetero's vaak geen onderscheid maken tussen biseksuele en exclusief homoseksuele individuen (Weinberg, Williams, & Pryor, 1994). Hieruit kan worden afgeleid dat vijandigheid tegenover biseksuelen vaak zijn grondslag kent in homonegativiteit, waardoor het gebruik van de term 'antihomoseksueel geweld' gelegitimeerd wordt.

Uit het onderzoek van Herek, Gillis en Cogan (1999) blijkt duidelijk dat antihomoseksueel geweld een groter psychologisch trauma creëert dan gelijkaardige gewelddadige incidenten die niet gericht zijn tegen iemands seksuele oriëntatie. Bovendien is de draagwijdte van antihomoseksuele agressie ook veel groter. Slachtoffers worden immers geselecteerd op basis van hun groepslidmaatschap. Hierdoor is het incident niet louter gericht tegen de identiteit van het slachtoffer zelf, maar tegenover de hele holebi-gemeenschap. Antihomoseksuele agressie moet daarom gezien worden als een waarschuwing voor alle biseksuele, lesbische en homoseksuele personen om binnen de cultureel geaccepteerde grenzen te blijven (Herek, Cogan, & Gillis, 2002; Herek et al., 1999).

2.2.2 KANTTEKENINGEN

In Vlaanderen is, zoals gezegd, nog maar weinig onderzoek gedaan naar antihomoseksueel geweld, waardoor er niet veel geweten is over het voorkomen ervan, de context waarin het plaatsvindt en de achtergrond van dader en slachtoffer. Het belangrijkste onderzoek ter zake is dat van Poelman en Smits (2007). Dit onderzoek werd echter afgenomen in Brussel stad, een geografisch specifieke locatie. Ook uit het meer grootschalige Zzip² survey-onderzoek bij Vlaamse holebi's kunnen een beperkt aantal gegevens afgeleid worden met betrekking tot frequentie van antihomoseksuele agressie en het daderprofiel (Versmissen et al., 2011). Hoewel het meeste onderzoek naar antihomoseksueel geweld in de VS werd gevoerd, proberen wij zoveel mogelijk gebruik te maken van Europese studies om een beeld te schetsen van de prevalentie en de achtergrond van antihomoseksueel geweld.

Het is echter moeilijk om een eenduidige beschrijving te geven van antihomoseksuele agressie over verschillende onderzoeken heen, omwille van sterk verschillende steekproefdesigns en de specifieke operationalisatie van geweld in elke studie. Met betrekking tot de steekproefdesigns dient een onderscheid gemaakt te worden tussen dader- en slachtofferbevraging. Bovendien

dient enquête-onderzoek onderscheiden te worden van kwalitatieve bevraging en analyse van politiegegevens. Daarenboven wordt in sommige onderzoeken extra aandacht besteed aan het rekruteren van effectieve slachtoffers, terwijl dit in andere onderzoeken niet het geval is, waardoor deze laatste dus meer holebi's omvatten die geen slachtoffer werden van antihomoseksueel geweld. Ook de operationalisatie van geweld is zeer specifiek doorheen verschillende studies. Zo verschillen de categorieën waarin de types van geweld worden onderverdeeld, alsook de duur van de tijdsperiode die in acht genomen wordt. In sommige onderzoeken wordt uitgegaan van ervaren geweld over de volledige levensloop heen, terwijl in andere onderzoeken gepeild wordt naar geweld dat men gedurende de laatste maanden of jaren ervaren heeft.

Hieruit blijkt dat het moeilijk is om vergelijkingen te maken over verschillende onderzoeken heen. Indien het nodig geacht wordt, zal extra informatie met betrekking tot de methodologie van een aangehaalde studie in de voetnoot worden weergegeven.

2.2.3 PREVALENTIE VAN ANTIHOMOSEKSUELE AGRESSIE

Wat duidelijk naar voor komt uit alle geraadpleegde onderzoeksrapporten is dat de prevalentie van antihomoseksueel geweld lager is naarmate de incidenten meer fysiek en materieel van aard zijn (ongeacht de tijdsperiode die in acht genomen wordt). Concreet betekent dit dat verbale agressie het vaakst wordt gerapporteerd, gevolgd door bedreiging en beschadiging of diefstal van eigendom. Fysiek en seksueel geweld komen het minst vaak voor (Poelman & Smits, 2007; Schuyf, 2009; van San & de Boom, 2006; Versmissen et al., 2011).

De precieze prevalenties van agressie die naar voor komen in onderzoek zijn sterk afhankelijk van het steekproefontwerp en de operationalisatie van geweld, maar toch kunnen hier enkele voorzichtige cijfers meegegeven worden. De helft tot 70% van de holebi's geeft aan verbale agressie ervaren te hebben (Poelman & Smits, 2007; Schuyf, 2009; van San & de Boom, 2006). Bedreiging wordt gemeld door 20% tot 25% van de holebi's, terwijl fysieke agressie voorkomt bij ongeveer één op de tien respondenten (Poelman & Smits, 2007; Schuyf, 2009). Voor diefstal en beschadiging van eigendom worden weinig cijfers teruggevonden, maar in het onderzoek van Poelman en Smits (2007) wordt deze vorm van geweld gerapporteerd door 9% van de respondenten. Schuyf (2009) besluit dat het aantal holebi's die gedurende hun leven, in de laatste drie tot vijf jaar of in het laatste jaar slachtoffer werden van één of andere vorm van antihomoseksuele agressie min of meer gelijk is doorheen verschillende Europese landen. Ruw genomen liggen deze percentages op respectievelijk 70%, 25% en 12%-15% (Schuyf, 2009).

2.2.4 SLACHTOFFERS EN DADERS

In internationale literatuur werd aanvankelijk vooral uitgegaan van een stranger danger model om de context van antihomoseksueel geweld te duiden. Dit model gaat er van uit dat geweld tegenover holebi's hoofdzakelijk plaatsvindt op straat, met groepjes van onbekende jongemannen als agressors. Maar deze visie diende naderhand genuanceerd te worden. Agressie en geweld kunnen niet uitsluitend binnen dergelijke context en dit beperkte daderprofiel gevat worden (Berrill, 1992; Herek et al., 2002). Dat blijkt ook uit het Belgisch en Nederlands onderzoek dat hier gepresenteerd wordt. Het is belangrijk om op te merken dat er nog maar bitter weinig onderzoek is gevoerd dat het standpunt van de dader van

antihomoseksueel geweld als uitgangspunt neemt. Dit impliceert dat de bevindingen die hieronder gerapporteerd worden voornamelijk betrekking hebben op de incidenten en ervaringen die slachtoffers rapporteren of die naar voor komen uit politiestatistieken.

2.2.4.1 Slachtofferprofiel

Een eerste opvallende bevinding is dat homoseksuele jongeren vaker dan biseksuele jongeren rapporteren iets negatiefs meegemaakt te hebben (Van Bergen & van Lisdonck, 2010). Ook uit het onderzoek van Schoonacker, Dumon en Louckx (2009) bij Vlaamse biseksuele en lesbische meisjes komt naar voor dat biseksuele meisjes minder vaak het slachtoffer werden van verbale discriminatie en pesterijen. Deze bevindingen zijn waarschijnlijk niet te wijten aan een meer positieve maatschappelijke acceptatie van biseksualiteit in vergelijking met homoseksualiteit, gezien een aantal studies uitwijzen dat de aanvaarding van biseksualiteit juist lager is (Herek, 2009). Een mogelijke verklaring kan worden gevonden in de lagere zichtbaarheid van biseksuele jongeren en volwassenen (Herek, 2009). Deze verminderde zichtbaarheid is vooral aan de orde wanneer biseksuele personen een 'heteroseksuele' relatie aangaan (Van Bergen & van Lisdonck, 2010).

Ervaringen met antihomoseksuele agressie verschillen eveneens tussen holebiseksuele mannen en vrouwen. Hier gaat het echter niet zozeer over de frequentie waarmee men dergelijke incidenten meemaakt. Het lijkt eerder zo te zijn dat mannen en vrouwen met andere incidenten geconfronteerd worden (Schuyf, 2009). Zo worden lesbische vrouwen relatief vaker dan homoseksuele mannen slachtoffer van verbale agressie, terwijl mannen meer geconfronteerd worden met vergaande bedreiging en fysieke aanvallen (Poelman & Smits, 2007; van San & de Boom, 2006).

Slachtoffer en dader van antihomoseksuele agressie zijn vaak bekenden van elkaar. Uit het onderzoek van Schuyf en Felten (2011) naar geweld tegenover lesbische en biseksuele vrouwen komt naar voor dat dader en slachtoffer in één derde van de gevallen bekenden zijn van elkaar. De mate van bekendheid varieert met het delict (Schuyf, 2009). In het geval van pesterijen en verbale agressie zijn slachtoffer en dader vaker bekenden van elkaar. Daders zijn dan collega's van het werk, kennissen of burens. Naarmate het geweld meer fysieke of materiële vormen aanneemt, zijn de daders relatief vaker onbekenden (Schuyf, 2009; van San & de Boom, 2006). Bekendheid van de daders varieert met de context waarin het geweld plaatsvindt. Uit de bestaande cijfers blijkt dat een groot deel van de antihomoseksuele incidenten zich voordoen in de buurt van uitgaansgelegenheden en ontmoetingsplaatsen voor holebi's, het openbaar vervoer en op straat (Buijs et al., 2009). De daders die in deze contexten opereren, zullen eerder onbekenden zijn voor hun slachtoffers. Maar ook in de buurt van de eigen woon- en werkomgeving worden verschillende incidenten gemeld (Schuyf, 2009). Agressie die gelinkt is aan de woon- of werkomgeving reduceert het gevoel van veiligheid in de private sfeer (Gordon & Meyer, 2007).

Zoals hierboven reeds opgemerkt werd, neemt het meeste onderzoek naar antihomoseksueel geweld het standpunt van de slachtoffers als uitgangspunt. Concreet betekent dit dat enkel deze incidenten bestudeerd worden die de slachtoffers zélf toeschrijven aan hun seksuele oriëntatie. Het is daarom interessant om na te gaan welke signalen slachtoffers registreren om het ervaren incident als antihomoseksueel te classificeren (Herek et al., 2002). Uit het onderzoek van Poelman en Smits (2007) komen twee belangrijke redenen naar voor die

slachtoffers aanhalen. Het belangrijkste signaal, voor alle vormen van agressie, is het taalgebruik dat de daders hanteren. Een tweede reden die veelvuldig aangehaald wordt, is de zichtbaarheid van holebiseksualiteit. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer men in de holebi-buurt wordt waargenomen, wanneer men zich vertoont met zijn of haar partner, door de eigen kleding-/haarstijl of deze van iemand anders uit het gezelschap (zie bijvoorbeeld ook (Herek et al., 2002; Herek, Gillis, & Cogan, 1997; Herek et al., 1999; Schuyf, 2009).

2.2.4.2 Daderprofiel

Uit alle geraadpleegde onderzoeksrapporten komt naar voor dat bij de meeste incidenten meer dan één dader betrokken is (Buijs et al., 2009; Poelman & Smits, 2007; van San & de Boom, 2006). Poelman en Smits (2007) vinden bijvoorbeeld dat er bij ongeveer de helft van alle gerapporteerde incidenten drie of meer daders betrokken zijn, ongeacht de precieze vorm van geweld (exclusief seksuele agressie).

Afhankelijk van het specifieke onderzoeksdesign wordt geconcludeerd dat ruim driekwart, ongeveer 90% tot meer dan 95% van de daders mannen zijn (in respectievelijke volgorde: van San & De Boom, 2006; Poelman & Smits, 2007; Buijs, et al., 2009). Agressie vanwege vrouwen zou eerder gericht zijn tegen vrouwelijke slachtoffers (Herek et al., 2002). Vrouwelijke daders lijken bovendien vaker betrokken te zijn bij pesterijen en verbaal geweld (Franklin, 2000). Dus wanneer er in onderzoek meer nadruk wordt gelegd op fysieke en materiële vormen van geweld zullen ook hogere percentages van mannelijke tegenover vrouwelijke daders worden teruggevonden. Uit onderzoek naar attitudes tegenover holebi's blijkt dat heteroseksuele mannen er meer negatieve attitudes tegenover seksuele minderheden op nahouden (Herek, 2002a, 2002b). Dit kan ten dele verklaren waarom mannen vaker verantwoordelijk zijn voor antihomoseksuele incidenten.

De typische dader van antihomoseksuele agressie is jonger dan 30 jaar. Globaal gezien is deze leeftijdscategorie verantwoordelijk voor 50% tot 60% van allerlei vormen van antihomoseksuele incidenten (Schuyf, 2009; van San & de Boom, 2006; Versmissen et al., 2011). De jongste dadercategorie, jonger dan 18 jaar, lijkt relatief vaker verantwoordelijk te zijn voor bedreiging of fysieke agressie (Buijs et al., 2009; Poelman & Smits, 2007). Daders die 30 jaar of ouder zijn, maken zich relatief vaker schuldig aan verbale agressie en pesterijen, die voornamelijk in de werksfeer of in de context van een burenruzie plaatsvinden (Buijs et al., 2009).

Het is niet eenvoudig om een duidelijk beeld te schetsen van de etniciteit van de dader(groep). Dit wordt bemoeilijkt doordat slachtoffers niet altijd rechtstreeks geconfronteerd worden met de daders (bijvoorbeeld in het geval van vandalisme) en doordat etniciteit niet altijd uiterlijk waarneembaar is (voor slachtofferenquêtes) of uit de naam van de daders af te leiden valt (politiegegevens). Statistieken moeten dus met de nodige voorzichtigheid behandeld worden. Uit Nederlands onderzoek (Buijs et al., 2009; van San & de Boom, 2006) komt naar voor dat pesterijen en verbale agressie voornamelijk toe te schrijven zijn aan daders met een Nederlands uiterlijk. Daders met een buitenlands uiterlijk zijn daarentegen oververtegenwoordigd als daders van bedreiging en mishandeling. 'Oververtegenwoordigd' betekent niet zo zeer dat zij verantwoordelijk zijn voor een grotere proportie van de geweldsdelicten dan daders met een Nederlands uiterlijk. Dit houdt echter wel in dat zij vaker betrokken zijn bij antihomoseksuele geweldsincidenten in verhouding tot het aandeel dat ze innemen in de Nederlandse bevolking (Buijs et al., 2009; Schuyf & Felten, 2011; van San & de Boom, 2006).

Hoewel er niet altijd een duidelijke link te vinden is tussen de sociaaleconomische achtergrond en het plegen van antihomoseksueel geweld wordt er ook evidentie gevonden die in deze richting wijst. Buijs, Hekma en Duyvendak (2009) vertrokken in hun onderzoek vanuit gegevens van de Amsterdamse politie, die aangevuld werden door interviews met daders van antihomoseksuele agressie. Uit deze studie kwam naar voor dat de daders vaak laag opgeleid en werkloos zijn, en in een risicovolle thuissituatie verkeren. Dit is wat Franklin (1998) omschrijft als 'social powerlessness'. Antihomoseksuele agressie wordt door deze 'sociaal machtelozen' gehanteerd als een strategie om aan de gendernormen van mannelijke hegemonie te voldoen, wanneer deze niet op een legale manier ingelost kunnen worden (Buijs et al., 2009; Franklin, 1998).

2.2.5 AANGIFTEBEREIDHEID

In het jaarverslag 2010 van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (CGKR, 2011) worden cijfers gepresenteerd inzake de antihomoseksuele misdrijven die aanhangig gemaakt werden bij de politie en het parket. De politiediensten registreerden gedurende het eerste semester van 2010 slechts 45 homofobe incidenten voor België in zijn geheel. Bij de parketten werden in hetzelfde jaar slechts vier zaken van homoseksueel geweld ingediend. Ook het Centrum zelf ontvangt bitter weinig meldingen van antihomoseksueel geweld (CGKR, 2011). Deze cijfers zijn zo laag dat ze weinig betrouwbaar lijken voor het schetsen van de prevalentie van antihomoseksueel geweld in België en zijn eerder een indicatie van de lage aangiftebereidheid bij slachtoffers van antihomoseksuele incidenten.

Uit eerder onderzoek blijkt dat er vooral bijzonder weinig aangifte wordt gedaan van verbale agressie en bedreiging. Wanneer het gaat over vandalisme of fysieke agressie neemt het aantal slachtoffers dat aangifte doet toe tot 30% à 60% (Poelman & Smits, 2007; van San & de Boom, 2006). Er werd eveneens gevraagd naar de redenen waarom mensen geen aangifte doen. Voor verbaal geweld acht men de feiten vaak niet ernstig genoeg, men gaat er van uit dat dergelijke vorm van agressie niet strafbaar is (Poelman & Smits, 2007; van San & de Boom, 2006). Ook een zekere berusting is hier aan de orde (CGKR, 2011). Meer algemeen twijfelt men aan de competentie van de politie of is men terughoudend om aangifte te doen, omdat men niet bekend wil staan als homoseksueel (Schuyf, 2009). Bij fysiek geweld is men ervan overtuigd dat de politie er niks aan kan doen (Poelman & Smits, 2007; van San & de Boom, 2006). Er wordt in onderzoek maar zelden gevraagd naar de redenen waarom mensen wél aangifte doen van antihomoseksuele agressie (van San & de Boom, 2006). Uit het onderzoek van Poelman en Smits (2007) komt duidelijk naar voor dat slachtoffers vooral aangifte doen vlak na de feiten, wanneer ze nog heel kwaad zijn. Zij willen vooral dat de daders gestraft worden en willen vermijden dat anderen hetzelfde meemaken, of ze doen aangifte omdat ze een officieel bewijs willen van wat er gebeurd is of omdat zij erkenning willen.

2.2.6 SAMENGEVAT: ANTIHOMOSEKSUEEL GEWELD

De prevalentie van antihomoseksueel geweld is lager naarmate de incidenten een meer fysieke of materiële vorm aannemen. De daders variëren met de context waarin het geweld plaatsvindt en de vorm van antihomoseksuele agressie die gehanteerd wordt. Globaal genomen zullen fysiek geweld en bedreiging eerder uitgevoerd worden door onbekenden in de publieke sfeer.

Pesterijen en verbale agressie zullen daarentegen relatief vaker ervaren worden in de eigen woon- en werkomgeving, en dader en slachtoffer zullen eerder bekenden zijn van elkaar. De aangiftebereidheid is door de band genomen zeer laag, al neemt deze toe wanneer naarmate geweld een meer fysieke en materiële vorm aanneemt.

2.3 MOTIEVEN VAN DADERS

Het is mogelijk om een daderprofiel op te stellen op basis van de rapportering van slachtoffers van antihomoseksueel geweld. Maar wanneer we inzicht willen verwerven in de motieven van de daders is het nodig om hen zelf aan het woord te laten. Zoals hiervoor reeds opgemerkt werd, is er echter niet zoveel onderzoek dat het standpunt van de daders van antihomoseksueel geweld expliciet als uitgangspunt neemt, omdat dit een uiterst moeilijk te lokaliseren en te bereiken onderzoekspopulatie betreft. De weinige onderzoeken ter zake focussen vooral op fysiek geweld dat uitgevoerd wordt op straat of in het openbaar door groepjes van mannelijke adolescenten die onbekenden zijn voor het slachtoffer. De motieven die hieronder aangehaald worden, zijn van belang op individueel en situationeel niveau (Buijs, Hekma, & Duyvendak, 2011). Ze vertegenwoordigen de trigger, de directe aansporing voor een individu om over te gaan tot gewelddadig en agressief gedrag. Deze factoren dienen begrepen te worden binnen het bredere heteronormatieve kader (Buijs et al., 2011; Parrott, 2008).

2.3.1 HAAT TEGENOVER HOLEBI'S?

Uit de beschikbare studies komt een opmerkelijke vaststelling naar voor. Daders van antihomoseksueel geweld handelen niet altijd uit een diepgaande haat tegenover holebi's (Buijs et al., 2009; Buijs et al., 2011; Comstock, 1991; Franklin, 1998; Herek, 1992; Weissman, 1992). Zij wijzen homoseksualiteit niet op alle fronten af, maar schrikken er niet voor terug om allerlei vormen van geweld te gebruiken wanneer homoseksualiteit te zichtbaar is of te dichtbij komt (Buijs et al., 2009). Antihomoseksueel geweld is een uiterst complex fenomeen dat meerdere, met elkaar interagerende oorzaken kent. Het is dus niet mogelijk om één duidelijke reden te geven voor het ontstaan en bestaan van antihomoseksueel geweld (Willis, 2004). Hieronder worden echter enkele factoren besproken die er mee voor kunnen zorgen dat een situatie ontaardt in geweld. De hoofdoorzaak van afkeer tegenover holebiseksualiteit ligt in de opvattingen en emoties met betrekking tot gender(non)conformiteit en seksualiteit. Uit onderzoek blijkt dat deze afkeer van homoseksualiteit in haar publieke, 'vrouwelijke' en seksuele vormen de belangrijkste voedingsbodem is van antihomoseksueel geweld (Buijs et al., 2009). Verder speelt ook de groepsdruk waaraan de jonge daders onderworpen zijn een bepalende rol in het overgaan tot geweld, net zoals de drang naar sensatie om te ontsnappen aan verveling.

2.3.2 GENDER(NON)CONFORMITEIT EN ZICHTBAARHEID VAN SEKSUALITEIT

Heteroseksualiteit wordt ideologisch gelijkgesteld aan 'normale' mannelijkheid en vrouwelijkheid, terwijl homoseksualiteit wordt gelijkgesteld met het overschrijden van gendernormen (Gordon & Meyer, 2007; Herek, 1992; Herek, 2002a). Mannelijke homo's worden door heterojongeren gezien als vrouwelijk en verwijfd. In de beoordeling van

lesbiennes spelen dergelijke genderstereotypes ook een rol, maar het beeld is meer diffuus (Buijs et al., 2009; Dewaele, 2009). Uit onderzoeksgegevens blijkt dat effectief meer gendernonconformiteit wordt geobserveerd in het gedrag, de voorkeuren en de uiterlijke kenmerken van holebi's in vergelijking met heteroseksuele individuen (Ambady, Hallahan, & Conner, 1999; Bailey & Zucker, 1995; Lippa, 2002; Skidmore, Linsenmeier, & Bailey, 2006). Toch bestaat er geen inherente verbinding tussen seksuele oriëntatie en gendernonconformiteit. De relatie tussen gendernonconformiteit en seksuele oriëntatie is geen één op één relatie, maar is complex en wordt nog niet ten volle begrepen (Bailey & Zucker, 1995; Herek, 1992; Sandfort, 2005; Skidmore et al., 2006). Vooroordeel en vijandigheid tegenover gendernonconformiteit zijn echter moeilijk te onderscheiden van vijandigheid tegenover homoseksualiteit (Herek, 2004). Het zijn immers net deze openlijke vrouwelijke kenmerken bij mannelijke homo's die afkeer teweeg brengen en die een belangrijke rol spelen in het tot stand komen van antihomoseksuele agressie (Buijs et al., 2009).

Wanneer een genderrol aangenomen wordt die volgens de maatschappelijke norm enkel past bij het andere geslacht of wanneer homoseksualiteit te zichtbaar wordt, bijvoorbeeld door het waarnemen van intimiteit tussen partners van hetzelfde geslacht, bestaat de kans dat agressief gereageerd wordt vanuit de heteroseksuele omgeving (Buijs et al., 2009; D'Augelli, Grossman, & Starks, 2006). Studies in zowel heteroseksuele als holebiseksuele populaties concluderen dat gendernonconformiteit minder geaccepteerd wordt dan loutere holebiseksualiteit, en dat dit vooral voor homoseksuele jongens of mannen geldt (Buijs et al., 2009; Buijs et al., 2011; Cox, Dewaele, & Vincke, 2010; Schoonacker et al., 2009). Door de toegenomen kans op stigmatisering kunnen gendernonconforme holebi's bijgevolg (nog) meer psychologische spanning ervaren dan genderconforme holebi's (D'Augelli et al., 2006; Skidmore et al., 2006).

Daarnaast kan agressie ook voorkomen in situaties waarin een man het gevoel krijgt zelf in een afwijkende genderrol gedwongen te worden, bijvoorbeeld wanneer hij als heteroseksueel de indruk heeft het 'lustobject' te zijn van een homoseksuele man (Buijs et al., 2009). Dit gevoel kan worden opgewekt door een blik die men toegeworpen krijgt of een aanraking door een homoseksueel persoon (Van der Meer, 2003). Wanneer men het idee heeft een lustobject te zijn, betekent dit een schending van de eigen (mannelijke) status en dit kan enkel gecounterd worden door een onmiddellijke agressieve reactie (Van der Meer, 2003). Deze reactie wordt door Franklin (2000) omschreven als 'zelfverdediging'. Geweld wordt dan door de daders omschreven als een legitiem antwoord op seksuele agressie en flirtgedrag vanwege mannelijke homo's (Franklin, 2000).

2.3.3 GROEPSDYNAMIEK

Zoals hierboven reeds vermeld werd, zijn bij het merendeel van de antihomoseksuele incidenten meerdere daders betrokken. Hoewel homonegatieve opvattingen meestal wel mee aan de basis liggen van dit geweld, is in enkele gevallen de groepsdruk zo groot dat dit de hoofdreden blijkt te zijn (Buijs et al., 2009). Het aspect van de groep en de bijhorende groepsdruk speelt een bepalende rol in het hanteren van antihomoseksueel geweld. Jonge adolescenten hebben het moeilijk om weerstand te bieden aan hun vriendengroep, ook wanneer het gaat om gedrag waarmee zij mogelijks schade toebrengen aan derden, zoals in het geval van verbaal en fysiek geweld tegenover holebi's. Daders bij wie het aspect groepsdruk van doorslaggevend belang was in hun antihomoseksueel gedrag, verklaren achteraf soms dat ze

morele twijfels hadden (Van der Meer, 2003). Deze jongens geven aan dat ze zich liever wilden terugtrekken van het geweld, maar dat zij dit niet durfden tonen aan hun vrienden. Zij gaven aan dat ze bang waren uitgelachen en verstoten te worden door de groep (McDevitt, Levin, & Bennett, 2002; Van der Meer, 2003). Daarnaast blijkt het deelnemen aan gewelddadig gedrag een uitstekende manier om status en prestige binnen de groep te verwerven en om de eigen mannelijkheid en heteroseksualiteit aan te tonen (Franklin, 2000, 2004; Harry, 1992; Parrott, 2008; Van der Meer, 2003). Jongens onder elkaar moedigen homonegatief gedrag aan omdat het de grenzen van hun mannelijkheid versterkt (Dewaele, 2009). Zo voorkomen zij zelf gezien te worden als homo, wat voor hen gelijk staat aan zwak en vrouwelijk (Buijs et al., 2009). Manlijkheid is van groot belang in deze groepsprocessen, de groepsdynamische verklaring van antihomoseksueel geweld is dus per definitie nauw verbonden met voorgaande theorieën over gender en seksualiteit (Buijs et al., 2009).

2.3.4 OP ZOEK NAAR SENSATIE

Een deel van de daders van antihomoseksueel geweld stelt dit gedrag enkel om verveling te doorbreken en voor de opwindende die ermee gepaard gaat. Deze daders zien hun daden als grappig of amusant en minimaliseren de schade die ze veroorzaakt hebben (Franklin, 1998, 2000; Parrott, 2008). Holebi's worden door hen als gemakkelijke slachtoffers beschouwd, net omwille van de gendernonconformiteit die hen toegeschreven wordt. Door hun vrouwelijke kenmerken worden manlijke homo's gezien als bang, zwak en laf. Zij verwerpen zich amper, vechten niet terug, ze vluchten onmiddellijk weg en verdedigen elkaar nooit (Buijs et al., 2009; Van der Meer, 2003). Om deze reden worden homo's soms expliciet uitgekozen door daders die enkel de intentie hebben om verveling tegen te gaan of er louter op uit zijn om iemand te beroven (Van De Ven, 1995; Van der Meer, 2003). Het slachtoffer wordt hier dus eveneens geselecteerd op basis van zijn of haar seksuele oriëntatie, maar het geweld staat los van een persoonlijk vooroordeel. Het idee een gemakkelijk slachtoffer te kunnen overvallen is hier doorslaggevend (Buijs et al., 2009; Herek, 1992). Toch dient opgemerkt te worden dat daders die op zoek zijn naar sensatie en prikkels, niet enkel seksuele minderheden treffen. Het antihomoseksueel geweld dat zij stellen maakt deel uit van een algemeen patroon van geweld en delinquent gedrag dat gericht is tegenover andere minderheden en de samenleving in het algemeen (Franklin, 2000; Parrott, 2008).

2.3.5 SAMENGEVAT: MOTIEVEN VAN DADERS

Antihomoseksueel geweld wordt dus niet steeds ingegeven door een diepgaande haat tegenover holebi's (Buijs et al., 2009; Comstock, 1991; Franklin, 1998; Herek, 1992; Weissman, 1992). Noch kent het één concrete onderliggende oorzaak. Gepercipieerd normoverschrijdend gedrag en groepsdruk zijn echter de meest doorslaggevende factoren in het overgaan tot antihomoseksueel geweld. Het is zo dat leven in een heteroseksistische samenleving strikte normen met betrekking tot adequaat gendergedrag en zichtbaarheid van seksualiteit impliceert. Wanneer deze normen geschonden worden en holebiseksualiteit te dichtbij komt, kunnen agressie en geweld beschouwd worden als een legitiem middel om de maatschappelijke grenzen opnieuw duidelijk te stellen. Druk om de eigen manlijkheid en heteroseksualiteit te bewijzen in de groep kan hierbij een versterkende factor zijn in het overgaan tot het gebruik van geweld. Daarnaast worden holebi's als gemakkelijke slachtoffers gezien voor geweld dat

voorkomt uit verveling, net omwille van de gendernonconformiteit die hen toegeschreven wordt. Het dient opgemerkt te worden dat geen van deze motieven of verklaringen wederzijds exclusief zijn. Verschillende factoren kunnen tegelijkertijd interageren (Parrott, 2008).

2.4 GEVOLGEN VAN ANTIHOMOSEKSUEEL GEWELD

Geweld dat gericht is tegen een bepaald kenmerk van een individu of tegen een specifieke groep van mensen heeft ernstiger gevolgen dan gelijkaardige geweldsincidenten waarbij men eerder toevallig als slachtoffer uitgekozen wordt (Herek et al., 1997, 1999; McDevitt, Balboni, Garcia, & Gu, 2001). Slachtoffers van dergelijke gerichte geweldsdelicten ervaren ergere psychologische gevolgen en voor een langere periode (McDevitt et al., 2001). Bovendien hebben zulke incidenten niet enkel een effect op het rechtstreekse slachtoffer, maar op de hele gemeenschap tegen wie het geweld gericht was. De gemeenschap zal zich meer geïsoleerd, kwetsbaar en onbeschermd gaan voelen. De angst voor aanvallen in de toekomst neemt toe binnen de gehele groep (Garnets et al., 1990; Hutson, Anglin, Stratton, & Moore, 1997; Miller & Kaiser, 2001). Berichtgeving over antihomoseksueel geweld in de media zorgt bijvoorbeeld voor een toename in onveiligheidsgevoelens bij holebi's die zelf geen slachtoffer geworden zijn (Keuzenkamp, Kooiman, & van Lisdonck, 2012; Schuyf, 2009; Schuyf & Felten, 2011; van San & de Boom, 2006).

Hieronder wordt aandacht besteed aan de mentale gevolgen van antihomoseksueel geweld die op de voorgrond kunnen treden bij degenen die er slachtoffer van geworden zijn. Verder wordt ingegaan op de mogelijke buffers en copingstrategieën die gebruikt kunnen worden om met antihomoseksueel geweld om te gaan.

2.4.1 EMOTIONELE GEVOLGEN EN IMPACT OP DE GEZONDHEID

De gevolgen die antihomoseksueel geweld met zich meebrengt zijn afhankelijk van de aard van het geweld, de frequentie, de kenmerken van de dader en de kenmerken van het slachtoffer (D'Augelli, 1998). Het is niet altijd eenvoudig om een onderscheid te maken naar de aard van antihomoseksueel geweld in de beschikbare onderzoeksliteratuur. Het is evenwel duidelijk dat ook verbaal geweld en pesterijen kwalijke gevolgen kunnen hebben voor het mentaal welbevinden (D'Augelli, Pilkington, & Hershberger, 2002; Huebner, Rebhook, & Kegeles, 2004; Savin-Williams, 1994; Willis, 2004). De kracht die beledigende woorden en bedreigingen in zich dragen mag dus niet onderschat worden. Verbaal geweld herinnert aan het steeds aanwezige risico op een fysieke aanval. Beledigingen en bedreigingen versterken het gevoel dat men als holebi buiten de samenleving staat en een acceptabel doelwit is voor pesterijen en geweld (Garnets et al., 1990).

Zowel de ervaring van verbaal als van fysiek antihomoseksueel geweld leidt tot een toename in onveiligheidsgevoelens en een verhoogde waakzaamheid (D'Augelli et al., 2002; Garnets et al., 1990; Pilkington & D'Augelli, 1995; Schuyf & Felten, 2011; Willis, 2008). Men gaat de wereld steeds meer beschouwen als boosaardig en weinig voorspelbaar (Garnets et al., 1990). Wanneer het incident zich afspeelde op een plaats waar het individu zich relatief veilig voelde, wordt de omgeving des te meer als onveilig beschouwd. De angst voor gelijkaardige incidenten in de toekomst laat de slachtoffers niet los. Zij rapporteren een hoger bewustzijn van zichzelf,

van anderen en van hun omgeving (Willis, 2008). De ervaring van verbaal en fysiek geweld kan er daarom toe leiden dat holebi's hun eigen gedrag gaan aanpassen om risicovolle situaties te vermijden (Garnets et al., 1990).

Het mag duidelijk zijn dat de gevolgen van antihomoseksueel slachtofferschap fysiek, psychologisch, ernstig en langdurig kunnen zijn (Garnets et al., 1990). Het is interessant om na te gaan hoe slachtoffers omgaan met de gebeurtenissen, welke factoren hen kunnen helpen in hun herstellingsproces en welke strategieën zij kunnen aanwenden om hun ervaringen een plaats geven.

2.4.2 OMGAAN MET GEWELDSERVARINGEN

Uit onderzoeksresultaten van de laatste twee decennia komt naar voor dat het ervaren van antihomoseksueel geweld een zware lichamelijke en mentale tol kan eisen. Holebi's die te maken krijgen met homonegativiteit in zijn meest expliciete vormen, hanteren tal van strategieën om hiermee om te gaan. De strategieën die het meest op de voorgrond treden in de onderzoeksliteratuur hebben betrekking op het aanpassen van het eigen gedrag en op het zoeken naar sociale steun in de eigen omgeving. Deze copingstrategieën vormen de mediators in de relatie tussen stressoren en de negatieve gezondheidsuitkomsten (Meyer, Schwartz, & Frost, 2008; Pearlin, 1989).

2.4.2.1 Gedragsveranderingen

Het zelf ervaren hebben van antihomoseksueel geweld, evenals weet hebben van geweld door bijvoorbeeld mediaberichtgeving, kan ervoor zorgen dat men overgaat tot proactieve strategieën om slachtofferschap in de toekomst te vermijden (Herek et al., 2007; Schuyf & Felten, 2011). Dit kan men doen door bepaalde plaatsen en mensen te mijden die als risicovol worden ingeschat, zoals bijvoorbeeld de holebi-uitgangsbuurt of groepjes van mannelijke adolescenten (Miller & Kaiser, 2001; Pilkington & D'Augelli, 1995; Schuyf & Felten, 2011). Bovendien kan men afzien van het hand in hand lopen met de partner en kan men proberen om zich meer te conformeren aan de heersende gendernormen (Schuyf & Felten, 2011). Dewaele (Dewaele & Van Houtte, 2010; Dewaele et al., 2008) heeft het over zichtbaarheidsmanagement wanneer hij verwijst naar de strategie die men kan gebruiken om zichzelf als holebi zichtbaar of juist onzichtbaar te maken in een verscheidenheid aan sociale situaties. Naarmate de omgeving als minder holebivriendelijk ingeschat wordt, kan men ervoor kiezen om de zichtbaarheid van de eigen seksuele oriëntatie in te perken (Dewaele & Van Houtte, 2010).

Het managen van de eigen zichtbaarheid is een adaptieve strategie om flagrante uitingen van homonegativiteit tegen te gaan. De kans dat men (opnieuw) doelwit wordt van geweld neemt af. Anderzijds betekent dit een inperking van de eigenheid, waardoor men met interne stressoren geconfronteerd kan worden (Dewaele & Van Houtte, 2010; DiPlacido, 1998; Herek et al., 2007; Miller & Kaiser, 2001). Daarom is het niet vreemd dat niet alle slachtoffers hun eigen gedrag als dusdanig gaan wijzigen. Uit het onderzoek van Schuyf en Felten (2011) naar de ervaringen van lesbische en biseksuele vrouwen met geweld, komt naar voor dat een aantal slachtoffers expliciet weigert om zich anders te gaan kleden of te gedragen. Zij willen niet bij de pakken blijven zitten of zich laten terugdringen in de privésfeer. Slachtofferschap kan dus ook

leiden tot strijdbaarheid. Deze vrouwen benadrukken het belang van zichtbaarheid voor zichzelf en voor andere holebi's (Schuyf & Felten, 2011).

2.4.2.2 Sociale steun

Een tweede copingstrategie die vaak gehanteerd wordt, is het zoeken naar betrokken anderen in de omgeving om ervaringen te kunnen delen, in een poging om steun te vinden (Chung, 2001). House (1981) stelt dat sociale steun vier gedragsvormen kan aannemen: (1) emotionele steun in de vorm van liefde, zorg, vertrouwen en het bieden van een luisterend oor, (2) appraisal steun in de vorm van positieve feedback of bevestiging, (3) instrumentele steun in de vorm van tastbare hulp en (4) informationele steun in de vorm van advies of suggesties (House, 1981; in Mufioz-Plaza, Quinn, & Rounds, 2002). Hieruit wordt duidelijk dat sociale steun meerdere functies dient: slachtoffers krijgen bijvoorbeeld de mogelijkheid om hun emoties te ventileren in een veilige omgeving, anderen kunnen oplossingen of advies aanreiken of zorgen voor afleiding van de gebeurtenissen (Compas, Connor-Smith, Saltzman, Harding Thomsen, & Wadsworth, 2001; Miller & Kaiser, 2001). Onderzoek naar de toegang tot algemene sociale steun bij holebi-jongeren toont echter aan dat zij minder beroep kunnen doen op sociale steun uit hun omgeving in vergelijking met heteroseksuele jongeren (Button, O'Connell, & Gealt, 2012). Analoog hieraan komt uit het Vlaamse Zzip-onderzoek naar voor dat holebi's minder vertrouwenspersonen hebben in vergelijking met een algemene bevolkingssteekproef (Dewaele, 2008; Dewaele et al., 2006). Bovendien blijkt dat holebi-jongeren de steun van leeftijdsgenoten en volwassenen die geen familie van hen zijn als meer ondersteunend ervaren, dan de steun die zij krijgen van familie. Hierbij dient aangevuld te worden dat holebi-jongeren beperkingen ervaren aan de emotionele steun van heteroseksuele vrienden (Mufioz-Plaza et al., 2002).

Met betrekking tot antihomoseksueel geweld komt naar voor dat de negatieve effecten op de mentale gezondheid afgezwakt worden wanneer men zich kan beroepen op steun uit de eigen omgeving (Hershberger & D'Augelli, 1995). Steun kan de zelfwaardering opnieuw opkrikken, en zelfwaardering is op zijn beurt geassocieerd met minder gezondheidsproblemen. De effecten van sociale steun lijken echter enkel plaats te vinden wanneer de geweldsvorm licht is en de mate van steun hoog (Hershberger & D'Augelli, 1995). Sociale steun kan dus in meer of mindere mate een manier bieden om met minderheidsstress om te gaan of om deze stressoren af te zwakken (Doty, Willoughby, Lindahl, & Malik, 2010; Meyer et al., 2008).

2.4.3 SAMENGEVAT: GEVOLGEN VAN ANTIHOMOSEKSUEEL GEWELD

Geweld tegenover de seksuele voorkeur kan zowel lichamelijk als emotioneel kwetsen. Ook de emotionele gevolgen kunnen vergaand zijn, omdat het geweld specifiek gericht is naar een persoonskenmerk. In de onderzoeksliteratuur worden verschillende gedragingen beschreven die als doel hebben om met antihomoseksueel geweld om te gaan. Zo kan men proberen om bedreigende situaties uit te weg te gaan of zich eerder strijdbaar op stellen. Een andere strategie is om beroep te doen op steun uit de eigen sociale omgeving.

2.5 ONDERZOEKSVRAGEN

Zoals eerder aangehaald, is het doel van dit onderzoek om meer achtergrondinformatie te verzamelen over holebigeweld in Vlaanderen. Op basis van het literatuuroverzicht kunnen een aantal onderzoeksvragen opgesteld worden, waaraan we specifieke aandacht zullen besteden tijdens de dataverzameling. Allereerst willen we nagaan wat de ervaringen van holebi's precies zijn. Hoe wordt holebigeweld gedefinieerd door hen en met welke vormen ervan zijn zij zelf reeds in aanraking gekomen? Dit kan als opstap gebruikt worden om na te gaan in welke contexten holebigeweld zich voordoet en waarom men er dan precies vanuit gaat dat het incident gericht is tegen de eigen seksuele voorkeur. Verder kan gepeild worden naar de kenmerken van de daders en groepen van mensen die over het algemeen als meer homonegatief ingeschat worden. Daarnaast is het interessant om na te gaan of men holebigeweld al dan niet gaat melden en bij welke instanties dit dan gebeurt. Zowel bij slachtoffers als bij niet-slachtoffers kan dan nagegaan worden aan welke voorwaarden voldaan moet zijn opdat men holebigeweld zou gaan melden. Tenslotte zullen we ook stilstaan bij de gevolgen van holebigeweld, zowel voor degenen die er reeds mee geconfronteerd werden als voor degenen die er niet eerder mee in aanraking gekomen zijn. Deze onderzoeksvragen zijn sterk exploratief gericht en hebben voornamelijk betrekking op de ervaringen en de betekenissen van holebi's hier zelf aan geven. Dit heeft implicaties voor de onderzoeksmethodologie die gehanteerd werd.

3 METHODOLOGIE

3.1 ONDERZOEKSDSIGN

Dit rapport omvat de resultaten van een kwalitatieve studie, bestaande uit diepte-interviews en focusgroepen. In navolging van dit kwalitatieve onderzoeksluik zal in het voorjaar van 2013 een kwantitatieve bevraging van start gaan. Het kwalitatieve luik is exploratief van aard, en heeft vooral oog voor de ervaringen en de betekenisgeving omtrent het thema holebigeweld. De online survey heeft als doel om de prevalentie en de verspreiding van geweld beter in kaart te brengen, en resultaten die naar voor komen uit het kwalitatieve luik ten dele te kwantificeren. Het kwalitatieve onderzoek staat dus op zichzelf, maar vormt eveneens het ideale vertrekpunt voor het ontwikkelen van een kwantitatieve vragenlijst. De combinatie van beide onderzoeksmethoden zal ervoor zorgen dat de betrouwbaarheid van de resultaten versterkt wordt.

3.1.1 KEUZE VOOR DE KWALITATIEVE ONDERZOEKSSTRATEGIE

Om inzicht te verwerven in de ervaringen van slachtoffers en in de beeldvorming over holebigeweld van zowel slachtoffers als niet-slachtoffers, werd een kwalitatief onderzoeksdsign het meest passend geacht. Een kwalitatieve studie laat immers toe om meer in detail te treden betreffende de percepties en de ervaringen van de respondenten. Het doel van dit onderzoeksluik is dus om via een exploratieve studie tot inzichten te komen op het domein van antihomoseksueel geweld, en een kwalitatief onderzoek leent zich uitstekend voor dergelijke verkennende werkwijze (Baarda, 2009). De onderzoeksmethoden kunnen immers heel flexibel toegepast worden op het terrein. Dit maakt mogelijk dat de onderzoeker kan inspelen op nieuwe elementen die hij of zij in de loop van het onderzoek tegenkomt (Mortelmans, 2009).

Diepte-interviews werden gecombineerd met focusgroepen. Er werd gekozen voor het diepte-interview als methode om holebi's te bevragen die reeds ervaring hadden met één of meerdere vormen van holebigeweld. Deze methode maakt het immers mogelijk om nauwgezet in te gaan op de ervaringen van de respondenten en de betekenis die zij hieraan hechten. Een individuele gesprekscontext laat ook toe om meer open te zijn over de eigen belevenissen en gevoelens. Een voordeel van focusgroepen is dat meer kwalitatieve informatie verworven kan worden op kortere tijd. Hierdoor bestaat echter minder ruimte om lang stil te staan bij het verhaal van elke individuele deelnemer. Dit schijnbare nadeel wordt gecompenseerd door de mogelijkheid om de groepsdynamiek mee in overweging te nemen. Men kan beter nagaan welke ervaringen gedeeld zijn, of over welke stellingen discussie bestaat.

3.1.2 SELECTIE VAN DE RESPONDENTEN

3.1.2.1 Kwalitatieve steekproeftrekking

In tegenstelling tot in kwantitatief onderzoek is het in kwalitatief onderzoek niet de bedoeling om antwoorden te veralgemenen naar een bredere populatie. De generaliseerbaarheid van een kwalitatief onderzoek moet eerder gezocht worden in het geven van antwoorden op theoretische vragen (Mortelmans, 2009). In een kwalitatieve steekproeftrekking speelt het begrip 'verzadiging' of 'saturatie' dan ook een centrale rol. Het heeft met andere woorden weinig zin om een groot aantal interviews af te nemen, wanneer deze geen additionele informatie meer opleveren (Cambré & Waeye, 2006). In de praktijk betekent dit dat de steekproefomvang meestal beperkt is, waardoor de kans om met een toevallige steekproeftrekking een atypische steekproef te krijgen veel te groot is (Verschuren & Doorewaard, 2007). In kwalitatief onderzoek heeft het bepalen van een random criterium dus veel minder zin. Bovendien vormen holebi's een verborgen populatie waarvan de omvang niet precies gekend is (Vincke et al., 2006). Dit betekent dat eenheden die voor het onderzoek in aanmerking komen geen gelijke kans zouden hebben om uit de populatie getrokken te worden, waardoor toevallige steekproeftrekking onmogelijk wordt (Decorte, 2008; Mortelmans, 2009).

Kenmerkend voor kwalitatief onderzoek is dat gebruik gemaakt wordt van niet-probabilistische steekproeftrekking in de vorm van doelgerichte of strategische steekproeven. Centraal bij doelgerichte steekproeftrekking staat het selecteren van informatierijke cases, die bruikbare data opleveren om de onderzoeksvraag te beantwoorden. De probleemstelling treedt dus in de plaats van het toeval bij het selecteren van de onderzoekseenheden. Bijgevolg wordt vertrokken vanuit de criteria die de onderzoeker opstelt om de respondenten te selecteren (Ritchie & Lewis, 2008; Verschuren & Doorewaard, 2007). Een eerste criterium waar de respondenten in deze studie aan moesten voldoen, was dat ze zichzelf dienden te identificeren als holebiseksueel. Voor de diepte-interviews werd daarbij specifiek gericht op holebi's die reeds ervaring hadden met één of meerdere vormen van holebigeweld. Er werd niet vooraf bepaald binnen welk tijdsinterval deze ervaring zich voorgedaan moest hebben. Voor deelname aan de focusgroepen was ervaring met holebigeweld niet noodzakelijk. Participanten aan de gesprekken dienden in Vlaanderen of Brussel te wonen. Verder werden er geen criteria opgesteld.

3.1.2.2 Kanalen voor respondentenwerving

Vanaf juni tot oktober 2012 werden respondenten geworven voor de diepte-interviews en de focusgroepen. Er werd gepoogd een veelheid van kanalen aan te spreken, om het doelgroepenveld zoveel mogelijk open te trekken (Vincke et al., 2006). Zodoende kon de diversiteit van de steekproef gewaarborgd worden binnen de grenzen van de gedefinieerde populatie (Ritchie & Lewis, 2008). De oproep voor het onderzoek werd verspreid via de holebikoepel çavaria en alle samenstellende verenigingen. Dit gebeurde onder meer via mailing, oproepen op facebook en berichtgeving in de nieuwsbrief. Verder werden flyers verspreid in enkele holebi(vriendelijke) cafés. Het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding heeft mensen opnieuw gecontacteerd die voorheen reeds melding hadden gemaakt van homofoob geweld. Dit heeft een aantal deelnemers opgeleverd voor de diepte-

interviews. Ook via de datingsite GayRomeo en via sneeuwbalsteekproeftrekking werden deelnemers bereid gevonden (voornamelijk voor de focusgroepen). Ook kanalen die los staan van het holebimilieu werden aangesproken. Zo werd de oproep online geplaatst door Sensoa, en is deze eveneens verschenen op het forum van Libelle en Flair. Maar deze kanalen hebben geen respondenten opgeleverd.

Twintig holebi's (waaronder drie koppels) die reeds ervaring hadden met één of meerdere vormen van holebigeweld werden bereid gevonden om deel te nemen aan een diepte-interview. Daarnaast participeerden 31 holebi's aan één van de vier groepsgesprekken. Elk van deze focusgroepen bevatte minimum vijf tot maximum tien deelnemers. Een ideaal aantal om eenlotte groepsdynamiek te kunnen creëren (Flick, 2003).

3.2 VERLOOP VAN DE INTERVIEWS

De diepte-interviews vonden plaats op een tijdstip en een locatie die voor de respondenten het best paste. Gesprekken gingen door bij de respondenten thuis, in een rustig cafeetje of aan de vakgroep sociologie van Universiteit Gent. Twee focusgroepen werden georganiseerd binnen het kader van een gespreksavond van een holebivereniging. De twee andere groepsgesprekken stonden los een specifieke holebivereniging. Eén groepsgesprek ging door aan de Universiteit van Antwerpen (Steunpunt Gelijkekansenbeleid) en het ander vond plaats aan de Universiteit van Gent (vakgroep sociologie). De keuze werd gemaakt om de groepsgesprekken in Antwerpen en Gent te organiseren, omdat de meeste geïnteresseerde deelnemers uit deze regio's afkomstig waren.

De eigenlijke dataverzameling is verlopen via diepte-interviews en focusgroepen met een semi-structureerd karakter. De gesprekken werden met andere woorden voorbereid en in grote lijnen gestructureerd (de topiclijsten kunnen in bijlage 3 en 4 teruggevonden worden). Gedurende de diepte-interviews werd de klemtoon voornamelijk gelegd op de ervaringen met holebigeweld, en de fysieke en mentale uitkomsten van dit geweld. Tijdens de groepsgesprekken werd gepeild naar het beeld dat leeft over het voorkomen van holebigeweld en de achterliggende motieven. Toch bleef het mogelijk om afstand te nemen en de natuurlijke loop van het gesprek voorrang te geven. Er werd met andere woorden ruimte geboden aan elke respondent en aan elke groep om het interview zelf in te vullen. Zowel de diepte-interviews als de focusgroepdiscussies duurden ongeveer een uur. De conversaties werden opgenomen met een digitale voice recorder, met de toestemming van de respondenten. Bovendien werd aan elke deelnemer de mogelijkheid geboden om een schuilnaam te kiezen. Als bedanking kreeg elke deelnemer een cadeaubon van 15 euro.

3.3 KENMERKEN VAN DE RESPONDENTEN

De finale kwalitatieve steekproef (N=51) bestond uit 39 mannen en 12 vrouwen, onder wie drie vrouwen die zichzelf als transgender identificeerden. Er namen dus opmerkelijk minder vrouwen deel aan het onderzoek. Het is een meer algemene tendens dat geweld tegenover lesbische en biseksuele vrouwen ondervertegenwoordigd is in onderzoek en statistieken (Schuyf, 2009). Er waren inwoners uit vier van de vijf Vlaamse provincies vertegenwoordigd. Er

werden geen deelnemers bereikt en/of bereid gevonden uit de provincie Limburg. Zowel aan de focusgroepen als aan de diepte-interviews namen opmerkelijk meer mensen deel uit Oost-Vlaanderen en Antwerpen. Drie deelnemers aan de diepte-interviews wonen in Brussel Stad. De participanten varieerden in leeftijd van 19 tot 66 jaar, met een mediane leeftijd van 28 jaar. Zij hadden dus allen de volwassen leeftijd bereikt, hoewel geen leeftijdsbeperkingen werden opgelegd gedurende de respondentenwerving. Ongeveer de helft van de deelnemers was houder van een bachelor- of masterdiploma. Dit is een groot aantal, zeker gezien de vaststelling dat één vijfde van de deelnemers student was in het hoger of universitair onderwijs. Er werden geen grote verschillen betreffende deze sociodemografische parameters terug gevonden tussen de respondenten aan de diepte-interviews en deze aan de focusgroepen.

De gerapporteerde ervaringen met holebigeweld varieerden van verbaal geweld, tot fysiek, seksueel en materieel geweld. De focusgroepen werden niet zozeer toegespitst op geweldservaringen. Toch rapporteerden ook de deelnemers aan de groepsgesprekken verbaal, en in mindere mate fysiek geweld. De gerapporteerde geweldservaringen variëren in hoe lang geleden ze plaatsgevonden hebben. Voor verbaal geweld was dit vaak nog heel recent. Terwijl een aantal incidenten zich meer dan tien jaar geleden voorgedaan hebben. Een uitgebreide kenmerkenmatrix, waarin deze informatie over de deelnemers meer in detail besproken wordt, kan terug gevonden worden in bijlage 1 en 2.

Het is belangrijk om in het achterhoofd te houden dat de respondenten die deelgenomen hebben aan de diepte-interviews en de focusgroepgesprekken sterk gemotiveerd waren. Velen onder hen zijn in meer of mindere mate betrokken (geweest) bij een holebivereniging. Sommigen blijken ook actief informatie verworven te hebben over de thematiek. Enerzijds zorgde het feit dat een aantal deelnemers meer belezen was ervoor dat zij soms beter in staat waren om te reflecteren over hun eigen gedragingen. Anderzijds kan het zijn dat deze achtergrondinfo voor een zekere sturing gezorgd heeft in hun verhaal, omdat men mogelijks niet vertrok vanuit de eigen initiële ervaringen en betekenissen.

3.4 DATAVERWERKING EN -ANALYSE

Om de data te kunnen analyseren werden de gesprekken zo letterlijk mogelijk neergeschreven. Het doel hiervan is te bestuderen hoe holebi's denken en praten over antihomoseksueel geweld (Stewart, Shamdasani, & Rook, 2007). Het produceren van data in een tekstuele vorm is essentieel voor verdere verwerking en interpretatie (Ezzy, 2002; Flick, 2003). Gedurende dit tijdsintensieve transcriptieproces, werden de data al een eerste keer automatisch geïnterpreteerd op een oppervlakkige manier (Decorte, 2008). Na dit voorbereidende werk werd overgegaan tot een meer diepgaande analyse. Hiervoor werd gebruik gemaakt van de 'knip en plak techniek' (Stewart et al., 2007).

Gedurende de 'knip' fase, werden de data opgebroken in kleinere delen en werden irrelevante data weg gefilterd (Mortelmans, 2009). Dit proces wordt 'coderen' genoemd in de Grounded Theory benadering van Glaser en Strauss (1967). Er werd gebruik gemaakt van het softwarepakket NVivo 10 om de tekstfragmenten te organiseren en te labelen. Het resultaat van deze codeerfase is dat de data opgesplitst zijn in kleine informatie-eenheden die betekenisloos zijn los van hun context (Baarda, 2009; Mortelmans, 2009). In de daaropvolgende 'plak' fase, werden de tekstfragmenten met een gelijkaardige inhoud samengevoegd in bredere

categorieën die slechts één thema omvatten (Ezzy, 2002; Mortelmans, 2009). Door gebruik te maken van deze gestructureerde data, werd getracht een accurate interpretatie en diepgaande beschrijving te maken van de onderliggende theorie.

4 RESULTATEN

4.1 HOLEBI'S EN HUN SOCIALE OMGEVING

4.1.1 WAT BETEKENT 'HOLEBI ZIJN'?

Alle deelnemers aan de diepte-interviews en focusgroepgesprekken identificeren zichzelf als holebiseksueel. Voor hen betekent dit dat zij verliefd worden en zich aangetrokken voelen tot iemand van hetzelfde geslacht. De belangrijkheid van dit holebi-aspect in de eigen identiteit varieert voor alle deelnemers. Voor sommigen maakt het slechts een klein deeltje uit van wie ze zijn, terwijl het voor anderen meer aanwezig is. Holebi zijn is voor de meesten iets vanzelfsprekend geworden, terwijl het door andere mensen in hun omgeving soms wel wordt uitvergroot en als een definiërend kenmerk wordt beschouwd. Men wordt zichzelf vooral bewust van de eigen holebiseksualiteit en het eigen 'anders zijn', in een omgeving die als homonegatief wordt ingeschat.

Wouter (FG2): Ik vind euh ik ben zelf homoseksueel en voor mijzelf is da iets dat betekent da, ik word verliefd op euh mannen en da is iets da alleen zichtbaar wordt as ik me mijne partner samen ben. En verder benne 'k ik gewoon Wouter en is mijn gedrag gewoon Wouter, en heeft da niks me mijn geardheid te maken, ma eerder gewoon me wie da 'k ik ben geworden doorheen mijn leven.

Tom (DI5): Ik heb het ook al heel vroeg geweten. En allé, 't is heel belangrijk. En 't is vooral belangrijk wanneer ge geconfronteerd wordt me mensen die het er nie mee eens zijn. Dan vin ik het juist echt zo iets waar da ge er een punt van moet maken en ervoor moet strijden.

4.1.2 HETERONORMATIVITEIT EN HOMONEGATIVITEIT

Door de band genomen vinden de respondenten dat de maatschappelijke acceptatie sterk is toegenomen sinds de jaren '60 en '70 van de voorbije eeuw. Men geeft aan dat holebiseksualiteit bespreekbaarder en zichtbaarder is geworden onder invloed van de meer gelijke rechten en de aandacht die reeds bestaat voor dit thema in het onderwijs en de media. Op deze manier wordt het voor de jongere generaties gemakkelijker om zich te outen. Daarentegen bestaat ook het gevoel onder een groot deel van de respondenten dat op kortere termijn, de laatste twee tot vijf jaar, een meer negatieve tendens zijn intrede heeft gedaan. Over deze meer recente kentering bestaat echter onenigheid. Iets minder dan de helft van alle deelnemers die een evolutie van attitudes doorheen de tijd aanhaalden, wezen op deze ongunstige ontwikkeling. Zij hebben het gevoel dat ze meer dan voorheen discreet dienen te zijn over de eigen holebiseksuele oriëntatie. Voorzichtigheid is geboden omwille van mogelijke homonegatieve reacties.

Interviewer: (Tegen Nick) Ik zag u derstraks nogal twijfelend kijken.

Nick (FG4): Ja, ik zou nie weten waarom, allé, waarom dan 't nu slechter is dan drie jaar geleden.

(Door elkaar gepraat)

Deborah (FG4): 't Is nu wel, vijf jaar geleden kreeg ik die opmerkingen minder.

Nick (FG4): Maar er is een enorme openheid gegroeid. 't Feit da mensen kunnen trouwen, da ze ook zich ook als paar mogen uiten, da 's normaal dat er daar reactie tegenkomt. Ma 't is nie omdat daar reactie tegen komt dat die openheid verslechterd is, da gevoel heb ik helemaal nie.

Hoewel de situatie voor holebi's in België als positief wordt omschreven in vergelijking met andere (voornamelijk niet-Westerse) landen, is het duidelijk dat de meeste deelnemers het gevoel hebben niet aan 'de norm' te voldoen. Zoals ook uit eerder Vlaams onderzoek naar voor is gekomen, lijkt heteronormativiteit nog steeds kenmerkend te zijn voor onze samenleving (zie bijvoorbeeld Dewaele et al., 2006; Vincke et al., 2006). De respondenten hebben het gevoel dat de relatie tussen man en vrouw nog steeds het ideaal is waar iedereen naartoe zou moeten streven. Bovendien wordt eenieder beschouwd als heteroseksueel tot het tegendeel bewezen wordt. Hierdoor hebben holebi's het gevoel als anders, als een rariteit bekeken te worden. Men wordt geconfronteerd met stereotype visies en vragende blikken uit de omgeving. Hierdoor gaat men zich ook effectief anders en afwijkend gaan voelen.

Phoebe (DI17): De algemene zaak is, euh, euh, een meisje en ne jongen en ge trouwt en ge krijgt kinderen en dat is het stramien dat jij, en de rest, ja da moet weg hé. En ge tracht u daarin te, ma da gaat niet.

Jeroen (DI9): Maar waarom is een outing bij holebi's zo moeilijk? Gewoon, omdat dat de eerste keer is dat ge beseft van "ik ben niet gelijk dat ik zou moeten zijn", en daarom dat die zelfaanvaarding zo moeilijk is...

Daarnaast impliceert heteronormativiteit dat men zich dient te houden aan de gendernormen en strikte rollenpatronen die afgestemd zijn op de heteroseksuele verhouding tussen mannen en vrouwen (Dewaele & Van Houtte, 2010). De respondenten geven aan dat mannen mannelijk voor de dag moeten komen en vrouwen vrouwelijk. Men wordt niet enkel door de heteroseksuele omgeving tot genderconform gedrag gedwongen. In de laatste focusgroep werd aangehaald dat ook binnen het holebimilieueen zekere vorm van intolerantie bestaat ten opzichte van genderatypische holebi's. Men wenst immers een beter beeld uit te dragen van holebiseksualiteit naar de buitenwereld toe en stereotypes te ontcrachten in plaats van te bevestigen.

Tim (FG4): Dat er binnen de homogemeenschap, allé ook intolerantie, of in ieder geval "oei, en nu moe 'k zo straight acting", ik krijg daar altijd de bubbels van, omda 'k denk allé, waarom moe je as je aanvaard wil worden, u voordoen gelijk iemand die je eigenlijk nie zijt? En da wordt precies meer en meer verwacht en mensen zoals Sam De Bruyne van "ma ah kijk, da 's, da 's tenminste nen normale mens en dien gedraagt hem tenminste as nen normalen mens, dus waarom kunt gij ook nie zo normaal zijn?" En dan denk ik "wa is normaal?"

Een kwart van de respondenten haalt dan ook aan dat er een zekere discrepantie bestaat tussen de relatief brede tolerantie ten opzichte van holebiseksualiteit, en de negatieve houding wanneer holebiseksualiteit te dichtbij komt of te zichtbaar wordt. De respondenten voelen de schijntolerante houding van de omgeving aan (Dewaele et al., 2006). Door de band genomen hebben zij het gevoel dat het oké is om holebi te zijn, zolang men zich zo veel mogelijk naar de heteroseksuele en gendernormen schikt. Wanneer holebiseksualiteit zichtbaar wordt, wanneer men gedrag en uiterlijkheden vertoont die niet aan de maatschappelijke norm beantwoorden, neemt acceptatie gevoelig af. Zo ook wanneer het om bepaalde verworvenheden gaat, zoals het adopteren of krijgen van kinderen.

Dennis (DI3): Ik kom altijd weer op hetzelfde punt hé, het hokjesgegeven en als je eruit springt dan hoeft het niet. Ge mag het wel zijn, wete? "Ge moogt het wel zijn ze, ik heb daar geen problemen mee, maar loopt er niet mee te koop."

Sofie (DI4): Der zijn ook wel vrienden die da zeggen, van "ik vind het oké da jullie samen zijn, ma kinderen vin 'k nog iets anders."

4.2 GEWELD TEGENOVER DE SEKSUELE VOORKEUR

4.2.1 WAT IS (HOLEBI)GEWELD?

Wanneer gevraagd wordt welk gedrag zoal onder de noemer 'geweld tegenover de seksuele voorkeur' valt, dan wordt snel duidelijk dat ook verbale uitspraken als geweld gezien kunnen worden, hoewel de meeste vormen van verbaal geweld in strafrechtelijke zin meestal niet strafbaar zijn. Vooral bedreigingen en intimidatie, die niet altijd uitmonden in fysiek geweld, worden als enorm agressief ervaren omdat ze zo persoonlijk gericht zijn. Een aantal respondenten haalt ook spontaan aan dat verbale agressie veel vaker voorkomt dan fysieke agressie. Vijf deelnemers delen ook meer subtiele gedragingen, zoals gegniffel, mopjes en vervelende vragen in onder de categorie geweld. In de twee focusgroepen waarin deze meer subtiele geweldsvormen aan bod kwam, werd dit niet tegengesproken door de andere deelnemers aan de groepsdiscussie.

Stijn (DI14): Eh, ik vind vanaf dat er zo, ik vind verbaal bijvoorbeeld vin 'k ik ook al geweld. Dus, allé ja, 'k vind dat zelf nog altij da hard klinkt, ma 'k vind da even erg als fysiek. Dus allé ja, de meeste mensen da vinden da nie omdat da, en da 's ook nog altij zo'n aparte categorie, omdat da geen fysieke sporen nalaat, ma, allé ja, ge hebt ook graderingen in hoe hard da ge kunt kloppen en ge hebt ook graderingen in wa da ge kunt zeggen, dus...

SCHULNAAM	VERBAAL GEWELD	FYSIEK GEWELD	SEKSUEEL GEWELD	MATERIEEL GEWELD
1. Anneke	X	X		
2. Kim	X		X	
3. Dennis	X			
4. Sofie & Valérie	X			
5. Tom & Jerry	X	X		X
6. Bart	X	X		X
7. Jozef	X	X		X
8. Pino	X			X
9. Jeroen	X	X		
10. Volker	X	X		
11. Leen	X	X		
12. Mieke	X			
13. Hans	X			
14. Stijn	X	X		
15. Alex & Chris	X	X		
16. Tommy	X	X		
17. Phoebe	X			

Naast verbaal en fysiek geweld, werden ook materieel en seksueel geweld onderscheiden als types van geweld in het literatuuroverzicht. Maar deze werden door de deelnemers amper aangehaald als voorbeelden van geweld, wanneer we hen vroegen welke gedragingen voor hen onder de noemer 'holebigeweld' vielen. Vermoedelijk denkt men sneller aan verbaal en fysiek geweld, omdat holebi's veel vaker geconfronteerd worden met verbaal geweld en omdat fysiek geweld op geregelde tijdstippen in de media aan bod komt. Toch komt elk van deze vier onderscheiden vormen van geweld aan bod in de diepte-interviews.

4.2.2 AARD VAN HET GEWELD

Ervaring hebben met holebigeweld werd gebruikt als selectiecriteria voor deelname aan de diepte-interviews. De ervaringen van de participanten aan de diepte-interviews werden hieronder in de geweldsmatrix geplaatst. Een korte beschrijving van de geweldservaringen voor elke respondent, kan in bijlage 1 teruggevonden worden. Deelname aan de focusgroepen stond los van het al dan niet ervaren hebben van antihomoseksueel geweld. Dit heeft ertoe geleid dat een aantal deelnemers aan de focusgroepen reeds in contact gekomen was met verbaal, en in mindere mate met fysiek geweld. De geweldservaringen van de deelnemers aan de focusgroepen werden niet in onderstaande tabel opgenomen, omdat er te weinig ruimte bestond om hier voor elke deelnemer afzonderlijk bij stil te staan.

Aangezien slachtofferschap als selectiecriteria gehanteerd werd voor deelname aan de diepte-interviews, hebben alle participanten reeds te maken gehad met één of andere vorm van geweld. Bij zeven onder hen bleef dit beperkt tot verbaal geweld. De overige dertien deelnemers werden naast het verbaal geweld ook met andere vormen van geweld geconfronteerd. Tien onder hen maken melding van fysiek geweld, vier deelnemers werden geconfronteerd met materieel geweld in het kader van een burenruzie, en één iemand rapporteerde seksueel geweld. Elk van deze confrontaties vond plaats in de openbare sfeer, bijvoorbeeld op straat, op café, in het openbaar vervoer of in de eigen woonomgeving. Dit betekent echter niet noodzakelijk dat de agressors volslagen onbekenden zijn in elk van deze incidenten. Hieronder worden deze verschillende vormen van geweld besproken. Er wordt telkens dieper in gegaan op de gradatie en de frequentie waarin ze zich voordoen.

4.2.2.1 Verbaal geweld

Verbaal en psychisch geweld doet zich, net zoals de andere geweldsvormen, voor in verschillende gradaties. Het varieert van vervelende vragen, storende opmerkingen, nagekeken worden en 'standaard' scheldwoorden tot vergaande bedreiging en intimidatie. Wat als agressief wordt ervaren, hangt sterk af van de inschatting van de respondent. Sommigen lijken minder aanstoot te nemen aan zogenaamde mopjes en opmerkingen dan anderen. Veel is afhankelijk van hoe goed men de dader in kwestie kent, zijn of haar gepercipieerde intenties en hoe vaak dergelijke situaties zich voordoen.

Interviewer: En hoe trekte de grens tussen een mopke da kwetsend is en nie kwetsend is?
Chris (DI15): Ja, dat is, ja, da is hoe da ge daar zelf tegenover staat dan. (...) En de manier waarop. Jeremy is azo ne flapuit en die zegt ook azo ne keer mopkes over homo's. Da 's ne collega van mij. En van hem kan ik da verdragen, omda 'k hem ook wel goe ken. En en soms, allé, ik zit me vieren op op nen bureau hé. En soms wordt er ne keer een iets

grover mopken gezegd en dan laat ik da wel duidelijk merken van, hmm, dat is toch op 't randeken. Ma da 's eigenlijk gewoon, ge voelt da op da moment.

Dergelijke opmerkingen worden als ernstiger ingeschat wanneer er derden aanwezig zijn die men niet echt kent.

Hans (DI13): De spreker da was iemand van ons kantoor en die, die moest uitleg geven bij een tabel en, en die zei iets in de slag van "En deze roze kolom hebben we speciaal voor Hans gedaan é" ofzo. Allé en da vin 'k ik zo ongepast hé, omda, allé, hij beslist dan op da moment om iets vrij te geven over mij waar da 'k ik moet over beslissen. Ja nee, da zijn dingen, die allé, zo'n dingen kan ik ook als agressie aanvoelen op da moment.

Ongeveer alle deelnemers hebben minstens één keer voorafgaand aan het diepte-interview een duidelijke homonegatieve belediging of standaard scheldwoord zoals "janet", "homo", "pot", ... moeten aanhoren. Voor sommigen was dit eerder uitzonderlijk, voor hen was de verbazing dan ook betrekkelijk groot op het moment dat dit gebeurde. Ongeveer een derde van de deelnemers vermeldt vaker in aanraking gekomen te zijn met dergelijke beledigingen en scheldpartijen. Deze vorm van verbale agressie werd ook meermaals gerapporteerd in de focusgroepdiscussies en lijkt dus een ervaring te zijn die veel holebi's met elkaar delen.

Chris (DI15): Da was "hei, homo". Ma, da was zo jären geleden dat er zo nog ies naar naar mij of naar u geroepen werd. Da 's geleden van in 't middelbaar in feite. En toen was da zo van, ja, da was raar omda ineens "homo", nie op gereageerd natuurlijk.

Interviewer: Hoorde, allé, ge zegt dat da lang geleden is da ge zo nog ne keer iets naar uwe kop gesmeten wier.

Alex (DI15): Bij mij was 't zo af en toe wel ne keer, der was zo ne keer enen op de fiets ook in 't straat waar da 'k woon. Zo van eh "hei janet", azo sporadisch ne keer.

Verbaal geweld is vaak seksueel getint. Dit is iets dat zowel door de mannen als de vrouwen in de steekproef gerapporteerd wordt. Maar de intenties van de daders lijken toch te verschillen wanneer het om een lesbische vrouw gaat, dan wanneer het om een homoman gaat. Wanneer vrouwen met seksuele opmerkingen of gebaren geconfronteerd worden, heeft dit vaker een erotisch karakter. Heteroseksuele mannen die seksueel getinte opmerkingen maken hebben vaak de intentie om de vrouw in kwestie "te bekeren". Terwijl opmerkingen die naar homomannen gericht zijn eerder lacherig of beledigend bedoeld zijn. Het gaat dan om mopjes als "teloor in uw broek", "het vrouwtje in bed", ...

Valérie (DI4): Ik denk da wij voor de rest euh... Voornamelijk te maken hebben met seksistische opmerkingen van mannelijke kant. Euh, als wij uitgaan of weet ik veel, of wij dansen samen, da ga het altijd over "Ja, mogen wij ies meekomen?"

Sofie (DI4): "Wilde een trio?"

Valérie (DI4): "Wilde gij ies filmen? Stuurt ies een fotooke door" En zo van die dingen. Da is waar da wij als vrouwen het meeste last, allé ja, last van hebben.

Pino (DI8): De instelling... Van sommige mensen is nog altijd zo van "dat is vies, dat mag niet". En wat dat ook zo... En regelmatig de vraag hé... Die, die, als ge koppel zijt krijgt ge sowieso de vraag "En wie is de man en wie is de vrouw?" Wat heeft dat er nu mee te maken? Dat is zo'n typische vraag en bijna iedereen stelt die vraag.

Vergaande bedreiging en intimidatie wordt door zes van de deelnemers aan de diepte-interviews gemeld. Het gaat dan echt over bedreigd worden met fysiek geweld of zelf met doodslag. Deze bedreigingen hebben slechts in één van deze zes gevallen (Tom, DI5) effectief geleid tot slagen en verwondingen. Toch wordt dit als zeer aangrijpend ervaren omdat het zo persoonlijk gericht is.

Volker (DI10): Ma ja, da werd alleen maar erger en erger en dan heeft hem, dan heeft hij mij wa beginnen bedreigen en dan ging hij mij opwachten en hij wist mijn uren en ging daar beneden staan, en ik kenden hem nog nie, en hij ging mij dan wel leren kennen en, en hij had al in de gevangenis gezeten en ik en ik en ik ging nie de schuld zijn dat hem nog ies terug ging gaan. (...) En dan zo bewegingen dat hem maakt me zijn lichaam en me zijn handen en hij had dan een fles vast enzo. Allé... ge kunt da moeilijk omschrijven. Ma da komt dan amaal heel bedreigend over, wa da ook de bedoeling is natuurlijk, omda 't hem z'n gelijk wilt halen. Ma, ja, ik was helemaal over mijn toeren.

4.2.2.2 Fysiek geweld

De helft van de deelnemers aan de diepte-interviews meldt minstens één geval van fysiek geweld. Ook deze incidenten doen zich voor in verschillende gradaties. We kunnen deze ervaringen grofweg in twee categorieën opdelen. Enerzijds gevallen van spuwen, duwen en trekken en anderzijds slagen en verwondingen. Volgens deze indeling hebben drie van de tien respondenten te maken gehad met het eerste type van geweld, en acht onder hen met het tweede type. Sommige respondenten vermelden meerdere fysieke incidenten van spuwen, duwen en trekken (Jeroen, DI9), van slagen en verwondingen (Tommy, DI16) of melden voor beide types een incident (Jozef, DI7).

Leen (DI11): Zo, ik was dan zo me mijn rugzak en ik hoorde achter mij, want ik liep van hen weg, "Hé, waarom komde nie langs hier, durfde nie meer, en wa is 't hé, me uw gekus en, en u gedoe". En ik hoorde iemand mij komen, ma 'k had nie door da 't iemand was en die heeft mij naar beneden geduwd. Die heeft mij ja, neer geduwd eigenlijk hé. Ik ben neergevallen ik heb nie gereageerd.

Tommy (DI16): So, and uh, so I was doing some exercise and there were two guys who, approached me. And they attacked me and they tried to rob me. And I know their face, because uh, I saw them several times before already.

In totaal werden 12 fysieke incidenten met verschillende daders gerapporteerd gedurende de diepte-interviews. Meerdere incidenten vanwege dezelfde dader(s) zijn hier dus slechts één keer meegeteld. In acht van deze gevallen ging het om volslagen onbekende daders, die plaatsvonden op straat of op het openbaar vervoer, beiden locaties met een zeer publiek karakter. Wanneer het ging om daders die in bepaalde mate gekend zijn door het slachtoffer, dan had men voorheen vaak al homonegatieve aanvaringen gehad met deze persoon. Opvallend is dat fysiek geweld meestal gepaard gaat met, of voorafgegaan wordt door verbaal geweld. Alvorens er gespuwd of geduwd wordt of er slagen aan te pas komen, werden vaak al verbale verwijten of beledigingen geuit. Dit verbaal geweld kan zich verder zetten wanneer tot fysiek geweld wordt overgegaan.

Alex (DI15): En euh, wij komen daar zo twee mannen tegen, die beginnen tegen ons van 't plein "gunder zij twee janetten". 'k Zeg "Ho, da 's nie waar". 'k Was da dan nog aan 't ontkennen. "Jawel, ik zien 't, ge zij twee janetten" en azo wa, azo wa schelden en zo. 'k zeg "Kijk da 's nie waar, houdt u kalm, wij passeren hier gewoon, twee kameraden". En terwijl da 'k da probeerden uit te leggen had ik al een slag in mijn gezicht.

4.2.2.3 Seksueel geweld

Er werd één melding gemaakt van seksueel geweld, door Kim (DI2). Ze beschrijft hoe ze in het verleden al vaker geconfronteerd werd met seksueel getinte opmerkingen. Maar één keer ging het nog veel verder dan dat.

Kim (DI2): Ze hebben iets in mijn drankje gedaan ik ben "ppp", ma echt letterlijk "fwiet" (maakt gebaar dat ze volledig weg was). En ik ben 's morgens ergens wakker geworden naast ne kerel die 'k ik nie kende. En in mijnen bl... Naakt natuurlijk. En da is eigenlijk het meest erge da 'k ik al heb meegemaakt. Ma da is eigenlijk ook wel redelijk erg.

Kim geeft aan dat ze niet helemaal zeker is dat dit incident gericht is tegen haar bi zijn. Maar ze gaat ervan uit dat dit wel het geval is, omdat dit eerder op de avond al een gespreksonderwerp vormde en mannelijke gesprekspartners de indruk gaven haar te willen "bekeren".

4.2.2.4 Materieel geweld

Vier respondenten maken melding van materieel geweld. Maar de ervaringen van Tom en Jerry (DI5) zijn grotendeels gedeeld, aangezien zij als koppel aan het gesprek deelnamen. Elk van deze verhalen kadert in de context van een burenruzie. De holebiseksualiteit van de respondenten vormt niet zozeer de aanleiding voor de burenruzie. Enkel bij Pino (DI8) zijn er indicaties dat het conflict met zijn onderburen startte op het moment dat zij te weten kwamen dat Pino homo is. Voor Tom en Jerry (DI5) en Jozef (DI7) is het eerder zo dat hun homoseksualiteit een extra dimensie gegeven heeft aan de burenruzie, omdat het een opvallend kenmerk en gemakkelijk doelwit vormt. Ook het materieel geweld dat aan bod komt in deze gesprekken neemt verschillende vormen aan. Het gaat van het bekladden en besmeuren van eigendom tot beschadigen van goederen. Pino meldt dat zijn buurman, die klusjesman was in het appartementsgebouw, de elektriciteit durfde uitzetten wanneer Pino aan het stofzuigen was.

Tom (DI5): Hij heeft twee keren de vuilzaken weggeschopt. En den derde keer was er één van de vuilzakken open gesneden vanonder. En, van da open snijden heb ik het nie gezien, maar, 'k zou moeten mijn verklaringen nagaan, minstens van één van die keren heb ik hem zien de zak wegschoppen hé.

Jozef (DI7): Op de duur kreeg ik elke dag lag er hondenpoep op mijn pad. Ik heb daar denk ik vier of vijf keer ingelopen. En dat was dus effectief van haar want dan heb ik haar eens op een winteravond op heterdaad betrapt, met 's avonds iets in de vuilbak te willen gaan gooien buiten. Van... Ik stap voor de voordeur en ja, ze stond vlak voor de deur met haar hond, gebogen. Ja, dat dier kan daar niet aan doen hé. En ja, dan heb ik wel de politie gebeld. En dan heb ik gezegd "Dat moet echt stoppen". Maar dan... We hadden al krassen op onze auto gehad, de banden waren al plat gestoken.

Het materieel geweld dat gerapporteerd werd in de diepte-interviews stond niet los van andere ervaringen met holebigeweld. Deze ervaringen kaderen in een spiraal van homonegatieve beledigingen, bedreigingen en fysiek geweld. Vooral de incidenten met een herhaald karakter, die zich in de woonomgeving van de respondent afspeelden, lijken zware gevolgen te hebben voor het welbevinden.

4.2.3 WAAROM ALS HOLEBI GEPERCIPIEERD?

Geweld tegenover de seksuele voorkeur betekent dat één van de motieven die mee spelen in hoofde van de dader, gericht is tegen de holebiseksuele voorkeur van zijn of haar doelwit (Buijs et al., 2009; Poelman & Smits, 2007). Dit impliceert dat de dader zich op één of andere manier een beeld vormt van de seksuele voorkeur van de persoon die hij voor zich heeft. Uit de verhalen van de respondenten blijkt dat hun seksuele voorkeur afgeleid werd doordat zij met

hun partner over straat liepen, of met andere holebivrienden die meer gendernonconform gedrag vertoonden. Het is markant dat Yvan (FG3), Stijn (DI14) en Jeroen (DI9) aanhalen minder met verbaal geweld geconfronteerd te worden nu zij zich niet langer in een relatie bevinden.

Jeroen (DI9): Want ge komt op straat wel mensen tegen die u achterna roepen, of god weet wat... Maar ja. Ik ben nu ongeveer ook al, pff, ongeveer een vier jaar vrijgezel. Allé ja... Ik tel relaties die niet langer dan een maand duren niet mee, dus zo veel ervaring heb ik daar de laatste tijd ook ne meer mee.

In het geval dat zij alleen waren toen ze te maken kregen met beledigingen, bedreigingen, en fysiek geweld, werden andere zichtbare cues aangehaald. Zo vermelden een aantal homomannen dat zij zelf misschien iets vrouwelijk uitstraalden. Seksuele oriëntatie kan ook afgeleid worden uit de context waarin men zich bevindt, bijvoorbeeld in een park (gepercipieerd als cruiser) of wanneer men een holebicafé verlaat.

Hans (DI13): Ja gewoon om da ze, om, allé, da 's de buurt waarda toen althans heel veel homocafés waren waar mannen vaak van 't één naar 't ander café gingen. Allé, dus een man alleen op da uur, da was nen bezoeker van die cafés hé.

Wanneer de daders eerder bekenden zijn, dan hebben zij meestal weet van de seksuele voorkeur van de respondenten. Bijvoorbeeld omdat ze weten dat de respondenten samenwonen met een same-sex partner of omdat het eerder al in een gesprek aan bod gekomen is of men dit viavia vernomen heeft.

4.2.4 WAAROM WORDT HET GEWELD ALS HOMOFOOB OMSCHREVEN?

Dan rest nog de vraag waarom de respondenten aan een bepaald incident een homofob karakter toeschrijven. De overgrote meerderheid wijst op beledigingen, scheldwoorden en opmerkingen die vooraf gingen aan, of gepaard gingen met bedreiging, fysiek en seksueel geweld. Andere redenen die aangehaald worden, zijn dat er niks gestolen werd bij een fysieke aanval (Anneke, DI1) of dat de daders erg doelgericht leken (Hans, DI13 en Anneke, DI1).

Bart (DI6): Allé hij heeft zo... Ik ben vrij veel vergeten van die dag. Maar dat was het eerste wat hij zei "ja, we zijn ineens geslagen omdat we homo zijn". Dat was wat de flikken eerst dachten, direct ook. Dat is wat die getuige direct dacht. Mijn geheugen is een beetje gewist. Maar ik kan zelf ook... Ze hebben ook gezegd tegen anderen van, iets in de trend van "vuile homo". Juist wat weet ik ook niet goed meer.

Sommige respondenten vinden het heel moeilijk om hetgeen hen overkomen is als homofob te bestempelen. Toch hebben ze contact opgenomen om deel te nemen aan een diepte-interview over holebigeweld voor hetgeen hen overkomen is.

Tommy (DI16): And uh, for those guys who attacked me, they, actually I don't, believe me I don't know me, they are not my friends or anything. And, and I don't know their motivation for attacking me. Is it because of homophobia or because they want to rob me. So, that, I don't know.

4.3 CONTEXT VAN HET GEWELD

Hieronder worden de contexten besproken waarin dader en slachtoffer met elkaar geconfronteerd werden en waarin overgegaan werd tot een bepaalde vorm van geweld.

4.3.1 TIJDSTIP

Het is eerder moeilijk om een lijn te trekken in de tijdstippen waarop verbale bedreigingen, fysiek, seksueel en materieel geweld zich voordoen. De incidenten lijken zich zowel voor te doen in het weekend als op een doordeweekse dag, maar misschien wel iets vaker 's avonds dan overdag. Het valt wel op dat respondenten die op een eerder ongebruikelijk moment (of locatie) in contact komen met geweld het meest verbaasd leken.

Anneke (DI1): 's Ochtends om tien uur, zaterdagochtend om tien uur. Ja, en met dit weer. Gewoon zo 'n zonnetje dat scheen. Echt heel raar, en euhm... Zo niet een lugubere avond, niets, gewoon een zonnetje.

Voor de respondenten die in een burenruzie verwickeld waren, geldt dat zij op allerlei tijdstippen met homonegatieve uitspraken of daden geconfronteerd werden, zowel overdag als 's avonds, in het weekend of in de week.

4.3.2 LOCATIE

Zoals eerder aangehaald, hebben alle genoemde incidenten zich voorgedaan in de openbare ruimte. Het is duidelijk dat de meeste van deze gevallen zich voordeden op straat. Andere locaties die genoemd worden, zijn uitgaansgelegenheden, het openbaar vervoer, een park of een fitnesscentrum. Geen van de respondenten meldde incidenten die zich voordeden in de eigen woning. Ook voor beledigingen, scheldwoorden en homonegatieve opmerkingen lijken de respondenten, uit zowel de diepte-interviews als de focusgroepen, vaak aan te halen dat deze zich vooral voordeden op straat.

4.3.3 OMSTAANDERS

Omstaanders zijn derden die het incident tussen dader en slachtoffer waarnemen, zonder er zelf deel in te hebben. Zij kunnen toevallige passanten zijn of in bepaalde mate verbonden zijn aan de dader of het slachtoffer. Het is opvallend dat in ongeveer de helft van de gevallen van fysieke agressie en bedreiging omstaanders aanwezig waren. Maar deze blijken slechts zelden de neiging hebben om tussen te komen bij een incident. Ook uit voorgaand onderzoek blijkt dat omstaanders, of leidinggevend in de werkcontext, zelden stappen ondernemen om geweld stop te zetten (Schuyf & Felten, 2011). Slechts uitzonderlijk werd gemeld dat omstaanders tussen kwamen bij een incident (Stijn, DI14, Tom en Jerry, DI5).

Stijn (DI14): En dan was er zo nog maar één mevrouw en dan, ja in één keer voelden ik, ge voelden zo dat er iemand naast u wou passeren en ja in ene keer kreeg 'k ik zo nen djaf in mijn gezicht. En ja, dan viel 'k ik op de grond en heb 'k nog wa stampen gekregen, ma die madam was weg en dan is er nen andere vent, kwam dien aan fietsen en dan heeft hem dien weggejaagd en dan vroeg hem of da 'k ik iets gedaan had. Dus da was wel grappig ma ja.

De respondenten kunnen er in beperkte mate begrip voor opbrengen dat derden niet ingrijpen. Ze veronderstellen dat zij niet durven reageren uit schrik om zelf voorwerp van agressie te worden. Toch halen een aantal deelnemers (Leen, DI11, Dennis, DI3 en Jeroen, DI9) aan hoe erg ze het vinden dat derden niet tussenkomen, dit heeft voor hen een verzwarend effect, bovenop het homonegatieve incident dat zich voordeed .

Leen (DI11): Als ik dan omviel, als ik dan omgeduwd werd, keek ik naar die mevrouw naast mij van "help mij" eh. En ik zag in die haar ogen zo van "nee, ik, ik ga anders gepest worden". Zo echt iemand van... Nie dat die geen medelijden had hé, ma zo, van "nee nee, allé, anders kom 'k in de problemen" zo, zo keek die. (...) Ik denk da 'k nog meer gekwetst ben geweest door de mensen die da mij nie hebben opgeraapt dan door de mensen die het hebben gedaan.

4.4 DADERS EN HUN MOTIEVEN

4.4.1 DADERPROFIEL

Alle daderkenmerken worden hieronder in kaart gebracht zoals zij uit de perceptie van de slachtoffers naar voor komen. Zoals in het literatuuroverzicht reeds aangehaald werd, zijn kenmerken als leeftijd en etnisch culturele achtergrond niet altijd even goed waarneembaar. Deze kanttekening dient in het achterhoofd gehouden te worden bij het doornemen van volgend hoofdstuk.

4.4.1.1 Geslacht

Er wordt amper melding gemaakt van vrouwelijke daders. Ook deze vaststelling komt overeen met bevindingen uit voorgaand Brussels en Nederlands onderzoek en politiestatistieken (Buijs et al., 2009; Poelman & Smits, 2007; van San & de Boom, 2006). Vrouwen blijken wel betrokken te zijn in de burenruzies als mededader. Enkel Jozef (DI7) geeft aan dat zijn buurvrouw de drijvende kracht is achter de homonegatieve pesterijen waarmee hij en zijn echtgenoot geconfronteerd worden. Bovendien werpen vrouwen ook wel eens schuine blikken of maken zij storende opmerkingen naar holebi's toe. Maar door de band genomen lijken zij zich minder vaak homonegatief te gedragen dan mannen. De tendens dat vrouwen meer open zijn naar holebiseksualiteit toe dan mannen, wordt door veel deelnemers opgemerkt, zowel in de diepte-interviews als in de focusgroepen.

Pino (DI8): Bij de jongere generatie is dat geaccepteerd. Maar bij de oudere generatie, zoals mijn ouders, niet. Daar is dat nog altijd zo van "nee"... Nu ik moet zeggen, met mijn stiefmoeder daar tegenover, die is totaal anders. Die komt hier op bezoek, die blijft hier overnachten. Maar mijn vader dan... Dat is... Kijk dat is weer man vrouw hé. De vrouwen die zijn daar opener in dan de mannen blijkbaar.

Naast het idee dat heteroseksuele mannen er vaker homonegatieve attitudes en gedragingen op nahouden dan vrouwen, wordt er vanuit gegaan dat mannelijke daders verbaal en fysiek geweld vaker zullen richten naar homomannen. Lesbische en biseksuele vrouwen zouden meer buiten schot blijven. Hiervoor worden verschillende mogelijke redenen aangehaald. Eerst en vooral lijkt het minder maatschappelijk aanvaard te zijn om verbaal en fysiek agressief te reageren naar vrouwen toe. Daarnaast vertonen (heteroseksuele) vrouwen vaker dan mannen

tekenen van affectie in het openbaar. Dit is ook meer aanvaard dan twee mannen die arm in arm, of hand in hand over straat lopen. Het beeld van twee mannen samen roept daarom meer weerstand op. Bovendien heeft het idee van twee lesbische vrouwen een erotiserende aantrekkingskracht voor heteroseksuele mannen, terwijl het idee van homomannen als seksuele wezens eerder afkeer oproept. In voorgaand onderzoek werd inderdaad teruggevonden dat mannen negatiever zullen zijn ten opzichte van homomannen dan tegenover lesbiennes, mede doordat het erotische aspect wegvalt (Herek, 2002a; Kite & Whitley, 1998). Enkele respondenten halen aan dat heteromannen zich meer bedreigd voelen in hun traditionele genderrol, in hun mannelijkheid, door homomannen dan door lesbische vrouwen.

Banderas (FG2): As een man twee vrouwen ziet, daar wordt hij geil van, allé. Bij één vrouw leeft die misschien hé, maar me twee vrouwen, amai!

Ruudje (FG2): Ja ma ja, da 's just, ma 'k wil zeggen, twee mannen, die worden aangevallen of der gebeurt van alles, worden uitgescheten. Ma twee vrouwen op 't straat die worden nie uitgescheten. Mag de man ook nie uitgescheten worden, as de vrouw, just 't zelfde.

4.4.1.2 Leeftijd

Oudere generaties, de grootoudergeneratie en ouder, worden door de band genomen beschouwd als minder tolerant. Maar als we kijken naar de incidenten van holebigeweld die in de diepte-interviews gemeld worden, zijn zij niet degenen die vergaande bedreigingen uit en fysiek, seksueel of materieel geweld plegen. Er is dus sprake van een discrepantie tussen (gepercipieerde) attitudes en gedrag. Ook schoolgaande jeugd, tot 18 jaar, wordt door een aantal respondenten ingeschat als homonegatief. In tegenstelling tot de oudste generaties, worden zij geacht wel sneller over te gaan tot verbaal en fysiek holebigeweld.

Hans (DI13): Hmm. Ik denk da ouderen ook heel hevig kunnen zijn daarin, maar jongeren zullen misschien verbaal wa opener zijn zo. Want de intensiteit kan denk ik bij ouderen ook wel behoorlijk sterk zijn.

Interviewer: En op welke manier ziede da verschil dan?

Hans (DI13): Ja, euh, ik denk da oudere zo'n dingen beter kunnen negeren of.. Zo, zo'n manier op zo'n manier te werk gaan. Ja, doen, doen dat da nie bestaat.

Interviewer: Terwijl da jongeren da eerder wa verbaal zullen...

Hans (DI13): Ja, ja, wa confronterender zullen zijn.

Gedurende de diepte-interviews werden de leeftijden van de daders van verbaal, fysiek, seksueel en materieel geweld ingeschat. Deze kennen een brede range van 16 tot 65 jaar. Voor verbaal geweld in de vorm van storende opmerkingen, beledigingen en seksueel getinte opmerkingen is het moeilijk om deze leeftijdsschattingen te kwantificeren over de verhalen van de respondenten heen, omdat deze zo talrijk zijn en enkel oppervlakkig besproken werden. Voor de gevallen van verbale intimidatie en bedreiging, seksueel geweld, fysiek geweld en materieel geweld, werden de daders meestal als volwassen ingeschat. De helft werd ingeschat als 30 jaar en ouder en een kwart als minderjarig. Het resterende kwart zou in de categorie van de 18 tot 30-jarigen vallen.

4.4.1.3 Aantal

Voor verbaal geweld in de vorm van vergaande bedreiging en fysiek geweld, gaat het in iets meer dan de helft van de gevallen om meerdere daders. Ook wanneer verbale beledigingen geuit worden, lijkt er vaak sprake te zijn van groepjes. McDevitt en collega's (2002) stellen dat het daarom niet noodzakelijk is dat iedereen uit de dadergroep actief deelneemt aan het gebeuren, maar passief instemmen of het incident met goedkeuren onthalen maakt hen wel tot mededader. Op basis van de diepte-interviews is het moeilijk om iets te zeggen over de daders van seksueel geweld, omdat dit slechts één keer gemeld werd gedurende de gesprekken. Maar uit onderzoeksliteratuur blijkt alvast dat meestal slechts één dader betrokken is bij seksueel geweld (Poelman & Smits, 2007).

Het is belangrijk om op te merken dat in het geval van een burenruzie (gemeld door Tom en Jerry D15, Jozef, D17 en Pino, D18) niet één enkele buur als pester fungeert, maar het hele huishouden. Dus ook de partner en eventuele kinderen van de initiatiefnemer zijn betrokken in de homonegatieve pesterijen. Bij Jozef is het zelf zo dat ook andere burens mee opgestookt werden.

Jozef (D17): Dan continu die opmerkingen. Als ge er aankwam dan heel hard beginnen lachen met vier of vrouwen bij elkaar gaan staan, aan de overkant van het straat, en als ge dan uit uw auto stapt ineens heel hard beginnen lachen. Zo echt van, van, wij zijn echt over u bezig. En om de duur denkt ge van "zie ik nu spoken?" of allé ja. Op een gegeven moment heb ik dat ook gevraagd en dan heb ik het antwoord gekregen, van "inderdaad, met mannen zoals gulle hebt ge niet anders dan problemen" en dan kwam het er allemaal uit.

4.4.1.4 Alcohol

Vooral in context van verbale agressie wordt gemeld dat daders vaak al wat gedronken hadden. Dit zorgt ervoor dat remmingen gedeeltelijk wegvallen, waardoor beledigingen en seksueel getinte opmerkingen sneller geuit worden. Ook Alex (D15) meldt dat degene die hem een slag in het gezicht verkocht heeft, te veel gedronken had.

Interviewer: En hoe ver gaat da dan, zo van die opmerkingen?
Sofie (D14): Ik vin dat da soms wel heel ver kan gaan, ma da is dan ook vaak op een feestje en dan dan wete ook dat die persoon hoogstwaarschijnlijk al goed beschonken is, allé, ik denk dat die da nie nuchter zou doen.

Crandall en Eshleman (2003) stellen in hun theoretisch onderzoeksartikel dat alcohol er inderdaad voor kan zorgen dat vooroordelen die men op andere momenten onderdrukt, wel geventileerd worden wanneer men onder invloed is. Franklin (2000) vond in haar onderzoek naar homonegatieve attitudes en gedragingen bij potentiële daders, een correlatie terug tussen een sociale drinker zijn en ooit al (mede)dader geweest zijn van verbaal of fysiek holebigeweld. Hoewel 84% van deze daders aangaf geen alcohol genuttigd te hebben voor of tijdens het incident.

4.4.1.5 Bekende vs. Onbekende dader

De mate waarin men de dader al dan niet kent, hangt samen met het type van geweld. Voor alle gevallen van intimidatie en bedreiging en fysieke agressie die gemeld werden, blijkt ongeveer

twee derde van de daders een volslagen vreemde te zijn voor het slachtoffer. Holebiseksualiteit wordt dan afgeleid uit zichtbare cues, zoals het samen over straat lopen met de partner of holebivrienden of een zekere gendernonconforme uitstraling. Wanneer het gaat over daders die men in bepaalde mate kent, dan gaat het niet zozeer over iemand waar men een zeer nauw contact mee heeft, maar eerder een bekend gezicht of oppervlakkige kennis. Homonegatieve daden hebben in dit geval vaak een herhaald karakter.

Voor het materieel geweld dat in deze steekproef gemeld wordt, geldt dat men bekend is met de daders, aangezien deze daden allemaal kaderen binnen een aanslepende burenruzie. Over de daders van seksueel geweld kan wederom weinig gezegd worden aangezien maar één melding van dit type geweld gedaan werd. In dit geval ging het om een jonge man, waar voorheen wat woorden mee gewisseld werden op café.

4.4.1.6 Etniciteit

Voor alle incidenten van verbale intimidatie en bedreiging, fysiek en materieel geweld die in de diepte-interviews gerapporteerd werden, schreven meerdere respondenten een Noord-Afrikaanse achtergrond toe aan de daders. Etniciteit lijkt zeer belangrijk te zijn in de beleving van de respondenten. Het is iets dat door de meesten onder hen aangehaald wordt en in de focusgroepen een sterk bediscussieerd topic is. De meerderheid van alle deelnemers ziet buurten waar veel etnisch culturele minderheden wonen of groepjes van Marokkaanse of Turkse tieners die men tegenkomt op straat als een risico voor homonegatieve opmerkingen of zelf fysiek geweld.

Interviewer: En die plekken waar da ge gevaar loopt, wa voor plekken zijn dat dan, welk zijn zo risicoplekken volgens jullie?

Bert (FG3): Da zijn misschien de stereotiepe plekken waar, euhm, buurten me veel buitenlanders. 't Is spijtig om te zeggen, maar euhm, daar zou ik me Frank nie hand in hand lopen. Denk ik. Euhm, ja da 's zo 't eerste waar da 'k aan denk.

Desondanks werd doorheen de focusgroepdiscussies en de diepte-interviews aangehaald dat het niet enkel etnisch culturele minderheden zijn die er negatieve attitudes en gedragingen tegenover holebi's op nahouden. Heteronormativiteit en homonegativiteit zijn, zoals hierboven reeds aangehaald werd, aanwezig in de brede maatschappij.

Lahimpe (FG4): Ik vind het contrast tussen allochtoon en autochtoon, ik vin da moeilijk te maken.

Deborah (FG4): Da is moeilijk te maken.

Lahimpe (FG4): Misschien is de tolerantie minder bij de allochtonen, ma om te zeggen da doorsnee Vlaming heeft van "woh, holebi's ça va, en als mijn kind nu zo is, woh pff, morgen is 't iets anders. Allé, morgen schijnt de zon weer, we gaan daar geen probleem van maken".

4.4.2 VANWAAR KOMT HOMONEGATIVITEIT?

Zowel in de diepte-interviews als in de focusgroepen werden verklaringen aangehaald waarom bepaalde mensen homonegatief ingesteld zijn en overgaan tot holebigeweld. Hieronder worden de belangrijkste redenen opgesomd die uit de gesprekken naar voor kwamen.

4.4.2.1 Groepsdynamiek

Bij een groot deel van het gerapporteerde holebigeweld zijn meerdere daders betrokken. Een belangrijke reden die door de respondenten aangehaald wordt om zich negatief op te stellen tegenover holebi's, heeft dan ook te maken met deze groepsdynamiek. Dit sluit aan bij het onderzoek van Buijs en collega's (2009). Eén van de drie studies die zij uitgevoerd hebben, bestond uit focusgroepen met potentiële daders van homofoob geweld. Deelnemers aan deze focusgroepen zagen het groepsaspect als een belangrijke reden om over te gaan tot homonegatief verbaal en fysiek geweld (Buijs et al., 2009). Deze verklaring wordt ook aangehaald in twee van de vier focusgroepen en in acht van de 17 diepte-interviews die wij afgenomen hebben. Men gaat er vanuit dat (jonge) mannen zich willen profileren, zich stoer willen gedragen ten opzichte van hun vrienden, om zo aanzien te verwerven binnen de groep. Ook wordt het mogelijk geacht dat sommige mannen schrik hebben om door hun vrienden als homo beschouwd te worden, en zij zich actief gaan afzetten ten opzichte van homomannen om het tegendeel te bewijzen.

Pino (DI8): Ja, ik weet niet, negatieve instelling naar homo's toe. En dan de jongeren, en dan bedoel ik, tot 18 jaar. Schoolgaand zal ik maar zeggen. Die doen dan weer... Niet agressief, maar die doen dan scheldwoorden en zo... Maar dat is dan meer om naar hun vrienden toe, van "hé, ik ben hier de man". Ja...

Lahimpe (FG4): Omdat der veel jongens zijn die bijvoorbeeld nie macho zijn en dan zo iets hebben van "ja, oké, ma ze gaan mij nu nie aanzien omnda 'k nen homo ben of een janet, dus ga ik ook maar eh, der hard op reageren".

4.4.2.2 Hokjesdenken en onwetendheid

Een tweede reden die vaak aangehaald werd om homonegativiteit te verklaren, is de menselijke neiging om de wereld te ordenen en te labelen. Mensen en hun gedragingen worden ingedeeld in hokjes, om zo de eigen leefwereld te vereenvoudigen en beter te begrijpen. Denk- en gedragspatronen zijn vaak sterk gestructureerd. Maar hierdoor wordt de omgang met mensen die niet thuis horen in de standaardvakjes van heteroseksueel, man en vrouw bemoeilijkt. Een te strak patroondenken zorgt ervoor dat het moeilijk wordt om met de bestaande diversiteit om te gaan. Afwijkende kenmerken worden dan met een zekere afkeuring benaderd, omdat men er zo weinig bekend mee is. Onwetendheid, en angst voor het onbekende spelen mede een rol in het negatief benaderen van holebiseksualiteit.

Volker (DI10): Volgens mij komt het gewoon van angst voor het onbekenden en da reageerde der op. En as ge iets nie kent, da is bij mij ook zo, as ik iets nie ken, ga ik eerst zo doen voor da 'k dan. En as 'k dan leer kennen stillekes aan dan komt da wel. Die die angst die is er en die is er bij mij en da 's dan nie ten opzichte van homoseksualiteit, da zal ten opzichte van iets anders zijn.

4.4.2.3 Zichtbaarheid en gendernonconformiteit

Visuele aspecten, zoals hand in hand met de partner over straat lopen of als man ietwat vrouwelijk gedrag vertonen, zorgen ervoor dat men sneller als holebi gepercipieerd zal worden. Waardoor men eveneens meer risico loopt om met geweld tegenover de eigen seksuele voorkeur in aanraking te komen. Daarnaast bestaat onder een aantal respondenten ook het idee dat het net deze zichtbare cues zijn die weerstand oproepen en als trigger kunnen werken

in hoofdte van de dader. Men mag dan wel holebiseksueel zijn, maar men heeft het gevoel dit niet openlijk mogen te beleven. Uit attitude-onderzoek bij Nederlandse scholieren, blijkt inderdaad dat zowel jongens als meisjes gemakkelijker homojongens en lesbische meisjes accepteren die er respectievelijk mannelijk en vrouwelijk uitzien en zich ook zo gedragen. Hieruit blijkt dus dat Nederlandse scholieren meer moeite hebben met gendernonconformiteit, dan met holebiseksualiteit als relatievorm (Buijs et al., 2009).

Dantes (FG4): As ik, allé, in stereotypen moet denken, as iemand die holebi is, waarvan da je 't bij wijze van spreken op 100 km iedereen het kan zien. Er is absoluut geen probleem, ik heb daar geen problemen mee, maar daar staan, heb ik 't gevoel da mensen daar veel vijandiger tegenover staan, omdat da buiten undere leefwereld is. Buiten iemand die, waarvan da je 't op 't uiterlijk op 't eerste zicht nie zou kunnen zien. Daar is 't er, allé heb 'k ik altijd gevoel van, daar is men veel minder snel negatief tegenover.

Naarmate mensen meer genderoverschrijdende uiterlijkheden of gedragingen vertonen, passen zij minder goed in de bovenvermelde hokjes die adequaat mannelijk en vrouwelijk gedrag bevatten. Yvan (FG3) en Jeroen (DI9) wijzen erop dat mannelijke homoseksualiteit als problematisch beschouwd kan worden omdat homomannen een vrouwelijke genderrol op zich zouden nemen.

Yvan (FG3): En dat het voor mannen vaak moeilijker is om van hunne zoon bijvoorbeeld 't accepteren dat die, ja, in zijn ogen dan toch een soort vrouwenrol speelt, een soort minderwaardige rol speelt.

4.4.2.4 Sociale achterstelling

Naar het gevoel van de respondenten leeft homonegativiteit sterker bij mensen met een lagere sociaaleconomische achtergrond. Zij zullen zich sneller afzetten tegen minderheidsgroepen, waaronder holebi's, omdat zij een gemakkelijk doelwit vormen. Sociaaleconomisch achtergestelde buurten worden dan ook als risicobuurten ingeschat om met verbale en fysieke agressie geconfronteerd te worden.

Yillin (FG4): Omda ik, ik heb in de GB gewerkt. Ik moet zeggen in de lagere sociale klassen, 'k wil nie stigmatiseren of zo, vin ik dat da altijd wel iets moeilijker aanvaard wordt.
Walter (FG4) : Zeker.

Gedurende deze focusgroep werd de kanttekening gemaakt dat je zeker ook met mensen uit de hogere klassen negatieve aanvaringen kan hebben, vooral dan in de context van het uitgaansleven, onder invloed van alcohol.

Tim (FG4): en zo wa tegen mij komen dansen en zo zeggen van "ja, ho heb je da nie graag misschien? Eh, ik dacht da ge da graag had?" En da 's altijd, asse 'k ik zo'n problemen heb zijn da altijd me witte, ja, da zijn nie te hoog opgeleiden, ma (wordt onderbroken)
Dantes (FG4): Assholes (Tim maakt zin af).
Tim (FG4): Ma opgeleide mensen die een hoog inkomen hebben.

Opmerkelijk is dat deze sociaaleconomische verklaring ook vaak gebruikt werd om te duiden waarom etnisch-culturele minderheden er een meer homonegatieve houding op na zouden houden.

Jeroen (DI9): Dus ja, ik denk wel dat dat de belangrijkste factoren zijn. Maar er de nadruk wel op leggen dat ik niet bedoel dat allochtonen het probleem zijn, het zijn problemen van allochtonen die het probleem zijn en daar zijn wij even, of meer schuldig aan, dan zichzelf natuurlijk.

4.4.2.5 Multiculturaliteit en etniciteit

Grote steden, zoals Brussel, Antwerpen en in mindere mate Gent, worden gezien als contexten met een meer uitgesproken holebi-uitgangseven, waar men de eigen seksuele oriëntatie openlijk kan beleven. Maar tegelijkertijd schat men het risico om geconfronteerd te worden met holebigeweld hoger in, omwille van een grotere aanwezigheid van etnisch culturele minderheden in deze steden. “Allochtonen”, “buitenlanders”, “vreemdelingen” of “bruine mensen” zijn maar enkele van de benamingen die door de respondenten gebruikt werden. Opmerkelijk is dat met elk van deze termen voornamelijk naar Turken en Marokkanen verwezen werd, of naar mensen met een islamitische achtergrond.

Deborah (FG4): Want wa dat men misschien niet op het platteland heeft, maar wel in de stad, dus euh, dat zijn euh, ja een deel van bevolking die van een andere etnie is. Of euh, een andere afkomst heeft, buitenlandse allochtonen noemt men die normaal, maar ge moogt dienen term nie meer gebruiken, om politiek correct te zijn. En bepaalde van euh die groepen die hebben het nogal op holebi's.

Waarom deze groepen dan precies meer homonegatief gedrag vertonen werd op verschillende manieren verklaard door de respondenten. Allereerst werd, zoals hierboven reeds vermeld, uitgegaan van een sociaaleconomische verklaring voor geweld vanwege etnisch culturele minderheden. De sociale achterstand is soms groot in deze groepen, mede door ongelijke kansen en sociale uitsluiting. Dit leidt tot frustraties, die op hun buurt geuit worden tegen andere minderheidsgroepen. Uit het onderzoek van Teney en Subramanian (2010) in 70 Brusselse secundaire scholen, bleek inderdaad dat jongeren van buitenlandse origine er negatievere attitudes tegenover holebi's op nahouden dan Belgische jongeren. Maar dit lijkt vooral het geval te zijn voor de jongeren die het gevoel hadden gediscrimineerd te worden door maatschappelijke instituties, en voor degenen die zich minder met de Belgische meerderheidsgroep identificeerden. Deze auteurs wijzen in hun besluit dan ook op het belang van het actief opnemen van etnisch culturele minderheden in de ontvangende samenleving (Teney & Subramanian, 2010).

Yvan (FG3): M a 't is natuurlijk zo die gasten zitten, gelijk da ge zegt, in hunnen eigen wereld. Hoe komt da? Ja, die zitten in een bepaalde wereld die hen uitsluit van, van van toekomst hé. 'k Bedoel, ge hebt de schooluitval bij Marokkaanse jongeren is gigantisch groot. Dus het onderwijs is nie aangepast aan die categorie.

Een tweede verklaring vertrekt vanuit de Turkse en Marokkaanse cultuur. Deze wordt beschreven als veel meer gericht op de traditionele rollenpatronen van mannen en vrouwen. Hierdoor wordt holebiseksualiteit een moeilijk bespreekbaar onderwerp. De cultuur van Turkse en Marokkaanse jongens wordt beschreven als een machocultuur, waarin het profileren van de eigen mannelijkheid centraal komt te staan. Vrouwen, en mannen met vrouwelijke kenmerken, nemen hierin een tweederangspositie in.

Lahimpe (FG4): Ja, nee ma, en dus da visuele, ma 'k denk dat vooral bij de allochtone gemeenschap zo gewoon da rollenpatroon van kijk "een man en een vrouw" en daar ook nog gewoon, as gewoon een relatie tussen man en vrouw, kijk dat de man alles te zeggen heeft en de vrouw aan de haard zit. Da is gewoon da beeld dat er nog in zit. En dat da vooral bijvoorbeeld bij de autochtone bevolking dat da minder is, allé 'k bedoel (wordt onderbroken)

Dantes (FG4): Ma 60 jaar geleden was 't just 't zelfde in Vlaanderen hé. 'K bedoel, katholiek Vlaanderen is juist 't zelfde beeld hé. We moeten toch nie zo lang terug gaan da we met die zelfde rolpatronen zaten hé.

Tim (FG4): Ja, en we zitten der nog altijd mee.

Religie wordt eveneens aangehaald als een reden waarom Turkse en Marokkaanse moslims moeilijk overweg kunnen met holebiseksualiteit. Men gaat ervan uit dat homoseksualiteit niet aanvaard wordt in de islam, net zoals het niet aanvaard wordt bij gelovige Christenen. Religieuze betrokkenheid lijkt inderdaad een negatieve invloed uit te oefenen op de tolerantie ten aanzien van holebirechten. Dit effect geldt voor de meeste denominaties, maar is bijzonder uitgesproken bij moslimjongens (Hooghe et al., 2007). Ook in groepsgesprekken met moslimjongeren wordt geargumenterd dat holebiseksualiteit verboden is in de islam, hoewel de jongeren geen specifieke passage uit de koran kunnen aanwijzen. Ze geven aan dat ze dit thuis of in de moskee gehoord hebben (Buijs et al., 2009; Hooghe et al., 2007).

Interviewer: En hoe denkte dat da komt dat da daar dan nog sterker leeft?

Kim (DI2): Religie zeker. Zich een andere... Ik heb daar zo ne paper over geschreven, over homofobie in de islam. Het is vooral religie en machogedrag zeker dat da nog veel harder leeft.

Sofie en Valérie (DI4), en Tim (FG4) wijzen erop dat het vooral holebi's met een islamitische achtergrond zijn die een extra kwetsbare groep vormen, omdat zij het vaak moeilijker hebben om een plaats te vinden voor hun seksuele oriëntatie in hun leefwereld.

Ook Deborah (FG4) en Hans (DI13) halen aan dat holebiseksualiteit vaak veel meer verdoken is in moslimgemeenschappen.

Interviewer: Euhm, ma 'k vroeg mij af, euh, zo nog ies heel kort, of dat er dingen zijn die ge nog gemist hebt? Euh, een bepaald onderwerp da ge zegt van "da wil ik nog aanvullen", dan is da nu de moment om da te doen.

Tim (FG4): Euhm, ja misschien dat er, da we veel te weinig hebben gesproken over holebi's binnen de allochtone gemeenschap zelf. Wa dat er daar aan moe gedaan worden. Want da, dan, allé, ik veronderstel dat echt verschrikkelijk is, dat er echt nog extreem in de kast zitten is inderdaad, angst en door de familie verstoten en weet ik wa voor verhalen.

Hoewel lang niet alle respondenten dezelfde mening toebedeeld zijn, leeft toch ook het idee dat verandering op til is binnen de allochtone gemeenschappen, mede door scholing. Op (eerder lange) termijn wordt verwacht dat ook deze groepen zich minder homonegatief zullen opstellen.

Valérie (DI4): Ik denk dat de komende generaties ook wel loslaten. Ik weet 't nie. Da is, da 's uiteindelijk dezelfde evolutie da onze ouders, grootouders enzoverder zijn doorgegaan. Ja, een beetje Westers worden en euh...

Sofie (DI4): (lachje) Me minder haat naar homo's toe.

4.4.2.6 Bijkomende verklaringen

Naast deze verklaringen voor homonegativiteit en holebigeweld die frequent genoemd werden doorheen de diepte-interviews en focusgroepen, werden er nog tal van verklaringen aangehaald die minder vaak gemeld werden. Zo wordt holebiseksualiteit gezien als een opvallend kenmerk, dat open en bloot op tafel ligt om beledigingen naartoe te richten. Het is een kwetsbaarheid waar gemakkelijk op ingespeeld kan worden. Want "homo" is een vaak gebruikt scheldwoord geworden. Er wordt door een aantal respondenten ook vanuit gegaan dat mensen die geweld plegen tegenover holebi's, eigenlijk gewoon agressieve personen zijn. Zij zijn om een bepaalde reden gefrustreerd geraakt, en deze frustratie zal sowieso omgezet

worden in agressie. Een homo of lesbienne kan dan een gemakkelijk slachtoffer zijn, net omdat holebiseksualiteit zo'n opvallend kenmerk is.

Homonegativiteit wordt verondersteld voort te komen uit afkeuring van het seksuele aspect. Men zou dan niet zozeer gekant zijn tegen homoseksualiteit als relatievorm of aantrekkingskracht tussen mensen, maar wel tegen het seksuele beeld van twee mannen samen. Bovendien bestaat de mogelijkheid dat mannen die holebigeweld plegen, reageren vanuit een eigen verdrongen homoseksualiteit. Zij willen als het ware aan henzelf en aan hun omgeving bewijzen dat zij zelf geen homo's zijn.

Sommige deelnemers stellen dat homonegativiteit voortkomt uit de opvoeding. Niemand wordt geboren met een wereldbeeld waarin holebiseksualiteit niet past. Dit beeld verwerft men doorheen opvoedings- en leerprocessen. Verder wijzen sommigen op afgenomen tolerantie en solidariteit in onze hedendaagse maatschappij. Verrechtsing van gedachtegoed leidt ertoe dat mensen meer rigide gaan denken.

4.5 ERVARINGEN VAN DE SLACHTOFFERS TIJDENS HET INCIDENT

4.5.1 BELEVING TIJDENS HET INCIDENT

Een terugkerende bevinding is dat men vaak schrikt wanneer men geconfronteerd wordt met verbale opmerkingen, omdat ze zo onverwacht komen. Door deze initiële verbazing weet men niet altijd direct hoe te reageren. Verbale agressie kan ook zeer doelgericht en aanvallend zijn. Zelfs wanneer geen expliciete bedreigingen geuit worden, kan men schrik hebben dat de situatie zal escaleren tot een fysiek handgemeen. Verbaal geweld kan zeer indringend zijn en op die manier ook angst induceren.

Pipi L. (FG2): Wa da je wel hebt, is da euhm, is da ze wel durven intimideren. En da is het vooral (wordt onderbroken)

Jürgen (FG2): Pas op ze, da kan ver gaan ze, want 'k heb zoiet van "sebiet gaan ik ne patat krijgen".

Interviewer: Da mensen jou intimideren?

Pipi L. (FG2): Ja ja, dat dus, da mensen homo's intimideren, ja van "hei vuile Janet en dit en dat."

Voor de respondenten die in aanraking gekomen zijn met slagen en verwondingen is het niet altijd gemakkelijk om zich voor de geest te halen wat ze precies dachten of voelden toen het incident plaatsvond.

Anneke (DI1): Mijn... Dat incident zelf, dat gaat zo snel, dus... Dus wat mij meer voor de geest staat is dat ik weet dat alles heel snel ging, en dat je op je automatisme overgaat. Dat je niet meer weet van... Op dat moment, je voelt geen emoties, niets. Je denk gewoon van "oh oh, wat gebeurt er? Ik moet rechtop komen, en dit en dat."

4.5.2 REACTIE TIJDENS HET INCIDENT

Het merendeel van de respondenten geeft aan niet te reageren wanneer zij geconfronteerd worden met beledigingen en homonegatieve opmerkingen. Een belangrijke reden die

aangehaald wordt, is dat men schrik heeft voor (fysieke) tegenreactie. Dennis (DI3) en Volker (DI0) geven aan dat hun partners sterk de neiging hebben om tegen beledigingen in te gaan. Waarop zij dan de bemiddelende rol op zich nemen "om erger te voorkomen". Ruudje en Ward (FG2) beschouwen het negeren van opmerkingen eerder als een actieve strategie om de agressor te treffen. Door geen aandacht te besteden aan de ander, zendt men ook een boodschap uit.

Ward (FG2): Ik denk ik zo'n gevallen da ge best niet reageert.

Wouter (FG2): Nee, voilà inderdaad.

Ward (FG2): Wetende van da zegt meer over die persoon dan over u. En as ge die houding hebt van "man, 'tgeen wa da gij zegt da kan mijn nie raken", dan gade diejen inderdaad afstoten. Gade dor op reageren, hebde kans da ge toeken op ou bakkes krijg. En da is het ook nie waard.

Maar zeker niet alle respondenten reageren met stilzwijgen. Hoewel het vaak afhankelijk is van tegen wie men reageert. Als men de agressor wat beter kent, lijkt het gemakkelijker te zijn om een gepast antwoord te geven. Enkel Dries (FG1) vertelt dat hij consistent een tegenantwoord geeft.

Dries (FG1): Ma as ge, as ge, bij wijze van spreken, as ge da al tien jaar aan een stuk moet aanhoren bij wijze van spreken, die die commentaren of zo. Ik ben op een punt gekomen da 'k zo iets heb van "foert". Ik keer mij, allé, ik keer mij om of ik geef een antwoord terug, ik ben het gewoon beu. Inderdaad, krijg ik daardoor een euh blauw oog, of ben 'k daardoor een paar tanden kwijt, I don 't care, echt nie.

Wanneer opmerkingen eerder als grap bedoeld zijn, maar zo niet over komen, en van reactie voorzien worden van de respondenten, kan dit niet altijd op sympathie rekenen van de agressor.

Dennis (DI3): Ik kom op mijn dienst... En jonge jongen zit daar als stage naast mij. Komt een van mijn collega's die zegt "ge hebt toch u handen al thuis gehouden?" Ik zeg euhm "hallo, ten eerste dat is een opmerking dat niet gepast is. Ten tweede, denkte nu da ik op elke vent ga vallen? En ten derde, dat ik nu elke vent ga bepotelen?" Ik zeg "get a life hé. Wordt ne keer volwassenen. Hoeveel kinderen hebt ge gemaakt. Vraag ik waar gij u sperma hebt gesp... . Ik bedoel ik doe dat toch niet?" Met zo'n gezicht driupt hij dan af. Ja, Dennis kan niet met een mop om.

Voor de gevallen van fysieke agressie die gemeld werden gedurende de diepte-interviews, lijkt het zo te zijn dat er weinig weerstand werd geboden. Een duw of een slag komt zo onverwacht, dat men geen tijd heeft om te reageren. Men heeft wel de reflex om te proberen vluchten of te roepen om anderen te alarmeren.

Tommy (DI16): So, they hold me, he managed to catch me. And then they pushed me on the ground and then uh, and then they, they uh, first they tried to, to rob my phone and at the same time they kicked me in the face and so on. So two guys and I was screaming, but uh there were some people I knew around, but nobody intervened actually. I was screaming and screaming and then, they tried to rob my phone but I didn't want to lose my phone.

4.6 MELDING EN AANGIFTE

4.6.1 POLITIE

4.6.1.1 Contact met de politie

De helft van de deelnemers aan de diepte-interviews heeft contact gehad met de politie. De meesten onder hen hebben zelf contact opgenomen na een bepaald incident. In het geval van Anneke (DI1) en Bart (DI6) was het een derde partij die gebeld heeft naar de politie, waarna zij ter plaatse gekomen zijn. Men neemt vooral contact op met de politie omdat men bepaalde incidenten niet over zich wil laten gaan, omdat men te kennen wil geven wat er gebeurd is, of omdat men hoopt dat herhaalde pesterijen stopgezet kunnen worden. Stijn (DI14) en Volker (DI10) halen aan dat ze initieel niet van plan waren om naar de politie te stappen, maar dat ze dit uiteindelijk toch gedaan hebben. Stijn deed dit daags nadien op aanraden van zijn ouders. Volker werd zelf op het politiebureau ontboden voor het incident van vergaande verbale bedreiging en intimidatie, omdat de agressor reeds een klacht neergelegd had wegens racisme.

Volker (DI10): En dan denk ik ook, om er dan tijd en dingen in te steken en de kans dat daar dan iet mee gebeurt is ook zo klein. Want ik heb da nu ook gemerkt. Nu, omdat dien mij dan had aangeklaagd voor racisme moeste 'k ik zelf op verhoor gaan bij de politie. Hebbe 'k ik ook mijn verhaal gedaan en 'k heb toen ook gezegd van "ja kijk, eigenlijk zoune 'k ik graag hebben da 't geen da 'k ik vertel, da is ook een klacht tegen hem". Dan hebben ze gezegd van "ah ja, ma da 's goe, dan is da bij deze ineens gebeurd".

Niet iedereen kiest ervoor om naar de politie te gaan. Kim (DI2) vertelde bijvoorbeeld dat ze niet naar de politie stapte na het seksuele geweld, omdat ze het te beschamend vond om haar verhaal tegen een onbekende te doen. Maar ook omdat ze het gebeurde het liever achter zich wilde laten. Ook Leen (DI11) haalt aan dat ze zich schaamde en dat ze het gevoel had dat het toch geen zin had om naar de politie te stappen. Alex (15) en Mieke (DI12) vinden, achteraf gezien, dat ze misschien beter wel naar de politie gestapt waren met hun verhaal.

Interviewer: Ja. En eigenlijk euhm... Over de politie nog, moeste wel aangifte zijn gaan doen, wa denkte dan dat er van gekomen zou zijn?

Alex (DI15): Goh, niks denk ik. Tenzij da ze misschien, want 'k heb g'hoord da een tijdje later in Sint-Niklaas nog een voorval is geweest, dat er iemand kloppen gehad had. Dus, dan had ik wel zoiets van "kijk, 'k had da ook moeten gaan aangeven, dan hadden z' al geweten dat er al zeker twee voorvallen waren geweest". En dan denkte wel van "ze zullen na nen tijd dan wel zien van oei, de streek wordt er hier ook al wa gevoeliger voor" en dan hadden ze misschien iets kunnen doen of een campagne van 't één of 't ander of...

De tevredenheid over de werking van de politie varieert sterk tussen de verschillende deelnemers, afhankelijk van het soort incident dat gemeld werd en de eigen verwachtingen. Zo lijkt het voor Stijn (DI14) en Volker (DI10) vooral belangrijk te zijn dat zij hun verhaal hebben kunnen doen, zonder dat zij hier verder veel verwachtingen bij hebben. Over het algemeen lijkt men wel tevreden te zijn met de initiële ontvangst bij de politie. De respondenten die met fysieke agressie te maken gehad hebben, geven ook aan dat ze uitgenodigd werden door de dienst slachtofferhulp van de politie. Ongeacht of zij hier op in gegaan zijn of niet, vonden zij het wel correct dat zij dergelijke uitnodiging kregen.

Toch lijkt men zeker niet altijd tevreden te zijn met de acties die al dan niet ondernomen zijn in navolging van een klacht. Dennis (DI3) rapporteerde eerst en vooral al moeilijkheden om een PV te laten opstellen, omdat hij “maar” te maken heeft gehad met verbaal geweld. Anneke (DI1) gaf aan niet op de hoogte gehouden te zijn dat er camerabeelden beschikbaar waren. Bart (DI6) meldde dat de camerabeelden van zijn fysiek incident verloren zijn gegaan door het trage optreden van de lokale politie. Hoewel wel sterk werd ingezet om de onbekende daders te vatten, door bijvoorbeeld hypnose en een line-up.

Bart (DI6): Nu, een week later zijn ze zo hard in de media gekomen. Is de federale politie daar op gezet. Het eerste wat zij deden was beelden van, allé camerabeelden opvragen in de buurt. Maar jammer genoeg worden die maar tien dagen bijgehouden in Brussel. Dus dan word ik eigenlijk wel superpissed, omdat ik dat één extreem incompetent vind van de politie, dan. Want, desnoods ga ik zelf achter die beelden. Als ge als slachtoffer zelf naar de politie moet gaan... En dan euhm... Dan dat... Allé ja, die waren wel, ja zeker wel meevoelend, hoor. Dat was op de nacht van de, van de interventie was er en een politiemans van Turkse oorsprong, en die was echt wel... Allé ja, die dachten allemaal dat dat homobashing was en dus... Die waren echt wel correct, maar euhm... Die verzuipen ook in het werk denk ik.

De respondenten die verwickeld waren in een burenruzie, lijken het meeste ontevreden te zijn over de werking van de politie. Bij hen was de nood dan ook hoog dat de herhaalde pesterijen beëindigd werden. Zowel Tom en Jerry (DI5), Jozef (DI7) als Pino (DI9) gaven aan meer dan één keer contact opgenomen te hebben met de politie. Niet elk van deze contacten verliep even goed. Veel leek afhankelijk te zijn van het politiebureau waar men heen ging, of de individuele agent waarmee men geconfronteerd werd.

Pino (DI9): Ge woont in een appartementsblok, als ge niets wilt horen dan moet je in een huis gaan wonen. Daar ging het dus over terug. Dus en hij zei van “en ik maak u kapot en ge zult wel zien”. Dan had ik zoiets van “oké, nu ga ik aangifte doen hé”. Dus ik ben naar (politiekantoor 1) gereden en ik leg daar mijn geval uit. En die zeggen van “ja meneer, daar moet ge niet aan beginnen, da ‘s allemaal dikke zever. Daar doen wij niet aan mee aan die spelletjes”. Ik moest allé, dat was het... En dan ben ik van het (politiekantoor 2), is dat geloof ik, dat was toen in verbouwing. Want dat was eigenlijk het kantoor waar dat... Dat was het wijkkantoor. Maar daar was niemand niet dus we moesten naar (politiekantoor 1). En dan heb ik gewacht, gewacht, tot als dat kantoor open ging, dan ben ik naar daar gegaan. En daar ben ik dan bij de goeie persoon terecht gekomen. Dus daar heb ik wel gehoor gekregen, en die hebben ook PV's opgemaakt naar die personen toe.

Een deel van het probleem lijkt te zijn dat in elk van deze drie gevallen de burens ook de politie inschakelden. Elk van de respondenten werd gevraagd verantwoording af te leggen voor zaken die zij niet begaan hadden. Het is mogelijk dat het vertrouwen in de politie hierdoor al een deuk gekregen heeft.

Jozef (DI7): Omdat ik gewoon zo iets had... En ja, wat dan heel frustrerend is, bij de politie die doen dus niets hé. Wat zij dan deden was ook continu bellen, dan had ik zagezegd met mijn auto tegen hun bumper gereden tijdens het parkeren. Die belden en stonden hier met twee combi's. Maar ik was dan mijn klacht gaan neerleggen en dan werd er gewoon zo gedaan van “ja, en ge ziet dat allemaal verkeerd”.

Tom en Jerry (DI5) voelden zich zo slecht opgevangen dat zij zelf een klacht neergelegd hebben bij de Dienst Intern Toezicht van de politie.

Tom (DI5): En dan zei hem voor den derde keer “en ik zeg u dat da hier gedaan is, hier stopt da!” En hij weigert dus een pv te maken. En wij zijn opgestaan en wij zijn dan rechtstreeks, schriftelijk bij de procureur zelf klacht moeten gaan klacht neerleggen. En

dan heb ik gelijk klacht neergelegd tegen da bureau, want 't was nie alleen voor hem. (...) Dus, degene dat het onderzoek gedaan heeft zegt tegen mij da we over gans de lijn van ons klachten gelijk hebben. Alleen krijgen we daar geen rapport van, om da het parket en de politie doen eiglijk samen om het niét te moeten geven.

Volker (DI10) en Stijn (DI14) geven aan dat ze eigenlijk wel tevreden zijn dat ze bij de politie langs geweest zijn. Omdat ze zo het incident niet volledig over zich laten gaan en het heft ook zelf in handen nemen.

Stijn (DI14): En dan uiteindelijk had ik zo iets van ja, neen 'k heb da, da 's wel goe da 'k da gedaan heb, ook gewoon puur voor die statistieken misschien of zo, al is 't daar maar voor. Want, allé ja, der is niemand gestraft of zo eh, dus... En 'k heb ook geen schadevergoeding nodig gehad. Dus 't was, 't is, allé ja, daarvoor heb ik het nooit moeten doen, want allé ja, pff, da is ook nie 't geval geweest, ma... 'K denk dat puur voor mijn eigen eer en moraal is. Een soort van dienst.

Interviewer: Uw eer en moraal?

Stijn (DI14): En ook zo gewoon een soort van dienstplicht tegenover, tegenover de holebi's.

4.6.1.2 Aangiftebereidheid in de toekomst

De minderheid zou ook voor verbaal geweld naar de politie stappen. En al zeker niet voor gewone, eenmalige scheldwoorden. Al wordt het anderzijds wel belangrijk bevonden dat er voldoende statistieken bestaan over holebigeweld. Het wordt dus wel aangemoedigd dat andere mensen verbaal holebigeweld gaan melden.

Schuiltje (FG4): En ook ja, ge kunt daar nie zoveel tegen doen hé. Ze kunnen iets roepen, ma ge kunt moeilijk zeggen, een half uur later tegen één of anderen agent, van ja "hij heeft gezegd tegen mij". Ge kunt da nie vergelijken.

Tim (FG4): Eigenlijk zou je da moeten doen hé.

Schuiltje (FG4): Ja, ge zou da moeten doen, ma wie of wa gaat der eh..?

Tim (FG4): Nee da 's ook een probleem denk ik van de politie.

Deborah (FG4): Ja, klacht neerleggen tegen onbekenden.

Het lijkt ook belangrijk te zijn dat het mogelijk is dat de dader opgepakt wordt. Wanneer het om een onbekende dader gaat die gevlucht is, lijkt het al minder interessant te zijn om aangifte te doen. Jeroen (DI9), Leen (DI11) en Hans (DI13) geven aan dat ze nu wel naar de politie zouden gaan, moesten zij nu hetzelfde meemaken als in het verleden, omdat zij doorheen de tijd het belang hiervan zijn gaan inzien, mede door de berichtgeving in de media.

Interviewer: Ja. En nu nog ies over die verbale en die fysieke agressie, voor wa voor gedragingen zoude nu naar de politie gaan?

Hans (DI13): Voor dezelfde zeker.

Interviewer: Ma wa moet er dan, zoude bijvoorbeeld voor verbale agressie euhm naar de politie stappen of wa moet er precies gebeuren voor da ge da zou doen?

Hans (DI13): Euhm... Da 's een goei vraag. Getuigen zouden er moeten zijn.

Interviewer: Zoude da anders nie doen?

Hans (DI13): Pff... Wa voor avance heeft da? Euh, ja misschien een beetje, misschien is da een beetje nuttig om in de statistieken terecht te komen, ja

Het belang van statistieken wordt doorheen verschillende interviews aangehaald. Dit lijkt een belangrijke motivatie te zijn om contact op te nemen met de politie wanneer men in de toekomst met holebigeweld geconfronteerd zou worden, of om anderen aan te moedigen om naar de politie te stappen.

4.6.1.3 Beeldvorming over politie en gerecht

Er lijkt een relatief negatieve beeldvorming te bestaan over de werking van de politie en het gerecht. Dit beeld komt gedeeltelijk voort uit eigen ervaringen, maar dit is zeker niet voor alle respondenten het geval. Heel veel deelnemers aan de individuele en de groeps gesprekken lijken ervan uit te gaan dat wanneer men aangifte zou doen van een homofobie incident, dat de kans heel groot is dat dit geseponeerd zal worden. Dit wordt wel in een bredere context gezien door een deel van de respondenten. Bert (FG3), Jozef (DI7) en Alex (DI15) geven aan dat er zeer veel zaken geseponeerd worden, los van het feit of het nu over holebigeweld gaat of niet. Dit zou te wijten zijn aan de hoge werkdruk bij politie en gerecht. Men kan maar roeien met de riemen die men heeft.

Mieke (DI12): (zucht) Die mensen moeten al op zo veel letten. 't is nie da 'k altijd positieve dingen over de polies kan zeggen, ma 'k wil der ook geen, ze krijgen zo veel taken. Kunde dan nog..., ja, der moet, als er agressie is sowieso opgetreden worden.

Jerry (DI5): Awel ja, dat denk ik. Ma allé ja, der spelen zoveel factoren in mee hé, 't is nooit zwart-wit natuurlijk. Volgens mij is er bij de politiedienst al op zich een, een, een inertie voor alles en nog wat. Dus, ook voor and, voor totaal andere misdrijven, totaal andere toestanden, inbraken, noem maar op, hé. Daar komt dan nog ies bovenop (onderbroken)

Tom (DI5): Ook een stuk omda justitie nooit hen volgt.

Sommige respondenten gaan ervan uit dat de behandeling die je krijgt afhankelijk zal zijn van de agent die je voor je krijgt. De ene agent is meer gemotiveerd dan de andere om het homofobe motief naar voor te brengen. De respondenten begrijpen ook wel waarom de aangiftebereidheid zo laag ligt bij slachtoffers van holebigeweld. Ze verklaren dit aan de hand van de grote kans op seponering, moeilijke procedures, uit schaamte, of dat de politie door sommige mensen nog steeds gezien wordt als een machobastion.

Interviewer: Zijn er nog ander aanbevelingen die u te binnen schieten?

Jozef (DI7): De politie. Dat is echt... En dat is niet alleen hier, maar ik denk dat... Dat hoor ik van heel veel mensen dat dat echt een machobastion is waar dat dringen... Dringend echt moet... Allé ja, daar moet een mentaliteitswijziging komen. Allé ja, ik denk dat er heel veel zijn die dat echt wel minimaliseren. En niet alleen met agressie naar mensen omwille van dat ze anders zijn, omwille van hun seksualiteit. Maar gewoon omwille van alles. Ja...

Jeroen (DI9) gelooft wel dat er door de mediabelangstelling meer aandacht is voor het probleem van holebigeweld onder de agenten.

Jeroen (DI9): Moest er nu, echt fysiek geweld... Zwaar fysiek geweld gepleegd worden, hoop ik dat daar wel iets mee gedaan wordt, maar ja dan moet je wel weten wie dat het is natuurlijk. En ik denk zeker met dat het de laatste tijd meer in de media komt dat de politie daar wel meer attent op is. Hoop ik... Maar...

4.6.2 CENTRUM VOOR GELIJKHEID VAN KANSEN EN RACISMEBESTRIJDING

Zeven deelnemers aan de diepte-interviews hebben contact gehad met het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding. Zes onder hen hebben zelf de stap gezet naar het Centrum, en Bart (DI6) werd door hen gecontacteerd nadat zijn verhaal in de media verschenen was. Men zet de stap naar het Centrum om diverse redenen. Soms op aanraden van anderen, in de hoop om informatie te kunnen inwinnen, om de eigen rechtszaak kracht te

kunnen bijzetten, of gewoon om te kunnen melden wat er gebeurd is, zodat er meer cijfers en informatie verzameld kunnen worden.

Anneke (DI1): Het is wel zo, wij hebben toen verschillende mensen laten weten wat er was gebeurd. Eerst vrienden, m'n moeder en zo maar toen ook mensen in het holebi-milieu. En toen kregen we ook te horen van "ze moeten dat eigenlijk in het PV zetten als er een reden, homofoob geweld is." En dat bleek er dus niet in te staan. En toen werd er ook aangeraden van "ga naar het centrum voor gelijke kansen, racismebestrijding. Die dingen, die moeten genoteerd worden."

Het Centrum deed aan alle respondenten het voorstel om zich burgerlijke partij te stellen als het tot een rechtszaak zou komen. Ook werden de zij op andere manieren bijgestaan. Anneke (DI1) kreeg het advies haar PV te laten aanpassen, om het homofobe motief er duidelijk in mee te nemen. In het geval van Dennis (DI3) ging men contact opnemen met het nationaal kader van het fitnesscentrum. Jozef (DI7) vertelde dat er tot twee maal toe een brief verzonden werd naar de politiecommissaris bij wie hij klacht neergelegd had. Een brief die overigens onbeantwoord bleef. Pino (DI9) en Stijn (DI14) geven aan dat ze verdere actie van het CGKR zelf wat afgeblazen hebben, mede omdat het te veel tijd, geld en energie zou kosten om hier mee door te zetten. Zo gaf Stijn (DI14) aan dat hij vooral het incident wou melden, maar dat hij het verder achter zich wou laten.

De respondenten lijken eerder tevreden te zijn over de bijstand van het Centrum. Ze worden er serieus genomen en er wordt iemand aangesteld die de zaak van dichtbij volgt. Men voelt zich begrepen en men kan betrouwbare informatie verkrijgen. Al haalt Dennis (DI3) aan dat het Centrum over iets te weinig slagkracht beschikt. Tom en Jerry (DI5) zijn tevreden dat het Centrum zich burgerlijke partij heeft gesteld in hun zaak, maar vinden wel dat er te weinig bijkomende acties ondernomen werden.

Jozef (DI7): Ja dat is, dat is zo voor mij echt wel een houvast, zo geweest. Zo... Hoe moet ik dat zeggen. Dat is zo het huis van het goede, zal ik maar zeggen... Zo van... Ge voelt u daar... Die laten u ook uitpraten, ge kunt daar terecht. Dat is zo... Allé ja. Ge voelt daar, ik ben daar iemand, dat is echt. Allé dat was zo... Ik had dat nooit verwacht dat die daar zo echt werk van maakten zo van... En nog eens terugbellen, en als er nog iets is.

Jerry (DI5): En dan heb ik contact opgenomen met het Centrum en gevraagd dat zij ook zouden burgerlijke partij stellen. En da hebben zij gedaan, euh, dan hebben ze ook een advocaat genomen die zich ook burgerlijke partij heeft gesteld namens het Centrum. Maar daar is geen opvolging aan gegeven.

4.6.3 MEDIA

Het verhaal van Anneke (DI1) en van Bart (DI6) werd door de media opgepikt. Terwijl Anneke bewust zelf contact heeft gezocht, werd Bart gecontacteerd na een post op facebook van zijn toenmalige vriend. Ook Tom en Jerry (DI5) en Dennis (DI3) geven aan dat ze overwogen hadden om met hun verhaal naar de pers te stappen. Zij speelden met dit idee omdat ze zich machteloos voelden. Ze wilden reageren op het incident waarmee zij geconfronteerd werden, maar het middel van politie en gerecht leek hiervoor ontoereikend. Zij hebben er uiteindelijk van afgezien om de media in te schakelen.

Dennis (DI3): Ik wilde op bepaald moment, in een moment van boosheid zeggen "ik stap naar de pers". (...) (Het CGKR) heeft mij dat een stuk afgewezen, en ze (hebben) gelijk. Ze (hebben) gezegd "doet dat niet, want ge gaat juist die extreme krachten aantrekken, en dan gaat ge (...) al die rechtse rakkers, die zullen u nog gelijk geven." Ik zeg "ja maar, ik

zit ook met mijn boosheid hé." Der is niets anders hé. Ik wil net niet dat die focussen rond die extreme gedachtes focussen, ik wil daar tegen vechten. Maar ik heb geen ander middel meer hé. Hoe kan ik nu als een licht-benadeelde, maar toch als een fysiek benadeelde persoon of integriteit benadeelde persoon, hoe kan ik nu mijn punt maken?

Anneke (DI1) en Bart (DI6) geven beiden aan dat ze tevreden zijn dat hun verhaal naar buiten gekomen is. Het zorgt voor een zekere geruststelling dat het onderwerp werd aangekaart bij een breder publiek, dat mensen er van op de hoogte werden gesteld dat holebi-geweld bestaat. Daarentegen vindt Anneke dat bepaalde elementen uit hun verhaal opgesmukt werden, dat niet alles correct is weergegeven in de mediaberichtgeving.

Anneke (DI1): En iedereen put uit die bron en zet alles een beetje in de andere bewoordingen en dan ja... Ja, maar bijvoorbeeld opsmukken da 's zo van "het brute geweld" of "harde slagen", of "hij nam meteen de benen". Zo van die dingen. En dat klopt soms toch niet helemaal. Maar ik ben wel blij dat het in de media heeft gestaan, gewoon. Ik vond dat wel belangrijk dat dat naar buiten kwam.

4.7 GEVOLGEN

4.7.1 LICHAAMELIJKE GEVOLGEN

Over het algemeen zijn de lichamelijke gevolgen die rechtstreeks veroorzaakt worden door slagen en verwondingen van korte duur. Het gaat niet veel verder dan een bloedneus, blauwe plekken en hoofd- of nekpijn die enkele dagen blijft aanslepen. Posttraumatische stresssymptomen, zoals slechte slaap worden eveneens gemeld door Dennis (DI3) en Jozef (DI7). Tom (DI5) rapporteert dat hij aan de aanslepende burenruzie een maagzweer en een veel te hoge bloeddruk overgehouden heeft. Deze symptomen zijn niet zozeer een rechtstreeks gevolg van het fysiek geweld, maar komen voort uit toegenomen stress en gevoelens van onbehagen naar aanleiding van vergaande intimidatie en fysiek geweld.

Jozef (DI7): En euhm... ja 'k was naar den dokter geweest... Ik zeg "ja, 'k denk dat ik ze, dat ik begin, da 'k ik ze zie vliegen of zo". Ik zeg "'k heb altijd zo'n 'k wee nie hoe benauwd gevoel in mijn borst". Die zei "nee, da 's gewoon heel normaal, gij zijt gewoon zo gestresseerd. Hij zegt "en wa gij voelt in uw borst, gij gaat geen hartaanval krijgen" (...) Hij zei "en gij denkt, ik voel mij niet goed, en daardoor begint gij te panikeren" en dat was echt zo in paniekaanvallen dat ik kwam. En dan heb ik dat toch wel drie weken gehad en drie weken amper geslapen.

Het valt op dat Jozef (DI7) en Tom (DI5), twee personen die in een burenruzie verwickeld zitten, dergelijke lichamelijke weerslag ondervinden, die los staat van de feitelijke slagen en verwondingen die ze hebben moet incasseren. Het langdurige, herhaaldelijke karakter van de burenruzie speelt hier vermoedelijk een rol in.

4.7.2 EMOTIONELE GEVOLGEN

4.7.2.1 Ook woorden kwetsen

Verbaal geweld laat geen fysieke verwondingen na. Dit betekent echter niet dat woorden zonder gevolgen zijn. Naast de angst voor escalatie, die hierboven reeds aangehaald werd, kunnen ook opmerkingen en beledigingen zelf kwetsen. Ook wanneer opmerkingen blijven aanslepen kan dit een weerslag hebben op de gemoedstoestand van de respondenten.

Alex (DI15): Ja, da kwetst even, eveneens. Gewoon nog maar een opmerking krijgen op straat als ik aan mijn deur sta en der passeert iemand op de fiets. Zo "hé Janet" of gelijk wa. Ik reageer daar nie op, maar, allé, uwen dag is om zeep.

Chris (DI15): Het hoort nie eh ja.

Alex (DI15): Uwen dag is om zeep.

4.7.2.2 Angst en boosheid

Angst doet zich voor terwijl het incident plaatsvindt, maar kan zich ook daarna nog verder zetten. Zo rapporteert Anneke (DI1) dat ze zich onveilig voelt in haar eigen woonomgeving en binnenkort gaat verhuizen. Ook Tom (DI5) heeft schrik dat op een dag de stoppen van zijn buurman volledig gaan doorslaan. Jozef (DI7) had hevige paniekaanvallen nadat hij aangereden werd door zijn buurjongen. Hij nam nog steeds antidepressiva op het moment van het interview. Bij sommige respondenten ging angst over in boosheid. Ze zijn kwaad omdat ze onheus behandeld zijn door de ouders, of omdat zij slecht opgevangen werden. Maar ook deze gevoelens ebben langzaam weg.

Tommy (DI16): And they hit for five minutes. So I was screaming, I was very scared. I was very scared that probably they're gonna kill me or something. So, at that moment I was very scared. And after that, when they are gone then, in stead of being scared, then I got angry.

4.7.2.3 Schaamte

Zes van de deelnemers aan de diepte-interviews rapporteren een zekere schaamte voor hetgeen hen overkomen is. Deze schaamte kan voortkomen uit het gevoel dat men, achteraf beschouwd, bepaald gedrag zoals kussen beter niet had gesteld. Of doordat men er niet in geslaagd is een gepaste reactie te vinden op de agressie waarmee men geconfronteerd werd. Dit gevoel van schaamte houdt de respondenten tegen om hier met andere mensen over te praten, zo ook met de politie. Op deze manier wordt het moeilijker om steun te vinden in een brede kring van vrienden en kennissen.

Jeroen (DI9): En terwijl dat die mij voorbij rijdt speekte die in mijn gezicht... Euhm... En dat is eigenlijk raar, maar dat vond ik eigenlijk nog erger dan dat fysiek geweld omdat dat zo ongelofelijk denigrerend is. Ik heb dat ook niet direct verteld de dag erna, aan mensen. Omdat ge u zelf schaamt, ja ge laat u ook doen, hebt ge wat het gevoel. Ik had hem even goed van zijn fiets kunnen duwen. Maar ja, wat ben ik daar mee? Dan word ik misschien echt in mekaar geslagen.

4.7.2.4 Andere negatieve uitkomsten

Een aantal negatieve emotionele uitkomsten werd slechts door een klein aantal respondenten gemeld. Deze zijn toch belangrijk om te vermelden omdat hieruit blijkt welke sporen holebigeweld kan achterlaten. Bart (DI6) rapporteerde een laag zelfbeeld de eerste weken nadat hij fysiek aangevallen werd. Tom (DI5) gaf aan kenmerken van depressie te vertonen en ook Jozef (DI6) vertelde dat hij volledig gecrasht was, door herhaalde pesterijen vanwege buurtbewoners. Homonegatieve incidenten kunnen eveneens zorgen voor discussies binnen een relatie, doordat partners zaken op een verschillende manier verwerken. Dit betekent echter niet noodzakelijk dat relaties hier op stuk lopen. Gevoelens van machteloosheid kunnen zich eveneens voordoen, wanneer men zich niet gesteund voelt door de eigen familie en vrienden of door de politie. Vooral Tom en Jerry (DI5) halen aan dat ze vinden dat ze op weinig begrip kunnen rekenen, en hebben het gevoel dat de politie te weinig slagkracht heeft.

Jerry (DI5): Wa ik nu nog wou zeggen, om da ge nu zei "hoe voelt ge u daarbij?". Da is echt heel eenzaam. Nu heb ik mij daar zo een beetje, allé, zo wa tegen verzet en zo wa weerbaarder gemaakt. Maar, ma 'k heb nog veel momenten zenne da 'k, da ge er geen gat ne meer in ziet. En omda ge voelt da ge er eigenlijk nergens mee terecht kunt.

De uitkomsten kunnen zo negatief zijn omdat het geweld gericht werd tegen persoonlijke, en onveranderlijke, kenmerken. Het gevoel hebben dat de eigen holebiseksuele oriëntatie geen bestaansrecht heeft, kan diepe sporen achterlaten.

Interviewer: En wa doet da nu eigenlijk me u, as ge zo weer iets tegen komt?
Volker (DI10): Ja, ja, eigenlijk zoude kunnen zeggen dat da mij krenkt in mijn bestaan of zo. Allé, ik denk da 'k het nie echt juist kan verwoorden, maar da is echt wie da 'k ik ben hé, da 's mijn persoon en dan wor ik daar echt op aangevallen, dus da 's voor mij, ja, da komt heel hard aan. Eigenlijk, da klinkt nie, da klinkt nie in verhouding tot hoe dat het voelt denk ik, maar. Het zegt toch wel al iets (lachje).

4.7.2.5 Weerbaarheid

Ongeveer de helft van de deelnemers aan de diepte-interviews lijkt op een gegeven moment op een punt gekomen te zijn waarop ze hun leven niet langer willen laten leiden door hetgeen hen overkomen is. Men vergeet niet wat er gebeurd is, maar men wil er niet te lang meer bij stil blijven staan. Bart (DI6) geeft zelf aan dat hij er op een bepaalde manier sterker uitgekomen is.

Bart (DI6): Mijn lief wou dat ik daar naar een psycholoog ging, en ik zat daar dan. En nu, ik was daar tegen aan het praten, en ik vond dat zo'n eikel die kerel. En toen is er zo'n klik gebeurd "hé, weet ge, genoeg geblèt, ik ga mij daar gewoon... Ik ga mij daar eigenlijk niet meer over schamen." Dus euhm ik ga ook echt veel gemakkelijker kunnen zeggen tegen mensen. Dus enerzijds heeft het mij wel veel sterker gemaakt, maar het heeft wel een zekere wonde geslagen, ja.

4.7.3 OMGAAN MET GEWELDSERVARINGEN

4.7.3.1 Gedragsaanpassingen

Het merendeel van de respondenten geeft aan bepaalde proactieve gedragsaanpassingen gemaakt te hebben, om toekomstig geweld te voorkomen. Dit kan gaan van het vermijden van

bepaalde mensen en plaatsen tot minder affectie vertonen in de openbare ruimte. Men zal bijvoorbeeld minder geneigd zijn om hand in hand over straat te lopen met de partner, vooral wanneer men groepjes van (jonge) mannen waarneemt. Deze gedragsaanpassingen hoeven niet steeds het gevolg te zijn van een confrontatie met verbaal en fysiek geweld. Het kan ook uitgaan van een zeker gevoel van onbehagen, mogelijks door blikken van andere mensen of door de mediaberichtgeving.

Interviewer: Durf je dat laten zien aan andere mensen dat zij u vriendin is? Als je buiten komt?

Anneke (DI1): Op straat ben ik heel voorzichtig. Ja, dingens. Volgens mij kunnen sommige mensen het zien. Wij lopen niet meer hand in hand sinds dat we zijn aangevallen. Dat durf ik nog altijd niet.

Anneke (DI1), Dennis (DI3), Bart (DI6) en Leen (DI11) geven aan dat ze de eerste maanden na hun incident, of nu nog steeds, de plaats waar het geweld zich heeft afgespeeld vermeden, of toch extra voorzichtig waren als ze in de buurt moesten zijn. Tom (DI5), die verwickeld zit in een burenruzie, vermijdt zelfs zijn eigen tuin, omdat deze grenst aan die van de burens. Volker (DI10) en Stijn (DI14) rapporteren dat ze geen angst wilden koesteren voor de plaats waar het incident heeft plaatsgevonden, net omdat dit zich zo dicht in hun woon- en leefomgeving heeft afgespeeld.

Interviewer: Ja en 't is eigenlijk vlak bij u in de buurt gebeurd dan, waar da ge woont.

Stijn (DI14): Ja, da was misschien ook de reden da 'k daar nie zo 'n drama van wou maken, omdat da zo in mijn bubbel is gebeurd.

Interviewer: Nie wóú maken?

Stijn (DI14): Ja, omda as ge daar zo echt zo herinner, allé zo een plek van herinneringen van ga maken, want ik passeerde daar elken dag, allé da 's mijnen doorgang (lachje). Dus, 'k wou daar ook zo gewoon... Allé ja, pff, soms zie 'k wel nog, want 'k was dan tegen de muur geknald en al, en ja 'k moet dan diene muur passeren en ge weet welke muur dat da is. Ma 'k ga daar nooit stilstaan en zo ne keer down zijn of zo.

Het is opvallend dat Anneke (DI1), Bart (DI6) en Leen (DI11) vermeldden dat ze hun naïviteit zijn kwijt gespeeld door hetgeen hen overkomen is. Zich vrij en zorgeloos over straat begeven, zoals ze vroeger deden, wordt nu door hen als naïef bestempeld. Alsof ze nu pas te weten gekomen zijn hoe hard de wereld daadwerkelijk is.

Bart (DI6): Ik ben ook wel een beetje een stuk van mijn onschuld kwijt geraakt.

Interviewer: Uw onschuld, wat...?

Bart (DI6): Zo ik ben wel wat verbitterder geworden, en harder. Ik besef dat het echt wel overleven is soms... Dus... Ja, dat het gewoon een keiharde wereld is.

Hierbij aansluitend wordt door ongeveer één derde van de respondenten aan de diepte-interviews gemeld dat zij waakzamer zijn geworden. Men loopt niet langer onbewust en zorgeloos over straat. De omgeving wordt gescand, men houdt in de gaten welke mensen zich waar bevinden in de publieke ruimte. Het gedrag van de respondenten wordt afgestemd op deze waarneming. Daarnaast geven Bart (DI6), Pino (DI9) en Hans (DI13) ook aan dat zij omwille van hun homonegatieve ervaringen veel meer gesloten zijn over hun seksuele oriëntatie dan voorheen.

Jeroen (DI9): Ik weet dat daar ook studies naar gedaan zijn dat holebi's zich heel goed bewust zijn over wie zich op straat bevindt en waar, en ik ben daar toen zelf over beginnen nadenken, dat ik dat zelf ook wel doe. Ik weet altijd waar staan er jongeren... Zeker pubers, mensen van allochtone origine, ook al is dat natuurlijk niet altijd zo dat die homofob zijn. En als ik twee wegen dat ik kan nemen en de ene weg staat er niemand, ja, dan neem ik die wel natuurlijk.

Berichtgeving, specifiek over holebigeweld, wordt als belangrijk beschouwd omdat bestaande problemen aangekaart worden. Maar hier is ook een keerzijde aan verbonden. Dries (FG1), Fedra (FG1) en Pino (DI9) halen aan dat de mogelijkheid bestaat dat holebi-jongeren en – volwassenen het gevoel ontwikkelen dat het niet veilig is om als holebi naar buiten te komen. Hierdoor kan het coming-out proces bemoeilijkt worden. Wouter (FG3), Leen (DI11) en Stijn (DI14) geven aan zichzelf iets meer terughoudend op te stellen, mede naar aanleiding van de berichten in de media. Zeker niet alle respondenten ervaren dergelijke toegenomen onveiligheidsgevoelens. Schuiltje (FG4) haalt bijvoorbeeld aan dat hij zelf niet meer schrik heeft gekregen, maar zijn moeder wel.

Dries (FG1): 'k Denk ja, as er homofob geweld is dat het de laatste, jammer genoeg wel de laatste maanden ook wel in de media komt. Wa op zich wel een goe teken is, om te zeggen van "kijk, het gebeurt en der worren acties ondernomen". Da ze ook zeggen van "kijk, der is actie, der komt reactie". Da 's op zich wel goe ze. 't Probleem ja, 'k bedoel ja, en da taboe een beetje te doorbreken natuurlijk hé. Ma langs den andere kant is 't ook dubbel hé, want as ge 't in de media brengt gaan meer en meer mensen zien van "oei, ge kunt in elkaar geslagen worden omda ge homo zijt" en dan sommige mensen dan terug weer in de kast duwen natuurlijk hé. 't Is, 't is moeilijk.

Homonegatieve reacties lijken met andere woorden een grote invloed te hebben op de houding die de respondenten aannemen in de publieke ruimte. Dit is waar Yvan (FG3) op doelt, wanneer hij stelt dat holebiseksualiteit iemand sterk bepaalt in negatieve zin.

4.7.3.2 Steun

De meeste respondenten praten met hun partner, hun ouders en hun vrienden over hetgeen hen overkomen is. Voor hen vormt dit een veilige en vriendelijke omgeving, waarin men de eigen gedachten kan ventileren. Het belangrijkste lijkt te zijn dat men het eigen verhaal kan doen en dat de andere partij aandachtig luistert en mee leeft. Dit is vaak het enige wat men kan doen om hulp te bieden.

Volker (DI10): Nu was 't bijvoorbeeld zoals de laatste keer bij [naam fitnesscentrum], dan heb ik er echt wel veel over gepraat, omdat da heel hard is aangekomen bij mij toen, ma ja. En dan was da vooral me mijne vriend en ook wel me mijn collega's ook wel. Ja, ja da waren ook zo de logische, want collega's da was dan van 't werk waar da dan gebeurd is. En mijne vriend, die heb ik ook direct gebeld en dien heeft er toen ook redelijk fel op gereageerd. Want hij heeft dan contact opgenomen me mijne manager toen. Da von 'k heel grappig. Ma, ja da zijn de logische mensen dan hé. Da doet ook wel deugd om da te kunnen, want ge moet da toch wel kwijt.

Niet iedereen heeft het gevoel dat mensen in de eigen omgeving zich even goed kunnen inleven in hun ervaringen. Dit zorgt er soms voor dat het aantal mensen dat men zal inlichten beperkt is. Jozef (DI7) heeft het gevoel dat veel mensen minimaliseren waar zij mee te maken krijgen, dat ze er maar mee moeten leren leven. Ook Dennis (DI3) heeft het gevoel dat hij zijn punt niet kan maken, omdat hij 'maar' met verbaal geweld geconfronteerd werd. Tom (DI5) heeft het gevoel dat mensen vaak niet geïnteresseerd zijn, dat zijn verhaal vaak in twijfel getrokken wordt.

Interviewer: En vind je dan dat u familie en vrienden, op een andere manier beter hadden kunnen ondersteunen?

Jozef (DI7): Ja, dat wel, ja.

Interviewer: En hoe dan?

Jozef (DI7): Gewoon, door... Door... Ja, door dat, hoe moet ik dat zeggen. Niet door dat te bevestigen, maar gewoon door dat... Ja, hoe moet ik dat nu gaan zeggen. Ik had zo altijd

het idee dat mensen dat minimaliseerden als ik dat zei. Dat mensen zoiets van, allé... Iedereen zei zowel van "ge moet u dat toch niet aantrekken."

Ook het geven van advies is een manier om steun te bieden. Anderen raden aan om aangifte te gaan doen bij de politie of het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding. De ouders van Stijn (DI14) zijn zelf mee gegaan naar het politiekantoor. Anneke (DI1), Bart (DI6) en Volker (DI10) rapporteren een zekere strijdbaarheid bij hun vrienden. Zij willen holebigeweld mee aanklagen en andere mensen hiervoor sensibiliseren. Dit uit zich dan bijvoorbeeld in het contacteren van de media of het formuleren van boodschappen op facebook. Dergelijke acties steken echt een hart onder de riem.

Interviewer: En op welke manier hebben zij u dan kunnen helpen?

Bart (DI6): Door er gewoon veel te zijn, veel aandacht en en... Ook veel, heel strijdbaar op te stellen en euhm... Ja...

Interviewer: Op welke manier strijdbaar opstellen?

Bart (DI6): Zo ja, het internet, hun mening. Ik heb de indruk dat het wel veel in gang gezet heeft zo. Pascal Smet... Ik heb ook zo... Ik ben dan blijven gecontacteerd geweest. Dat was dan zo de homofobie-prijzen van çavaria, en dan heb ik bloemen gekregen en ja...

Anneke (DI1), Bart (DI6), Jozef (DI7) en Pino (DI8) hebben minstens één keer contact gehad met slachtofferhulp. Vooral Bart en Jozef geven aan dat zij veel gehad hebben aan deze gesprekken.

Bart (DI6): Mentaal... Ik ben echt heel goed begeleid geweest door iemand van slachtofferhulp, die ik eigenlijk nog altijd zie. Extreem veel steun in gekregen, vanuit echt heel veel hoeken en ik heb de indruk dat er zo echt wel veel meer aandacht voor is.

4.8 AANBEVELINGEN

De resultatensectie is opgesteld vanuit het perspectief van de respondenten. De aanbevelingen werden op net dezelfde manier gegenereerd. Hieronder wordt stilgestaan bij maatregelen die door de deelnemers aan het onderzoek belangrijk worden geacht. Deze aanbevelingen kunnen zeer breed opgevat worden, ze zijn niet louter gericht naar beleidsmakers toe, maar eveneens naar de lezers in het algemeen.

4.8.1 PREVENTIE- EN SENSIBILISERINGSCAMPAGNES

Preventie wordt door een deel van de respondenten als belangrijker beschouwd dan repressie. Wanneer een homofob incident bestraft moet worden, is het eigenlijk al te laat. Het geweld heeft zich dan al voorgedaan, terwijl we net zouden moeten proberen van het te voorkomen.

Stijn (DI14): Goh, 'k ga geloof nie zo hard in extra macht op 't straat en zo, want allé ja, al bij al toen da 'k ik da plein over stak stond der den andere kant van de plein ook ne combi en ja, diene kon mijn straat natuurlijk nie zien, en ja achteraf heb 'k daar ook nie meer aan gedacht, ma ze waren der dus in principe wel, ma ja die kunnen ook nooit alles zien... En dan heb 'k ook zoiets van, ja, as die moeten tussenkomen, dan is 't in principe ook al te laat dus...

De twee kanalen die het belangrijkste geacht worden voor het uitdragen van preventie- en sensibiliseringscampagnes zijn het onderwijs en de media. Op deze twee kanalen wordt hieronder dieper ingegaan. Ook specifieke doelgroepen waarop sensibiliseringscampagnes zich

zouden moeten richten worden aangehaald doorheen de interviews. Jozef (DI7) en Hans (DI13) halen aan dat hulpverleners ook in het holebithema ingeleid moeten worden. En Bart (D6) vindt dat het verplicht in de politietraining ingebouwd moet worden.

4.8.1.1 Onderwijs

Onderwijs wordt het vaakst aangehaald als middel om attituden van de heteroseksuele omgeving bij te sturen. Het wordt belangrijk geacht dat men van jongs af aan in contact gebracht wordt met het thema holebiseksualiteit. Door holebirelaties als bestaand en normaal voor te stellen, zou de angst voor het onbekende gereduceerd kunnen worden. Onderwijs wordt door de respondenten als een ideaal middel gezien, omdat scholen steeds meer de rol van opvoeder op zich gaan nemen en omdat ze het potentieel bieden om veel jongeren te bereiken. Bart (DI6) haalt aan dat etnisch culturele minderheden, die vaak niet bereikt worden door media en sensibiliseringscampagnes, wel via het onderwijs bereikt kunnen worden.

Men gelooft dat er al in beperkte mate aandacht bestaat voor dit thema in het (secundair) onderwijs, maar dat dit vaak nog op te kleine schaal gebeurt. Voorlichting in scholen blijft vaak beperkt tot één bepaald vak, of is veel te theoretisch gericht. Het thema zou veel vaker op een meer subtiele manier aan bod moeten komen doorheen verschillende vakken. Dit vergt een aanpassing in de handboeken.

Schuiltje (FG4): Of ne keer a ge een tekstke moe voorlezen in 't derde leerjaar, steekt daar ne keer iets in, onopvallend, zonder da ge daar over moe babbelen, ma gewoon onopvallend van kijk euh "Jantjen heeft een papa en een papa" en (wordt onderbroken)
(Door elkaar gepraat)
Deborah (FG4): Meer genderneutraal.

Dit is iets wat niet enkel in het secundair onderwijs onder de aandacht dient te komen. Fedra (FG1) en Andy (FG1) halen beiden aan dat er reeds in het kleuteronderwijs meer ruimte voor mag bestaan. Aandacht voor holebiseksualiteit vergt bewustwording van leerkrachten alle onderwijsniveaus. De lerarenopleidingen vormen een goed middel om leerkrachten in opleiding meer voeling te laten krijgen met het thema. Zij zijn immers degenen die de dagdagelijkse schakel vormen naar de leerlingen toe.

Fedra (FG1): Ja, da in de lerarenopleiding ook te weinig, allé, da 's mijn persoonlijke mening, maar ik weet da er heel veel over diversiteit gesproken is naar de diverse maatschappij, ma dan nie naar holebi's toe. En da 'k vind dat da eigenlijk daar zou moeten beginnen. Want as ge als leerkracht, allé, as ge wilt naar de jeugd toe gaan, dan zijn het de leerkrachten die moeten gevormd worden da zij, allé, anders gaat het nooit bij de jeugd geraken hé.

Daarnaast wordt aangehaald door Andy (FG1), Dries (FG1) en Lahimpe (FG4) dat leerkrachten niet altijd voldoende voeling hebben om over holebiseksualiteit te spreken. Daarom kan het interessant zijn om beroep te doen op de scholenwerking van een holebivereniging. Aanvullend melden zij dat het belangrijk is om scholenwerking te subsidiëren, iets wat momenteel niet het geval is binnen Wel Jong Niet Hetero.

Andy (FG1): Het moet bespreekbaar zijn, maar waar wordt er vaak, en in het secundair vooral, over holebiseksualiteit gesproken? Da is in de godsdienstlessen en in de zedenleerlessen. En daar stopt het. En dan zijn ze der ook soms nog nie echt van op d' hoogte. Da merken wij ook vaak, da ze wel het holebi-thema aanhalen, maar ne

leerkracht die zelf nie holebi is, die kan nie vanuit da gevoel spreken als da ze ne jongeren zouden uitnodigen.

4.8.1.2 Media

Ook de geschreven en de visuele media worden gezien als een middel om een groot deel van de bevolking te bereiken. Holebiseksuele personages zijn steeds meer aanwezig in soaps zoals *Thuis* en *Familie*. Dit wordt over het algemeen omschreven als een positieve tendens. Dergelijke programma's bereiken veel mensen, die op deze manier aan het denken worden gezet over holebiseksualiteit.

Phoebe (DI17): Want der zijn der 'k weet nie hoeveel programma's al op tv geweest, want ik neem da amaal op natuurlik omdat da een interesse-zaak is natuurlik. En eh, omda ge dan ook in veel zaken u herkent hé. Ja ja ja. En da ge zegt "ma da is juist, en da is ook juist hé" verstaat ge? En het grote publiek volgt da ook allemaal, nie waar? En gelukkig maar dat dus toch een klein beetje begrip terug voor euh... En als ze dan geconfronteerd worden met zo iemand eh, dan is da nie direct zo iets, een ijs da ge moet doorbreken, dat is al doorbroken. Eh, ge kunt dan verder communiceren hé. Dat is wel aangenaam.

Toch is er nog steeds ruimte voor verbetering. Men vindt dat holebiseksuele relaties nog vaker op een meer subtiele manier verweven mogen worden in verhaallijnen van soaps, series en films. De meeste kritiek wordt echter geuit tegen de manier waarop de *Gay Pride* in beeld wordt gebracht. Extremen worden er uitgelicht, waardoor een stereotiep bekrachtigd wordt. Yvan (FG3) en Leen (DI11) halen ook aan dat er soms te weinig aandacht wordt besteed aan bepaalde acties, zoals een imam die zich uitsprekt tegen holebigeweld of een protestmars tegen de uitspraken van aartsbisschop Léonard.

Yvan (FG3): Eh, want der wordt al jaren gezegd "imams moeten zich uitspreken" en ma dan as nen imam zich uitsprekt, wel da heeft bijna geen media-aandacht gehad, wa dat die kerel zei. Euh, ma da is nie onbelangrijk, omda voor die mensen godsdienst natuurlik nog heel belangrijk is. Omda ze ook binnen da kader, ik denk omda binnen da kader ook wel alles ne naam krijgt.

4.8.1.3 Inzetten op openheid

Deze preventie- en sensibiliseringscampagnes moeten zich niet alleen te richten op seksuele oriëntatie, maar op een bredere diversiteit in genderidentiteit en genderrollen. Het is belangrijk om hokjesdenken te doorbreken en een brede tolerantie voor "allerlei vormen van zijn" tot stand te brengen. Er moet worden gepoogd om heteroseksuele en heteroseksuele mensen dichterbij elkaar te brengen. Net zoals allochtone en autochtone burgers bij elkaar gebracht dienen te worden. Sociale acties die dergelijke mix tot stand kunnen brengen, zijn dusdanig gewenst.

Dennis (DI3): Een vriend van mij, 22 jaar ook. Hoe behoudsgezind dat die redeneert en... Met zijn vriendin, en kindjes willen krijgen en dan nadenken waar dat ze naar school gaan en die gaste zijn nog niet geboren. Allé, ik bedoel. Het is... Het is erg... Het is heel erg.

Interviewer: En hoe kan men dan inzetten op openheid?

Dennis (DI3): Is dat je... Is dat je cliché doorbrekend vindt. Is dat je ziet dat er diversiteit is, dat je ziet dat er mannen en mannen en vrouwen en vrouwen zijn. Dat er een gelen met een oranje samenwoont en dat die zich goed voelen en dat die zich niet onderscheiden en de positieve boodschappen brengt.

4.8.2 REPRESSIEF BELEID EN STRAFUITVOERING

Er worden verschillende mogelijkheden aangehaald om de drempel voor melding te verlagen. Anonieme melding wordt door een aantal respondenten aangehaald als een goed middel hiertoe. Zij zien wel iets in de app van Outrage!, melding via mail of een middel zoals de holebifoon. Op deze manier zou het probleem alvast beter in kaart gebracht kunnen worden, en kan men toch nog steeds aangeraden worden om aangifte te gaan doen bij de politie. Ook aan de opvang bij de politie zelf kan worden gewerkt. Zo zou men initieel opgevangen kunnen worden door een agent die beter bekend is met de problematiek of meer ruimte heeft voor persoonlijke opvang en ondersteuning van emotionele personen.

Dries (FG1): Of inderdaad euhm, ja, nen agent dat daar speciaal voor is opgeleid. Euhm, gelijk ne groene leerkracht op school, van tijd, da ge de roze agent hebt of zo ik weet nu nie, binnen een politiekorps da zich inderdaad kan bezig houden me... Of globaal gezien, euhm, nen agent da zich bezig houdt me gevallen van discriminatie en en bijvoorbeeld xenofob of homofoob geweld. Dat die, dat die daar dan mee bezig is, dat die ja.. Wa, wa expertise (wordt onderbroken)

Dré (FG1): Een soort van persoon niet in uniform, waarbij je terecht kan en dan da je daar aan ziet, dat die wa meer vertrouwen uitstraalt en een beetje, zo een beetje een plots gesprek mee kunt hebben en dat die dan een aantal klachten doorgeeft aan de politie. In plaats van da je zelf naar de politie moet gaan, daar gebeurt da in da bureau'ke me nog tien wachtenden en een gesprek is nie altijd in de verhoorkamer, dus heu... Da kan er mee te maken da je nie zo durft naar zo 'n politiebureau gaan.

Waar men het meest mee worstelt, is de straffeloosheid die lijkt te bestaan. Hierdoor zullen potentiële daders van holebigeweld, maar ook van andere geweldsvormen, zich minder geremd voelen. In die zin kan repressie een middel tot preventie vormen. Het vooruitzicht dat de kans op een straf reëel is, kan potentiële daders er van weerhouden om gewelddadig gedrag te stellen.

Tommy (DI16): I want those guys who attack, attack people, they need to be punished. And there should be a strict uh, control of that, that those, those guys, because what they are doing is illegal. So they should be uh, there should be a consequence for that. If they attack. There should be a strict penalty. A strict punishment, they need to be arrested, and only by doing that you can, you can prevent those guys for not doing anything.

Dit betekent echter niet dat alle slachtoffers van intimidatie en fysiek geweld hun agressor zwaar gestraft willen zien met een gevangenisstraf of een hoge geldboete. Men lijkt het evenzeer belangrijk te vinden dat agressors meer inzicht krijgen in holebisekualiteit als seksuele oriëntatie. Zonder toelichting, zonder informatie, zal hun houding immers niet veranderen. Sommige respondenten zien daarom ook wel iets in een (aanvullende) werkstraf, een begeleidings- of bemiddelingsgesprek.

Phoebe (DI17): Boeten en straffen dat doe nie uit. Het is, het is euh, zo lang dat die euh, de typ, de persoon die het doet, zolang die niet snapt hoe de zaak in mekaar zit en respect kan opbrengen. Dan moogt ge die boetes geven en gevangenisstraffen, ma da gaat er nie uitgaan hé. Want die komt terug, da 's 't zelfde gelijk andere gevallen natuurlijk. Die komen der uit en die doen, die beginnen weer hé, verstaat ge? Ge moet de wortel aanvatten. En de wortel is, de onkunde, de, het onbegrip, da moet ge aanvatten.

4.8.3 MET BETREKKING TOT ETNICITEIT

Zoals eerder aangehaald werd, zijn multiculturaliteit en etniciteit zeer belangrijk in de beleving van de respondenten. Buurten waar veel etnisch culturele minderheden wonen, worden als risicobuurt gepercipieerd. En respondenten zullen ook sneller geneigd zijn om handen te lossen wanneer ze een groepje Turkse of Marokkaanse jongens waarnemen op straat. Dit neemt niet weg dat er een aantal deelnemers zijn die specifiek aanhalen dat allochtone groepen nu veel te sterk in een negatief daglicht gesteld worden, door de media en door de bevolking in het algemeen. Uit de groeps gesprekken die Buijs en collega's (2009) voerden met Marokkaanse moslimjongeren, komt naar voor dat ook zij vinden dat ze stereotiep benaderd worden. In de discussie over de multiculturele samenleving krijgen ze vaak de rol van zondebok toebedeeld, zo ook wat betreft holebigeweld. Ze hebben vaak het gevoel dat ze door de media als hoofdverantwoordelijke voor holebigeweld worden afgeschilderd. De jongeren geven aan dat ze onder druk worden gezet door de Nederlandse samenleving om tolerant te zijn tegenover seksuele minderheden, terwijl Nederlanders zelf vaak helemaal niet zo progressief zijn als ze beweren (Buijs et al., 2009). Ook de respondenten uit ons onderzoek halen aan dat de eenzijdige beeldvorming een tendens is die doorbroken zou moeten worden. Een eenzijdig beeld van moslimjongens als homofobe daders gaat immers voorbij aan het feit dat homonegativiteit zich in alle lagen van de bevolking kan voordoen.

Tim (FG4): Ma ik vin nie dat da als excuus mag gebruikt worden om altij te zeggen, want ik denk dat da 'n beetje een Vlaamse ziekte is, om altij te zeggen "ziet 't zijn die allochtonen", 't is altij iemand anders. En ik wil nie, ik ben gewoon bang voor dat de discussie vré hard wordt toegespitst op het gigantische probleem van "ja, probleem met de allochtone gemeenschap" en ik wil da gewoon, da Vlamingen durven ne keer in underen eigen boezem kijken en der van bewust zijn dat er heel veel intolerantie is. Zéker ook bij de blanken, zéker bij de autochtone bevolking. En nú heb ik den indruk da heel die discussie zo wordt toegespitst op "en 't is een probleem met de moslims" en voor da je 't weet ga je naar "en ze moeten zich aanpassen aan onze cultuur" et cetera.
(Door elkaar gepraat)

Tim (FG4): Waardoor da je 't gesprek over u eigen, de kritiek over uzelf ontwijkt, da vin 'k ik vré jammer.

Eenzijds leeft dus het idee dat homofobie op veel grotere schaal bestaat, en niet enkel toegerekend mag worden aan allochtone groepen in onze samenleving. Stereotype beeldvorming zou dan ook vermeden moeten worden in publieke debatten en mediaberichtgeving. Anderzijds heeft men wel het gevoel dat homonegativiteit sterk leeft binnen etnisch culturele minderheden, en dat we deze problemen moeten durven benoemen en bespreekbaar maken. Politieke correctheid zorgt ervoor dat politici, maar ook gewone burgers, zich geremd voelen om een standpunt in te nemen over geweld dat veroorzaakt wordt door allochtonen. Men heeft schrik om door anderen als racist bestempeld te worden, wanneer men de vinger op de wonde legt. Hierdoor blijven adequate ingrepen grotendeels achterwege.

Deborah (FG4): En dan vin ik da wij één ding moeten stoppen, dat euh, da we de laatste tijd veel te veel gebruiken, da 's het politiek correct zijn. Want politiek correct zijn dat is vluchten. Ge zij beter van zaken te benoemen zoals ze zijn. Ik heb in de stadsdienst gezegd, die zich me allochtonen bezig houdt, heb ik er tegen gezegd "ma gunder zij na 25 jaar da ge integratiedienst (...) zijt, nog altij bang van allochtonen en van moslims".

Tom (DI5): Hier (...) is er zo een buurtcomité die vanalles inricht zo twee, drie keren op een jaar, een lentefeest, een poetsfeest en een oudejaars of kerstmisfeest zo hé, met de burenen. En wij gingen der altij naartoe, vooral ik, (tegen Jerry) gij minder zo de laatste tijd, allé, zoveel jaar geleden want nu gaan we alletwee al nie meer. En op ne keer vertel

ik daar gans het verhaal van da en ge voelt dat direct hé, ge zijt ne racist, gewoon het durven te zeggen hé. En euh, we zijn dus nie meer gegaan.

Het valt sterk op dat de deelnemers aan de diepte-interviews zelf een zekere terughoudendheid voelen om problemen die ze ervaren met etnisch culturele minderheden onder woorden te brengen. Dit komt eveneens voort uit het klimaat van politieke correctheid. Zinssneden als “ma da klinkt hier zo racistisch”, “ik ben niet racistisch en het is ook niet zo bedoeld”, “niet dat ik euh, een racist ben, verre van” komen doorheen verschillende focusgroepen en diepte-interviews terug. Deze geven aan dat de respondenten zelf in bepaalde mate vrezen om door de onderzoeker als racist gelabeld te worden, wanneer zij hun eigen gedachten en percepties uit de doeken doen.

Men acht het wenselijk dat extra aandacht besteed wordt aan preventie en sensibiliseringsacties die zich richten op etnisch culturele minderheden. Met name door bijkomende aandacht te besteden aan thema's zoals genderidentiteit, genderrolpatronen en holebiseksualiteit in inburgeringscursussen. Op deze manier kan onwetendheid doorbroken worden, en wederzijds begrip bevorderd worden. En door de dialoog aan te gaan met verenigingen van allochtone mannen en vrouwen en vertegenwoordigers van hun religies.

Jeroen (D19): En specifieke informatie naar groepen waarda 't er misschien problemen mee gaan zijn. Ziet dat er een cluster gaat over holebi's, over vrouwenrechten, over transgender in integratiecursussen bijvoorbeeld. Wat dat denk ik wel al is deels. Ik weet 't nie zeker. Steekt dat verplicht in de politietraining, en niet als optie waardoor da 30 man het volgt. Euhm... Spreekt af met misschien, ene waar ik weet van heb, misschien zijn er nog andere, imam die dat in zijn moskee ook voor zo'n dingen aandacht heeft. Ja, algemeen informeren maar er mag ook specifiek naar bepaalde groepen... Euh, vooral middelbare schoolkinderen, denk ik ook.

4.8.4 BIJKOMENDE AANBEVELINGEN

Verder werden nog verschillende aanbevelingen voorgesteld, die slechts door een beperkt aantal respondenten naar voor werden geschoven. Desondanks zijn deze zeker ook het vermelden waard. Parallel met sociaaleconomische achterstelling en discriminatie als verklaringen voor holebigeweld, werd geopperd dat gepoogd moet worden om deze achterstelling en ongelijke kansen weg te werken. Pas dan zal een vreedzaam klimaat volledig gedijen. Yvan (FG3) stelt dat jongeren die nu de boot missen, uitvallen op school, aan boord gehouden moeten worden. En dat hun ouders betrokken moeten worden bij de schoolcarrière van hun zonen en dochters.

Verder verwacht men een sterk signaal van politici. Zij dienen zich uit te spreken tegen holebigeweld. Ook homoneagtiviteit binnen de katholieke kerk moet aan banden gelegd worden. Uitspraken zoals deze van aartsbisschop Léonard, zouden veel sterker afgekeurd moeten worden. Subsidies voor holebi-organisaties zouden zeker niet teruggedrongen mogen worden en men moet eveneens blijven investeren in de meer laagdrempelige meldpunten.

Aanbevelingen naar andere holebi's toe hebben betrekking op het open zijn over de eigen seksuele voorkeur, zodat andere mensen er steeds meer bekend mee raken. Dit is een manier om negativiteit te verbreken, of alleszins te reduceren. Daarom is het een goede zaak dat BV's aangemoedigd worden om zich te uiten, hoewel niemand verplicht kan worden om deze stap te nemen. Ook wordt geopperd dat men niet alle opmerkingen en beledigingen over zich zou

moeten laten gaan. Door in discussie te gaan, kunnen anderen mogelijk tot inkeer gebracht worden.

5 SAMENVATTING EN BESLUIT

5.1 ONDERZOEKSOPZET

In België werden al heel wat stappen ondernomen in de richting van gelijkberechtiging van holebi's. Het homohuwelijk werd mogelijk en ook de adoptiewetgeving werd bijgesteld. Bovendien zijn de attitudes van Vlamingen tegenover holebi's redelijk positief in vergelijking met andere Europese landen (Hooghe et al., 2007). Toch blijft heteroseksualiteit ook hier de norm. Naarmate holebiseksualiteit meer nabij komt, of meer zichtbaar wordt, neemt de acceptatie gevoelig af. In deze context spreken we over schijntolerantie (Dewaele et al., 2006; Pickery & Noppe, 2007; Vincke et al., 2006). In dit klimaat kunnen allerlei vormen van geweld tegenover holebi's zich voordoen. Berichten in de media over fysiek geweld tegenover holebi's, lokten hevige reacties uit bij de publieke opinie. De vraag werd gesteld hoe vaak holebi's in contact komen met allerlei vormen van geweld, wie de daders zijn en wat de gevolgen zijn voor de slachtoffers en de bredere holebigemeenschap. Maar elk van deze vragen zijn moeilijk te beantwoorden wegens een tekort aan Vlaams onderzoek over dit onderwerp. Bovendien zijn in de officiële statistieken zo weinig incidenten opgenomen, dat deze slechts als het topje van de ijsberg beschouwd worden.

Aan de hand van deze studie werd getracht om tegemoet te komen aan dit gebrek aan informatie en kennis. Het doel was om inzicht te verwerven in de ervaringen en de belevenissen van holebi's, die al dan niet in aanraking gekomen zijn met geweld tegenover hun seksuele voorkeur. Er werd stil gestaan bij het voorkomen van de verschillende vormen van holebigeweld en de contexten waarin het zich voordoet. Bovendien werd gevraagd naar het (potentiële) daderprofiel en de mogelijke verklaringen waarom mensen gewelddadig gedrag stellen naar holebi's toe. Verder werd ingegaan op de uitkomsten van holebigeweld. Zowel de lichamelijke en emotionele gevolgen, als de manier waarop men omgaat met voorgaand en toekomstig geweld werden bevestigd.

5.2 METHODOLOGIE

Er werd gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksstrategie, om inzicht te verwerven in de ervaringen en percepties van holebi's. Dergelijke methode leent zich uitstekend voor een exploratieve studie, waarin betekenisgeving centraal staat. Diepte-interviews en focusgroepdiscussies werden met elkaar gecombineerd. Het hebben van ervaring met één of meerdere vormen van holebigeweld, werd gebruikt als selectiecriteria voor deelname aan de diepte-interviews. Voor deelname aan de focusgroepgesprekken werd geen dergelijke voorwaarde gesteld. Er werd geprobeerd om respondenten te werven via een veelheid aan kanalen, maar de meeste deelnemers werden bereikt via oproepen die verspreid werden door çavaria en de samenstellende holebiverenigingen. In totaal werden 17 diepte-interviews afgenomen, daarnaast werden ook vier focusgroepen georganiseerd. In totaal werden 51 deelnemers bereid gevonden tot deelname aan een individueel of groepsgeprek.

5.3 RESULTATEN

5.3.1 HOLEBI'S EN HUN SOCIALE OMGEVING

Alle deelnemers aan de diepte-interviews en de focusgroepen hebben gereageerd op de oproep voor het onderzoek, die specifiek gericht was op holebiseksuele jongeren en volwassenen. Alle respondenten identificeren zichzelf dan ook als holebiseksueel. Voor hen betekent dit dat ze zich aangetrokken voelen tot, en relaties aangaan met iemand van hetzelfde geslacht. Holebi zijn is voor de meesten onder hen iets vanzelfsprekend, het is een deeltje van henzelf geworden. Het is een kenmerk dat aanwezig is tussen vele andere persoonlijkheidskenmerken, en zich in meer of mindere mate profileert in de identiteit van de respondenten. Toch worden zij vaak geconfronteerd met de vaststelling dat anderen uit hun omgeving holebiseksualiteit niet altijd als vanzelfsprekend beschouwen. Het wordt door derden vaak als een definiërend kenmerk beschouwd voor iemands identiteit. Men heeft dan het gevoel dat anderen hen in de eerste plaats als holebi gaan zien, en dat andere persoonlijkheidskenmerken op de achtergrond verdwijnen.

Hoewel de situatie in België als positief wordt omschreven in vergelijking met andere (voornamelijk niet-Westerse) landen, is het duidelijk dat de meeste deelnemers het gevoel hebben niet aan 'de norm' te voldoen. Dit komt voort uit de vaststelling dat zij niet beantwoorden aan het ideaal van de heteroseksuele relatie en de bijhorende rollenpronon en gendernormen. Door de band genomen heeft men het gevoel dat het wel oké is om holebi te zijn, zolang men zich zo veel mogelijk naar de heteroseksuele en gendernormen schikt. De schijntolerantie in de samenleving wordt met andere woorden aangevoeld door de respondenten. Men heeft het gevoel dat wanneer holebiseksualiteit zichtbaar wordt, wanneer men gedrag en uiterlijkheden vertoont die niet aan de maatschappelijke norm beantwoorden, de acceptatie gevoelig afneemt. Zo ook wanneer het over bepaalde verworvenheden gaat, zoals het adopteren of het krijgen van kinderen. Uit de blikken en de reacties van anderen, leiden de respondenten af dat ze soms nog als 'anders' beschouwd worden. Hierdoor bestaat de kans dat ze zich ook anders gaan voelen.

5.3.2 GEWELD TEGENOVER DE SEKSUELE VOORKEUR

Wat precies als geweld beschouwd wordt, is afhankelijk van de inschatting van de respondenten. Al lijkt er weinig onenigheid over te bestaan dat bedreigingen, intimidatie en fysieke incidenten onder de noemer geweld vallen. Het lijkt vooral moeilijk te zijn om een grens te trekken rond verbaal geweld. Sommigen respondenten plaatsen een bredere range aan gedragingen onder de noemer verbaal geweld dan anderen. Zo rekenen een aantal deelnemers ook storende vragen, opmerkingen en mopjes tot de categorie van verbaal geweld, terwijl anderen dit niet deden. Mogelijks is dit afhankelijk van de frequentie waarmee men met dergelijke storende opmerkingen geconfronteerd wordt. Het is duidelijk dat elke vorm van geweld zich in verschillende gradaties kan voordoen. Zo kan verbaal geweld dus gaan van mopjes tot bedreiging met fysiek geweld. Fysiek geweld kan op zijn beurt variëren van spuwen, duwen en trekken tot een moordpoging. Ook voor seksueel en materieel geweld zijn er gradaties waar te nemen.

Aangezien het hebben van ervaring met holebigeweld gebruikt werd als selectiecriteria voor deelname aan de diepte-interviews, hebben alle 20 participanten te maken gehad met één of meerdere vormen van geweld. Bij zeven deelnemers bleef dit beperkt tot verbaal geweld in de vorm van scheldwoorden, beledigingen of vergaande intimidatie en bedreiging met fysiek geweld. De overige 13 deelnemers aan de diepte-interviews hebben naast verbaal geweld ook fysiek, materieel of seksueel geweld ervaren. Bijgevolg kwamen alle vier de geweldtypes, die onderscheiden werden in het literatuuroverzicht, ook aan bod gedurende de interviews. Sommige respondenten werden meermaals geconfronteerd met een bepaalde vorm van geweld. Vooral verbaal geweld lijkt zich met een hogere frequentie voor te doen. Dit is iets wat ook veel gerapporteerd werd gedurende de focusgroepen. Het moeten aanhoren van homonegatieve scheldwoorden en beledigingen, lijkt een ervaring te zijn die veel holebi's met elkaar delen.

De verschillende vormen van geweld staan niet los van elkaar, ze kunnen aan elkaar gelinkt zijn in eenzelfde incident. Zo kan verbaal geweld vooraf gaan aan fysiek geweld, of kunnen beide vormen van geweld tegelijkertijd plaatsvinden. Voor de respondenten die verwickeld zijn in een burenruzie, kennen de pesterijen een herhaald karakter. Beledigingen en scheldwoorden kunnen na verloop van tijd escaleren in bedreiging met fysiek geweld, en uiteindelijk resulteren in effectieve slagen en verwondingen. De drie burenruzies die gedurende de diepte-interviews vermeld werden, gingen ook telkens gepaard met materieel geweld in de vorm van het kapot maken van vuilniszakken, het uitzetten van de elektriciteit of het besmeuren van persoonlijke eigendom met uitwerpselen van dieren.

5.3.3 CONTEXT VAN HET GEWELD

Geweld tegenover de seksuele voorkeur blijkt zich voornamelijk in de publieke ruimte af te spelen, vaak gewoon op straat. Geen van de respondenten meldde incidenten die zich voordeden in de eigen woning. Op basis van de diepte-interviews kon er geen onderscheid gemaakt worden tussen week- of weekenddagen waarop men al dan niet meer kans zou hebben om met geweld in aanraking te komen. Al lijkt er wel een tendens te bestaan dat men vaker 's avonds dan overdag met verbaal en fysiek geweld geconfronteerd wordt. Het valt wel op dat respondenten die op een eerder ongebruikelijk moment of locatie in contact kwamen met geweld, achteraf het meest verbaasd leken. Voor de respondenten die in een burenruzie verwickeld waren, geldt dat zij op allerhande tijdstippen met homonegatieve uitspraken of daden geconfronteerd werden, zowel overdag als 's avonds, in het weekend of in de week. Vaak lijken er omstaanders aanwezig te zijn bij een incident, maar zij komen slechts zelden tussen. Hoewel de respondenten hier enigszins begrip voor kunnen opbrengen, schept het in een aantal gevallen een extra, negatieve, dimensie aan het voorval.

5.3.4 DADERS EN HUN MOTIEVEN

Gedurende de diepte-interviews werd gevraagd naar de kenmerken van de daders. Hierbij dient opgemerkt te worden dat kenmerken zoals leeftijd en etnisch culturele minderheidsachtergrond niet altijd goed uiterlijk waarneembaar zijn. Respondenten halen soms ook zelf aan dat ze de dader niet grondig in zich kunnen opnemen hebben, en dat ze daarom slechts een ruwe schatting maken van bepaalde kenmerken. Zowel in de diepte-interviews als in

de focusgroepen werd stilgestaan bij de potentiële daders. Welke mensen dragen een verhoogd risico in zich om geweld tegenover holebi's te plegen? Bovendien werd ook stilgestaan bij de mogelijke verklaringen voor hun agressieve gedrag. Maar het is moeilijk, zo niet onmogelijk, voor de respondenten om zich volledig in de rol van de (potentiële) daders te verplaatsen en inzicht te verwerven in bewuste en meer onbewuste motieven voor holebigeweld. Dit alles moet in het achterhoofd gehouden worden bij het doornemen van onderstaand daderprofiel.

De ervaringen met geweld die gemeld werden doorheen de diepte-interviews spelen zich voornamelijk af in de publieke ruimte. Dit betekent echter niet dat alle agressors onbekenden zijn voor hun slachtoffers. Voor intimidatie, bedreiging en fysiek geweld, lijkt het wel vaker zo te zijn dat de dader een onbekende is voor het slachtoffer. Holebiseksualiteit wordt dan afgeleid uit zichtbare cues, zoals hand in hand over straat lopen of gendernonconforme trekjes van de respondenten of hun vrienden. Zichtbaarheid en gendernonconformiteit zorgen ervoor dat men sneller als holebi gepercipieerd wordt, waardoor het risico ook toeneemt om met holebigeweld geconfronteerd te worden. Daarnaast worden zichtbaarheid en gendernonconformiteit verondersteld te werken als trigger. Zichtbaarheid en gendernonconformiteit kunnen afkeur oproepen en daarom aanleiding geven tot geweld. Men heeft het gevoel wel holebi te mogen zijn, maar het niet openlijk te mogen beleven. Wanneer men de dader kent, dan gaat het eerder om een bekend gezicht dan om een familielid of dichte kennis. Incidenten waarbij het gaat om een bekende dader hebben vaak een herhaald karakter.

Daarnaast werd amper melding gemaakt van vrouwelijke daders. Hoewel vrouwen ook wel scheve blikken werpen of ongepaste reacties geven, lijken zij minder gebruik te maken van andere geweldsvormen. De deelnemers aan de diepte-interviews en de focusgroepgesprekken vinden dat heteroseksuele vrouwen toleranter zijn ten opzichte van holebi's, in vergelijking met mannen.

Wat betreft leeftijd kunnen twee tendensen onderscheiden worden. Enerzijds worden de oudste generaties, de grootoudergeneratie en ouder, ingeschat als homonegatief. Anderzijds wordt ook de jongste leeftijdsgroep, minderjarige tieners, onderscheiden als homonegatief. Het verschil tussen beide leeftijdsgroepen heeft te maken met het veruiterlijken van deze homonegatieve attitudes. Van de oudere generaties wordt verwacht dat zij hun attitudes minder frequent verbaal zullen uiten, en al zeker niet fysiek. Dit sluit aan bij de bevindingen uit de diepte-interviews. De leeftijden van de daders voor de gemelde incidenten varieerde van 16 tot 65 jaar. Jongere generaties, en vooral de schoolgaande jeugd, worden verondersteld hun negatieve gedachten vaker om te zetten in gedrag. Het lijken dan ook vaak groepjes van jongemannen te zijn die voor problemen zorgen op straat. Een deel van de respondenten is dan ook geneigd om groepjes van jongens als risico in te schatten en hen uit de weg te gaan. Het groepsaspect lijkt een belangrijke factor te zijn. Jongens worden verondersteld zichzelf te willen profileren en aan zichzelf en hun vrienden te willen bewijzen dat zij geen homo's zijn.

Voor een aantal incidenten wordt een Noord-Afrikaanse achtergrond toegeschreven aan de daders. Etniciteit en multiculturaliteit lijken zeer belangrijk te zijn in de beleving van de respondenten. Het zijn voornamelijk groepjes van jonge Turkse en Marokkaanse jongens die als een risico worden ingeschat om geconfronteerd te worden met verbale en fysieke agressie. In buurten waarin veel mensen met een etnisch culturele minderheidsachtergrond leven, zal men eerder geneigd zijn om de hand van de partner te lossen. Gedurende de diepte-interviews en de focusgroepen worden een aantal verklaringen naar voor geschoven waarom Turkse en Marokkaanse inwoners er een meer homonegatieve houding op na zouden houden. Allereerst

werd gefocust op sociaaleconomische achterstelling. Armoede is vaak gekleurd en discriminatieprocessen spelen hier een rol in. Frustraties worden op hun beurt geuit tegenover andere minderheidsgroepen. Een tweede verklaring die de respondenten aanhalen vertrekt vanuit cultuur. Turkse en Marokkaanse mannen worden verondersteld er nog veel meer een machocultuur op na te houden. Mannen moeten dominant zijn en traditionele rollenpatronen staan voorop. Ten derde wordt aangehaald dat homoseksualiteit niet getolereerd wordt binnen de islam als religie. Deze drie verklaringen, sociaaleconomische achterstand, (macho)cultuur en religie worden eveneens aangehaald als verklaringen waarom autochtonen er homonegatieve attitudes op na zouden houden. Er dient echter nog opgemerkt te worden dat een groot deel van de respondenten expliciet aanhalen dat homonegativiteit iets is dat in de brede maatschappij aanwezig is. Een eenzijdige focus op etnisch culturele minderheden als voornaamste dadergroep gaat hieraan voorbij, en is daarom niet wenselijk.

5.3.5 ERVARINGEN VAN DE SLACHTOFFERS

Een deel van de respondenten was in de eerste plaats verbaasd op het moment dat zij met verbaal of fysiek geweld geconfronteerd werden. Soms doen dergelijke incidenten zich op een onverwacht moment voor, en zijn ze zo snel weer gepasseerd, dat men niet direct weet hoe te reageren. Scheldwoorden en bedreigingen kunnen een zekere angst induceren, ook zonder dat er effectieve slagen en verwondingen aan te pas komen. Men heeft schrik dat de situatie kan escaleren. Hetzelfde geldt wanneer men geconfronteerd wordt met fysiek geweld. De angst bestaat dat er nog meer slagen uitgedeeld zullen worden. Angst is eveneens een emotie die ervoor zorgt dat men geen reactie geeft wanneer men geconfronteerd wordt met verbale agressie. De vrees voor een verbale of fysieke tegenreactie zorgt ervoor dat men dergelijke opmerkingen zal negeren. Enkele respondenten halen aan dat ook niet reageren een actieve strategie is. Men zendt de boodschap uit boven de dader te staan. Door geen aandacht te besteden aan de agressor zal je hem of haar bovendien ook treffen.

5.3.6 MELDING EN AANGIFTE

Ongeveer de helft van de deelnemers aan de diepte-interviews heeft melding of aangifte gedaan bij de politie. Zij namen vooral contact op met de politie omdat ze bepaalde incidenten niet zomaar over zich wilden laten gaan, omdat zij te kennen wilden geven wat er gebeurd was, of in de hoop dat de daders gevat konden worden of de pesterijen stopgezet zouden worden. Redenen die aangehaald werden om niet naar de politie te gaan hebben vooral te maken met het idee dat dit toch niks aan de situatie zou veranderen, omdat het incident niet ernstig genoeg is en waarschijnlijk toch geseponeerd zou worden. Verder lijkt er ook een zekere schaamte te bestaan bij een aantal respondenten, wat hen er van weerhouden heeft om naar de politie te stappen. Achteraf beschouwd zijn er enkele deelnemers die vinden dat ze beter wel naar de politie gestapt waren, of die nu zeker wel melding zouden gaan doen mocht een gelijkaardig incident nu opnieuw plaatsvinden.

De tevredenheid over het contact met de politie verschilt sterk tussen de deelnemers, afhankelijk van het soort incident en de verwachtingen die men vooraf had. Het valt op dat de participanten die verwickeld zijn in een burenruzie het meest ontevreden zijn over hun contacten met de politie. Het dient opgemerkt te worden dat er een relatief negatieve

beeldvorming bestaat over de werking van de politie en het gerecht, ongeacht of men eerder met deze instanties in aanraking gekomen is. Men gaat ervan uit dat heel veel zaken geseponeerd worden en dat de opvang van slachtoffers van holebigeweld afhankelijk is van het politiebureau en de individuele agent waarbij men terecht komt. De beeldvorming over de politiediensten als machocultuur, lijkt niet volledig verdwenen te zijn. De meeste respondenten plaatsen dergelijke problemen met de politie wel in een bredere context, dit zou niet louter het geval zijn voor homofobe incidenten, maar heeft eerder te maken met een algemeen gebrek aan middelen.

De respondenten aan de diepte-interviews en de focusgroepen lijken vooral minder geneigd te zijn om verbaal geweld te melden. Interessant is de dubbele standaard die door een aantal onder hen gehanteerd wordt. Zij erkennen het belang van het melden van alle vormen van holebigeweld, ook van verbaal geweld. Enkel op deze manier kunnen goede statistieken verkregen worden en kan adequaat ingespeeld worden op het probleem. Zij zouden anderen daarom aanraden om ook melding te maken van verbaal holebigeweld, maar twifelen of ze dit zelf wel zouden doen.

Zeven deelnemers, die ook contact hebben gehad met de politie, hebben melding gedaan bij het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding. Dit hebben zij gedaan op aanraden van anderen, om het eigen incident te laten registreren, om informatie te verwerven of in de hoop het eigen dossier bij de politie en het gerecht kracht bij te zetten. De tevredenheid over het contact met het Centrum lijkt door de band genomen hoger te liggen dan de tevredenheid over het contact met de politie. De respondenten lijken zich meer persoonlijke ondersteund te voelen. Van twee deelnemers is het verhaal ook in de media verschenen. Achteraf gezien, zijn zij hier wel tevreden over, omdat zo de bredere maatschappij op de hoogte werd gebracht van het bestaan van holebigeweld.

5.3.7 GEVOLGEN

De incidenten van slagen en verwondingen die gerapporteerd werden gedurende de diepte-interviews resulteren in lichamelijke gevolgen die eerder van korte duur zijn. Het gaat niet veel verder dan een bloedneus, blauwe plekken en hoofd-of nekpijn die enkele dagen tot weken blijft aanslepen. Daarnaast rapporteren een aantal respondenten ook posttraumatische stresssymptomen, zoals slechte slaap, een maagzweer en een te hoge bloeddruk. Deze symptomen zijn niet zozeer een rechtstreeks gevolg, maar ze komen voort uit toegenomen stress en gevoelens van onbehagen naar aanleiding van vergaande intimidatie en fysiek geweld.

Emotionele gevolgen lijken veel hardnekkiger te zijn. Allereerst wordt frequent gerapporteerd dat ook woorden kwetsen en een emotionele impact kunnen hebben. Vooral wanneer men frequent geconfronteerd wordt met beledigingen, scheldwoorden en intimidatie, kan dit een weerslag hebben op de eigen gemoedstoestand. Daarnaast lijkt angst een uitkomst van te zijn van (fysiek) holebigeweld. Angst is een emotie die zich kan manifesteren tijdens het incident, in de vorm van schrik dat het geweld verder zal escaleren. Maar de angst kan zich ook erna verder zetten. Bij sommige respondenten evolueert dit na verloop van tijd tot boosheid. Men is dan kwaad omdat men onheus behandeld werd, of omdat men slecht opgevangen werd. Een derde emotioneel gevolg is gerelateerd aan een gevoel van schaamte. Men schaamt zich voor hetgeen hen overkomen is. Enerzijds omdat men bepaald gedrag, zoals het kussen van de partner, misschien beter niet gesteld had. Anderzijds omdat men er niet geslaagd is om een adequate

reactie te geven. Dit gevoel houdt mensen tegen om er met de politie over te praten of om steun te zoeken in de bredere kring van vrienden en kennissen.

Andere negatieve uitkomsten zijn bijvoorbeeld een laag zelfbeeld en gevoelens van depressie. Bovendien kunnen dergelijke incidenten aanleiding geven tot discussies binnen relaties en gevoelens van machteloosheid. De gevolgen van holebigeweld kunnen zo negatief zijn, omdat het gericht is tegen persoonlijke en onveranderlijke kenmerken van de respondenten. Toch dient opgemerkt te worden dat bij sommige deelnemers ook sprake is van actieve weerbaarheid. Op een gegeven moment zijn zij tot op een punt gekomen dat zij hun leven niet langer willen laten leiden door hetgeen ze meegemaakt hebben. Men is niet vergeten wat hen overkomen is, maar men wil er niet te lang meer bij blijven stilstaan. Men probeert dan bewust om negatieve gevoelens uit te sluiten.

Een manier om met geweld om te gaan is het zoeken van steun. Respondenten geven vooral aan dat zij hun verhaal gedaan hebben tegen hun partners, tegen ouders en vrienden, of tegen collega's. Het belangrijkste is dat men het eigen verhaal kan vertellen in een vriendelijke omgeving, en dat de andere partij aandachtig luister en meeleeft. Sommige respondenten halen aan dat dit eigenlijk het enige is dat anderen voor jou kunnen doen. Daarnaast kregen een aantal deelnemers ook advies van hun omgeving, bijvoorbeeld de raad om naar de politie, het CGKR of een andere instantie te stappen. Niet iedereen heeft het gevoel dat anderen mensen uit hun omgeving zich even goed kunnen inleven in hun ervaringen. Een aantal deelnemers heeft het gevoel dat anderen het minimaliseren wat hen overkomen is, "het is máár verbaal geweld". Of hun verhaal wordt in twijfel getrokken, men heeft het moeilijk om te geloven dat er geen aanleiding heeft plaatsgevonden.

Heteronormativiteit en homonegativiteit lijken een grote impact uit te oefenen op de houding die holebi's aannemen in de publieke ruimte. Heel veel respondenten rapporteren een zekere waakzaamheid. Zij lopen niet langer onbewust of zorgeloos over straat. Ze gaan actief hun omgeving scannen en houden in de gaten wie zich waar bevindt in de publieke ruimte. Wanneer bepaalde mensen of situaties als risicovol worden ingeschat, zal men het eigen gedrag hier op afstemmen. Dergelijke gedragsaanpassingen uiten zich in het vermijden van bepaalde mensen en plaatsen. Ook zijn er respondenten die aangeven minder affectie te vertonen in het openbaar. Deze strategie wordt gehanteerd om mogelijk geweld in de toekomst te vermijden. Dergelijke proactieve gedragsaanpassingen zijn niet steeds het gevolg van eigen ervaringen met verbaal en fysiek en geweld, maar kunnen zich ook manifesteren uit een gevoel van onbehagen of naar aanleiding van berichten in de media.

Op basis van de gesprekken kan geen hiërarchie opgesteld worden van de ernst van geweldsincidenten. Het behoort ook niet tot de taak van de onderzoeker om bepaalde voorvallen van geweld als ernstiger te bestempelen dan andere (Meyer, 2012). Inschatting van de ernst hangt volledig af van de respondenten zelf. Dit waardeoordeel is immers sterk afhankelijk van de context waarin het incident zich voordeed en de individuele kenmerken van degenen die ermee geconfronteerd worden. Maar het lijkt wel zo te zijn dat de respondenten die verwickeld zijn in een burenruzie, het emotioneel het zwaarst hebben. Zij worden immers herhaaldelijk geconfronteerd met gerichte pesterijen in de eigen woon- en leefomgeving.

5.3.8 AANBEVELINGEN

Doorheen de gesprekken deden de respondenten aanbevelingen om heteronormativiteit en homonegativiteit bij de heteroseksuele omgeving te doorbreken. Eerst en vooral lijken zij belang te hechten aan het voeren van preventie- en sensibiliseringscampagnes. Preventie wordt door een aantal respondenten belangrijker geacht dan repressie. Wanneer een incident bestraft moet worden, is het immers al te laat. Er dient vooral ingezet te worden op het creëren van openheid. Men dient aandacht te hebben voor holebiseksualiteit, maar ook voor diversiteit in het algemeen. Het onderwijs en de media worden als middelen bij uitstek beschouwd om een breed publiek te bereiken. De belangrijkste conclusie lijkt te zijn dat holebiseksualiteit nog vaker aanwezig mag zijn in onderwijs en media. Dit hoeft niet altijd op een zeer expliciete manier te gebeuren. Men kan het onderwerp ook op een meer subtiele manier aanhalen. Bijvoorbeeld door een verhaal voor te lezen over holebi-ouders in het lager of kleuteronderwijs, of door een holebikoppel te laten figureren in een televisiesoap. Ook op deze manier wordt holebiseksualiteit voorgesteld als een bestaande en normale relatievorm en kan hokjesdenken mee doorbroken worden.

Daarnaast wordt ook de repressieve zijde van het spectrum belangrijk geacht. Het is vooral de (gepercipieerde) straffeloosheid die een groot deel van de respondenten tegen de borst stuit. Er wordt vanuit gegaan dat remmingen bij potentiële daders wegvallen, omdat zij geen reële kans lopen om gevat en bestraft te worden. Repressie kan dus ook deels preventief werken. Een aantal respondenten halen aan dat er bij de politie zelf ook nog gesleuteld zou moeten worden aan de manier waarop men slachtoffers van holebigeweld opvangt en het beeld dat zij uitstralen naar de buitenwereld toe.

Zoals eerder aangehaald, is etniciteit zeer belangrijk in de beleving van de respondenten. Er werden dan ook een aantal aanbevelingen gedaan die rechtstreeks betrekking hadden op etnisch culturele minderheidsgroepen. Turkse en Marokkaanse (jonge)mannen worden door een groot deel van de respondenten beschouwd als een risicogroep voor het uiten homonegatieve agressie. Zij worden dan ook uit de weg gegaan of het eigen gedrag wordt aangepast wanneer men dergelijke groepjes waarneemt op straat. Maar de tendens om politiek correct te zijn, zorgt ervoor dat politici en gewone burgers zich geremd voelen om een standpunt in te nemen tegenover geweld dat veroorzaakt wordt door allochtonen. Dit maakt dat respondenten, die effectief in aanraking gekomen zijn met geweld vanwege Turken of Marokkanen, soms het gevoel hebben dat ze dit niet mogen uitspreken. Zij hebben het gevoel door anderen als racist gelabeld te worden wanneer ze dit wel doen. Dergelijke problematiek zou meer bespreekbaar gemaakt moeten worden en sensibiliseringsacties zouden ook specifiek gericht moeten worden naar allochtone groepen in onze samenleving.

Tegelijk wordt de focus soms eenzijdig gelegd op allochtone jongeren als homofobe daders. Dit maakt dat er voorbij wordt gegaan aan het feit dat holebiseksualiteit in alle lagen van de samenleving voorkomt. Deze tendens verhindert ten dele dat autochtone Belgen hun hand in eigen boezem steken en reflecteren over de eigen heteronormatieve attitudes. Beide tendensen hoeven niet aan elkaar tegengesteld te zijn. Het moet mogelijk zijn om een probleem met etnisch culturele minderheden te benoemen, zonder hiervoor terug te vallen op stereotype en eenzijdige beeldvorming die tekort doet aan de wijdverspreide maatschappelijke heteronormativiteit en homonegativiteit.

5.4 VERDER ONDERZOEK

In dit onderzoeksrapport werd ingegaan op de ervaringen en de percepties over holebigeweld in Vlaanderen. Er werd gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksstrategie om holebi's te bevragen die al dan niet in aanraking gekomen zijn met geweld tegenover hun seksuele voorkeur. Op deze manier kon worden stilgestaan bij de betekenis die gehecht wordt aan het voorkomen van geweld tegenover de seksuele voorkeur. In een volgende stap kunnen resultaten die uit deze studie naar voor kwamen gekwantificeerd worden, om zodoende meer inzicht te verwerven in de prevalentie van holebigeweld en de uitkomsten ervan. Zoals uit de diepte-interviews en de focusgroepen gebleken is, is het niet enkel van belang om aandacht te besteden aan effectieve geweldservaringen, maar ook aan verwacht geweld en de gepercipieerde risicogroepen. Hierbij kan het belangrijk zijn om de mate van steun na te gaan waarop men beroep kan doen, omdat niet alle respondenten zich begrepen voelen, en omdat steun als buffer kan dienen voor negatieve gezondheidsuitkomsten.

6 LITERATUURLIJST

- Ambady, N., Hallahan, M., & Conner, B. (1999). Accuracy of judgments of sexual orientation from thin slices of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(3), 538-547.
- Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek: Richtlijnen voor het opzetten, uitvoeren en evalueren van kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Bailey, M., & Zucker, K. (1995). Childhood sex-typed behavior and sexual orientation: A conceptual analysis and quantitative review. *Developmental Psychology*, 31(1), 43-55.
- Berrill, K. T. (1992). Anti-gay violence and victimization in the United States: An overview. In G. M. Herek & K. T. Berrill (Eds.), *Hate crimes: Confronting violence against lesbians and gay men* (pp. 19-45). California: Sage Publications.
- Buijs, L., Hekma, G., & Duyvendak, J. (2009). *Als ze maar van me afblijven: Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Buijs, L., Hekma, G., & Duyvendak, J. (2011). 'As long as they keep away from me': The paradox of antigay violence in a gay-friendly country. *Sexualities*, 14(6), 632-652.
- Button, D. M., O'Connell, D. J., & Gealt, R. (2012). Sexual minority youth victimization and social support: The intersection of sexuality, gender, race, and victimization. *Journal of Homosexuality*, 59(1), 18-43.
- Cambré, B., & Waeye, H. (2006). Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews. In J. Billiet & H. Waeye (Eds.), *Een samenleving onderzocht: Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek* (pp. 315-342). Antwerpen: De Boeck.
- CGKR. (2011). *Discriminatie en diversiteit: Jaarverslag 2010*. Brussel: Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding.
- Chung, B. Y. (2001). Working discrimination and coping strategies: Conceptual frameworks for counseling lesbian, gay, and bisexual clients. *The Career Development Quarterly*, 50, 33-44.
- Compas, B. E., Connor-Smith, J. K., Saltzman, H., Harding Thomsen, A., & Wadsworth, M. E. (2001). Coping with stress during childhood and adolescence: Problems, progress, and potential in theory and research. *Psychological Bulletin*, 127(1), 87-127.
- Comstock, G. D. (1991). *Violence against lesbians and gay men*. New York: Columbia University Press.
- Cox, N. (2011). *Al wie da nie springt: Een sociologische analyse van minderhedenstress, identiteit en stigma bij holebi-jongeren*. Gent: Universiteit Gent.
- Cox, N., Dewaele, A., & Vincke, J. (2010). Sexual stigma in Flemish youth: "I do respect them, but I'd rather have them normal and discrete like everybody else" Exploring heteronormativity and (internalized) homonegativity in the Flemish context. Unpublished manuscript.

Crandall, C. S., & Eshleman, A. (2003). A justification-suppression model of the expression and experience of prejudice. *Psychological Bulletin*, 129(3), 414-446.

D'Augelli, A. R. (1998). Developmental implications of victimization of lesbian, gay, and bisexual youths. In G. M. Herek (Ed.), *Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals* (pp. 187-201). California: Sage Publications.

D'Augelli, A. R., & Grossman, A. H. (2001). Disclosure of sexual orientation, victimization, and mental health among lesbian, gay and bisexual older adults. *Journal of Interpersonal Violence*, 16(10), 1008-1027.

D'Augelli, A. R., Grossman, A. H., & Starks, M. T. (2006). Childhood gender atypicality, victimization, and PTSD among lesbian, gay, and bisexual youth. *Journal of Interpersonal Violence*, 21, 1462-1482.

D'Augelli, A. R., Pilkington, N. W., & Hershberger, S. L. (2002). Incidence and mental health impact of sexual orientation victimization of lesbian, gay, and bisexual youths in high school. *School Psychology Quarterly*, 17(2), 148-167.

Decorte, T. (2008). *Kwalitatieve criminologische methoden en technieken*. Gent: Universiteit Gent.

Dewaele, A. (2008). *De sociale netwerken van holebi's: Over vriendschap en andere bloedbanden*. Doctoraatsverhandeling.

Dewaele, A. (2009). *Het discours van jongeren over gender en holebiseksualiteit. Over flexen, players en metroseksualiteit*. Antwerpen/Hasselt: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Dewaele, A., Cox, N., Van den Berghe, W., & Vincke, J. (2006). *De maatschappelijke positie van holebi's en hun sociale netwerken: Over vriendschap en andere bloedbanden*. Antwerpen/Hasselt: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Dewaele, A., & Van Houtte, M. (2010). *Zichtbaarheid- en discriminatiemanagement bij holebi-jongeren*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Dewaele, A., Vincke, J., Van Houtte, M., & Cox, N. (2008). *De schoolloopbaan van holebi- en heterojongeren*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

DiPlacido, J. (1998). Minority stress among lesbians, gay men, and bisexuals: A consequence of heterosexism, homophobia, and stigmatization. In G. M. Herek (Ed.), *Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals* (pp. 138-159). California: Sage Publications.

Doty, N. D., Willoughby, B. L. B., Lindahl, K. M., & Malik, N. M. (2010). Sexuality related social support among lesbian, gay, and bisexual youth. *Journal of Youth Adolescence* 39, 1134-1147.

Ezzy, D. (2002). *Qualitative Analysis: Practice and innovation*. London: Routledge.

Flick, U. (2003). *An introduction to qualitative research*. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications.

Franklin, K. (1998). Unassuming motivations: Contextualizing the narratives of antigay assailants. In G. M. Herek (Ed.), *Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals* (pp. 1-23). California: Sage Publications.

Franklin, K. (2000). Antigay behaviors among young adults: Prevalence, patterns, and motivators in a noncriminal population. *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 339-362.

Franklin, K. (2004). Enacting masculinity: Antigay violence and group rape as participatory theater. *Sexuality Research & Social Policy*, 1(2), 25-40.

Garnets, L., Herek, G. M., & Levy, B. (1990). Violence and victimization of lesbians and gay men: Mental health consequences. *Journal of Interpersonal Violence*, 5, 366-383.

Glaser, B. G., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine Publishing Company.

Gonsiorek, J. C. (1993). Mental health of gay and lesbian adolescents. In D. C. Kimmel & L. D. Garnets (Eds.), *Psychological perspectives on lesbian and gay male experiences* (pp. 469-485). New York: Columbia University Press.

Gordon, A. R., & Meyer, I. H. (2007). Gender nonconformity as a target of prejudice, discrimination, and violence against LGBT individuals. *Journal of LGBT Health Research*, 3(3), 55-71.

Harry, J. (1992). Conceptualizing anti-gay violence. In G. M. Herek & K. T. Berrill (Eds.), *Hate crimes: Confronting violence against lesbians and gay men* (pp. 113-122). California: Sage Publications.

Herek, G. M. (1992). The social context of hate crimes: Notes on cultural heterosexism. In G. M. Herek & K. T. Berrill (Eds.), *Hate crimes: Confronting violence against lesbians and gay men* (pp. 89-104). California: Sage Publications.

Herek, G. M. (2002a). Gender gaps in public opinion about lesbians and gay men. *Public Opinion Quarterly*, 66(1), 40-66.

Herek, G. M. (2002b). Heterosexuals' attitudes toward bisexual men and women in the United States. *Journal of Sex Research*, 39(4), 264-274.

Herek, G. M. (2004). Beyond homophobia: Thinking about sexual stigma and prejudice in the twenty-first century. *Sexuality Research and Social Policy*, 1(2), 6-24.

Herek, G. M. (2007). Confronting sexual stigma and prejudice: Theory and practice. *Journal of Social Issues*, 63(4), 905-925.

Herek, G. M. (2009). Hate crimes and stigma-related experiences among sexual minority adults in the United States: Prevalence estimates from a national probability sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 24, 54-74.

Herek, G. M., Chopp, R., & Strohl, D. (2007). Sexual stigma: Putting sexual minority health issues in context. In I. H. Meyer & M. Northridge (Eds.), *The health of sexual minorities: Public health*

perspectives on lesbian, gay, bisexual, and transgender populations (pp. 171-208). New York: Springer.

Herek, G. M., Cogan, J. C., & Gillis, J. R. (2002). Victim experiences in hate crimes based on sexual orientation. *Journal of Social Issues*, 58(2), 319-339.

Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (1997). Hate crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults. *Journal of Interpersonal Violence*, 12(2), 195-215.

Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (1999). Psychological sequelae of hate crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67, 945-951.

Hershberger, S. L., & D'Augelli, A. R. (1995). The impact of victimization on the mental health and suicidality of lesbian, gay, and bisexual youth. *Developmental Psychology*, 31, 65-74.

Hooghe, M. (2011). The impact of gendered friendship patterns on the prevalence of homophobia among Belgian late adolescents. *Archives of Sexual Behavior*, 40, 543-550.

Hooghe, M., Claes, E., Harell, A., Quintelier, E., & Dejaeghere, Y. (2010). Anti-gay sentiment among adolescents in Belgium and Canada: A comparative investigation into the role of gender and religion. *Journal of Homosexuality*, 57(3), 384-400.

Hooghe, M., & Meeusen, C. (2012). Homophobia and the transition to adulthood: A three year panel study among Belgian late adolescents and young adults, 2008–2011. *Journal of Youth Adolescence* 41, 1197–1207.

Hooghe, M., Quintelier, E., Claes, E., Dejaeghere, Y., & Harrell, A. (2007). De houding van jongeren ten aanzien van holebi-rechten: Een kwantitatieve en kwalitatieve analyse. Leuven: Centre for Citizenship and Democracy.

House, J. S. (1981). *Work stress and social support*. Reading, MA: Addison Wesley Publishing Co.

Huebner, D., Rebchook, G., & Kegeles, S. (2004). Experiences of harassment, discrimination, and physical violence among young gay and bisexual men. *American Journal of Public Health*, 94 (7), 1200-1203.

Hutson, H. R., Anglin, D., Stratton, G., & Moore, J. (1997). Hate crime violence and its emergency department management. *Annals of Emergency Medicine*, 29(6), 786-791.

ILGA. (2012). *Rainbow Europe: Legal situation for lesbian, gay, bisexual and trans people in Europe*. Retrieved from

http://www.ilga-europe.org/home/publications/reports_and_other_material/

Katz-Wise, S. L., & Hyde, J. S. (2012). Victimization experiences of lesbian, gay, and bisexual individuals: A meta-analysis. *Journal of Sex Research*, 49(2-3), 142-167.

Keuzenkamp, S., Kooiman, N., & van Lisdonck, J. (2012). *Niet te ver uit de kast: Ervaringen van homo- en biseksuelen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Kite, M. E., & Whitley, J. B. E. (1998). Do heterosexual women and man differ in their attitudes toward homosexuality? A conceptual and methodological analysis. In G. M. Herek (Ed.), *Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals* (pp. 39-61). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Lippa, R. (2002). Gender-related traits of heterosexual and homosexual men and women. *Archives of Sexual Behavior*, 31(1), 83-98.
- Mayfield, W. (2001). The development of an internalized homonegativity inventory for gay men. *Journal of Homosexuality*, 41(2), 53-76.
- McDevitt, J., Balboni, J., Garcia, L., & Gu, J. (2001). Consequences for victims: A comparison of bias and non-bias-motivated assaults. *American Behavioral Scientist*, 45, 697-712.
- McDevitt, J., Levin, J., & Bennett, S. (2002). Hate crime offenders: An expanded typology. *Journal of Social Issues*, 58(2), 303-317.
- Meyer, D. (2012). An intersectional analysis of lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people's evaluations of anti-queer violence. *Gender & Society*, 26, 849-873.
- Meyer, I. H. (1995). Minority stress and mental health in gay men. *Journal of Health and Social Behavior*, 36(1), 38-56.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674-697.
- Meyer, I. H., & Dean, L. (1998). Internalized homophobia, intimacy, and sexual behavior among gay and bisexual men. In G. M. Herek (Ed.), *Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals* (pp. 160-196). California: Sage Publications.
- Meyer, I. H., Schwartz, S., & Frost, D. M. (2008). Social patterning of stress and coping: Does disadvantaged social statuses confer more stress and fewer coping resources? *Social Science and Medicine*, 67, 368-379.
- Miller, C. T., & Kaiser, C. T. (2001). A theoretical perspective on coping with stigma. *Journal of Social Issues*, 57(1), 73-92.
- Mortelmans, D. (2009). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven/Den Haag: Acco.
- Mufioz-Plaza, C., Quinn, S. C., & Rounds, K. A. (2002). Lesbian, gay, bisexual and transgender students: Perceived social support in the high school environment. *The High School Journal*, 85, 52-63.
- Nielsen, J. M., Walden, G., & Kunkel, C. A. (2000). Gendered heteronormativity: Empirical illustrations in everyday life. *The Sociological Quarterly*, 41(2), 283-296.
- Ochs, R. (1996). Biphobia: It goes more than two ways. In B. A. Firestein (Ed.), *Bisexuality: The psychology and politics of an invisible minority* (pp. 217-239). California: Sage Publications.

- Parrott, D. J. (2008). A theoretical framework for antigay aggression: Review of established and hypothesized effects within the context of the general aggression model. *Clinical Psychology Review, 28*, 933-951.
- Pearlin, L. I. (1989). The sociological study of stress. *Journal of Health and Social Behavior, 30*(3), 241-256.
- Pickery, J., & Noppe, J. (2007). Vlamingen over homo's: Loopt het beleid voorop? Attitudes tegenover holebi's en holebiseksualiteit in Vlaanderen. In J. Pickery (Ed.), *Vlaanderen gepeild!* (pp. 199-224). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse regering.
- Pilkington, N. W., & D'Augelli, A. R. (1995). Victimization of lesbian, gay, and bisexual youth in community settings. *Journal of Community Psychology, 23*(1), 33-56.
- Pinel, E. C. (1999). Stigma consciousness: The psychological legacy of social stereotypes. *Journal of personality and social psychology, 76*(1), 114-128.
- Pinel, E. C., & Paulin, N. (2005). Stigma consciousness at work. *Basic and Applied Social Psychology, 27*(4), 345-352.
- Poelman, M., & Smits, D. (2007). *Agressie tegen holebi's in Brussel stad. Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.*
- Ritchie, J., & Lewis, J. (2008). *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers.* Los Angeles/London/New Delhi/Singapore: Sage Publications.
- Salo, A. (2004). Working class lesbian women in their work communities. In J. Lehtonen & K. Mustola (Eds.), *Straight people don't tell do they...? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work* (pp. 194-205). Helsinki: Oy Edita Ab.
- Sandfort, T. G. M. (2005). Sexual orientation and gender: Stereotypes and beyond. *Archives of Sexual Behavior, 34*(6), 595-611.
- Savin-Williams, R. C. (1994). Verbal and physical abuse as stressors in the lives of lesbian, gay male, and bisexual youths: Associations with school problems, running away, substance abuse, prostitution and suicide. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62*(2), 261-269.
- Schoonacker, M., Dumon, E., & Louckx, F. (2009). *Welebi: Onderzoek naar het mentaal en sociaal welbevinden van lesbische en biseksuele meisjes.* Brussel: Gelijke Kansen in Vlaanderen.
- Schuyf, J. (2009). *Geweld tegen homoseksuele mannen en lesbische vrouwen: Een literatuuronderzoek naar praktijk en bestrijding.* Utrecht: Movisie.
- Schuyf, J., & Felten, H. (2011). *Zoenen is gevaarlijk: Onderzoek naar geweld tegen lesbiese vrouwen.* Utrecht: Movisie.
- Skidmore, W., Linsenmeier, J., & Bailey, J. (2006). Gender nonconformity and psychological distress in lesbians and gay men. *Archives of Sexual Behavior, 35*, 685-697.
- Stewart, D. W., Shamdasani, P. N., & Rook, D. W. (2007). *Focus groups: Theory and practice.* Thousand Oaks: Sage Publications.

- Teney, C., & Subramanian, S. V. (2010). Attitudes toward homosexuals among youth in multiethnic Brussels. *Cross-Cultural Research*, 44(2), 151-173.
- Van Bergen, D., & van Lisdonck, J. (2010). Ervaringen van homoseksuele en biseksuele jongeren. In S. Keuzenkamp (Ed.), *Steeds gewoner, nooit gewoon: Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland* (pp. 54-76). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Van De Ven, P. (1995). Talking with juvenile offenders about gay males and lesbians: Implications for combating homophobia. *Adolescence*, 30(117), 19-42.
- Van der Meer, T. (2003). Gay bashing: A rite of passage? *Culture, Health & Sexuality*, 5(2), 153-165.
- van San, M., & de Boom, J. (2006). *Geweld tegen homoseksuelen*. Rotterdam: Risbo.
- van Wijk, E., van de Meerendonk, B., Bakker, F., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Moderne homonegativiteit: De constructie van een meetinstrument voor het meten van hedendaagse reacties op zichtbare homoseksualiteit in Nederland. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 29, 19-27.
- Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Lemma.
- Versmissen, D., Dewaele, A., Meier, P., & Van Houtte, M. (2011). *Zzip²: Onderzoek naar de levenskwaliteit van Vlaamse holebi's*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Vincke, J., Dewaele, A., Van den Berghe, W., & Cox, N. (2006). *Zzip: Een statistisch onderzoek met het oog op het verzamelen van basismateriaal over de doelgroep holebi's*. Gent: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Vincke, J., Dewaele, A., Vanden Berghe, W., & Cox, N. (2008). *Discriminatie van holebi's op de werkvloer: Over inkomensverschillen, sectorsegregatie en het 'roze' plafond*. Brussel: Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding.
- Weinberg, M. S., Williams, C. J., & Pryor, D. W. (1994). *Dual attraction: Understanding bisexuality*. New York: Oxford University Press.
- Weissman, E. (1992). Kids who attack gays. In G. M. Herek & K. T. Berrill (Eds.), *Hate crimes: Confronting violence against lesbians and gay men* (pp. 170-178). California: Sage Publications.
- Willis, D. G. (2004). Hate crimes against gay males: An overview. *Issues in Mental Health Nursing*, 25, 115-132.
- Willis, D. G. (2008). Meanings in adult male victims' experiences of hate crime and its aftermath. *Issues in Mental Health Nursing*, 29(569-584).

7 BIJLAGEN

7.1 KENMERKENMATRIX RESPONDENTEN DIEPTE-INTERVIEWS

Schuilnaam	Geslacht/ Gender	Leeftijd	Hoogst behaalde diploma	Hoe op de hoogte gebracht?	Woonplaats: provincie	Geweldservaring(en)
1. Anneke	Vrouw	27	Master	CGKR	Brussel Stad	Anneke is ongeveer een jaar voorafgaand aan het interview in elkaar geslagen, toen ze met haar vriendin hand in hand door Brussel liep. De dader was een onbekende, volwassen man. Het was een mooie zomerse dag en eerder rustig op straat. Er werd contact opgenomen met de politie, het CGKR en de media.
2. Kim	Vrouw	22	Student (Bachelor)	Facebook	West-Vlaanderen	Kim is al vaak geconfronteerd geweest met seksueel getinte opmerkingen die specifiek gericht zijn naar haar seksuele voorkeur. Heteroseksuele mannen lijken haar soms te willen bekeren. Eén keer is ze in aanraking gekomen met seksueel geweld, nadat er een rape drug in haar drankje gegoten was.
3. Dennis	Man	45	Master	CGKR	Antwerpen	Enkele weken voor het interview is Dennis aanraking gekomen met vergaande intimidatie in een fitnesscentrum. Het management van de fitnessketen werd op de hoogte gesteld en Dennis heeft daarnaast ook nog contact opgenomen met de politie en het CGKR. Verder is hij al geregeld geconfronteerd geweest met verbaal geweld. Op straat in de vorm van scheldwoorden, en op het werk in de vorm van zogenaamde mopjes.
4. Sofie	Vrouw	24	Bachelor	Via persoonlijke kennis bij CGKR	Antwerpen	Sofie en Valérie hebben hoofdzakelijk ervaring met seksuele intimidatie in het uitgaansleven. Ze kregen vooral seksueel getinte opmerkingen te horen van heteroseksuele mannen, wanneer ze als koppel op stap gingen. Nu gebeurt dit minder, omdat ze minder uitgaan.
Valérie	Vrouw	26	Bachelor			
5. Tom	Man	56	Secundair onderwijs	Facebook	Antwerpen	Tom en Jerry zijn al ongeveer drie jaar verwickeld in een burenruzie. Ze werden reeds geconfronteerd met verschillende vormen van geweld. Gaande van verbaal en psychologisch geweld tot materieel en fysiek geweld. Hun buurman startte met het afbreken van de gemeenschappelijke tuinmuur. Hij heeft Tom tegen het hoofd geslagen toen hij hiertegen protesteerde. De politie werd meermaals verwittigd en gerechtelijke stappen werden ondernomen. Tom en Jerry hebben eveneens melding gedaan bij het CGKR.
Jerry	Man	58	Master			

6. Bart	Man	32	Master	CGKR	Brussel Stad	Bart werd ongeveer anderhalf jaar voorafgaand aan het interview in elkaar geslagen in Brussel, toen hij op pad was met een (homoseksuele) vriend. Een groepje mannen heeft hem geslagen met een stoel, en hij werd bijna gewurgd. De politie is ter plaatse gekomen toen de daders al weg gevlucht waren. De media heeft het verhaal opgepikt en het CGKR heeft vervolgens ook contact opgenomen met Bart.
7. Jozef	Man	36	Master	CGKR	Antwerpen	Jozef en zijn partner zijn al ongeveer twee jaar verwickeld in een burenruzie. Zij ervaren herhaalde pesterijen vanwege een buurvrouw en haar vriendinnen. De zoon van de buurvrouw heeft Jozef aangereiden met de auto, en een halfling blikje tegen zijn hoofd gesmeten. De politie werd een aantal keer op de hoogte gebracht, en ook het CGKR werd gecontacteerd.
8. Pino	Man	47	Hoger technisch onderwijs	CGKR	Oost-Vlaanderen	Ook Pino heeft verwickeld gezeten in een burenruzie, maar hij is een aantal maanden voorafgaand aan het interview verhuisd. De aanhoudende pesterijen hebben een rol gespeeld in deze beslissing. Het ging van verbale beledigingen en bedreigingen tot het uitzetten van de elektriciteit. Pino heeft de politie en het CGKR op de hoogte gebracht.
9. Jeroen	Man	27	Master	Facebook	Oost-Vlaanderen	Jeroen heeft vooral negatieve ervaringen gehad met een jongen uit zijn geboortedorp. Hij werd meermaals verweten en geduwd in het plaatselijke jeugdhuis. Eén keer werd hij in het gezicht gespuwd toen hij te voet onderweg was naar huis. Hij komt nu ook wel nog in aanraking met storende opmerkingen, voornamelijk in de context van het uitgaan.
10. Volker	Man	33	Student (Bachelor)	Mail	Antwerpen	Volker is een aantal jaar geleden in aanraking gekomen met fysiek geweld in het stadspark van Antwerpen. Hij werd toen in elkaar geslagen door drie onbekende mannen. Maar hij heeft vooral contact opgenomen voor deelname aan het interview in verband met een ander, meer recent, incident. Enkele weken voorafgaand aan het interview was hij betrokken bij hetzelfde incident als Dennis (DI3), maar dan vanuit het standpunt van werknemer bij het fitnesscentrum. Deze intimidatie heeft ook op hem een grote indruk gemaakt.
11. Leen	Vrouw	28	Bachelor	Mail holebivereniging	Vlaams-Brabant	Leen is ongeveer tien jaar geleden verbaal beledigd op de trein door een groepje Franstalige jongeren. Het groepje was samengesteld uit jongens en meisjes. Eén van de jongens heeft haar tot tweemaal toe geduwd. Eén keer is ze omgevallen. Ze vond het bijzonder erg dat de omstaanders niet ingegrepen hebben. Ook los van dit incident heeft ze verschillende keren beledigingen en seksueel getinte opmerkingen moeten aanhoren.

12. Mieke	Vrouw	64	Bachelor	Mail holebivereniging	Vlaams-Brabant	Mieke is zeven jaar geleden verbaal verweten geweest door een collega, op een moment dat tal van cliënten aanwezig waren. Dit incident heeft haar diep geraakt. Eigenlijk heeft ze er nog altijd spijt van dat ze toen geen klacht ingediend heeft. Ook daarnaast heeft ze nog verscheidene beledigingen te horen gekregen.
13. Hans	Man	49	Bachelor	Internet	Oost-Vlaanderen	Hans meldt dat hij verscheidene jaren geleden op het nippertje ontsnapt is aan fysiek geweld. Nadat hij op stap geweest was in de holebi-uitgangsbuurt in Brussel, kwam er een groepje jongeren op hem afgestormd. Maar hij kon nog net op tijd in een taxi stappen. Hans meldt ook storende mopjes van bijvoorbeeld collega's.
14. Stijn	Man	21	Student (Bachelor)	Mail	Oost-Vlaanderen/ Antwerpen	Stijn heeft ongeveer anderhalf jaar voorafgaand aan het interview slagen gekregen van een groepje jongeren, toen hij van het Gent Zuid naar zijn kot wandelde. Daags nadien heeft hij contact opgenomen met de politie, op aanraden van zijn ouders. Ook het CGKR werd ingelicht.
15. Alex	Man	28	Secundair onderwijs	Collega	Oost-Vlaanderen	Alex meldt dat er geregeld verwijten naar zijn hoofd geslingerd worden in de gemeente waar hij woont. Twee zomers geleden heeft hij een slag in zijn gezicht gekregen na de Parkfeesten in Sint-Niklaas, toen hij met zijn toenmalige vriend over straat aan het wandelen was. Chris heeft eerder weinig ervaring met geweld dat gericht is tegen zijn seksuele voorkeur. Hij meldt wel een incident van verbale verwijten.
Chris	Man	28	Master			
16. Tommy	Man	24	Master	Flyer holebivereniging	Brussel Stad	Tommy werd enkele weken voorafgaand aan het interview in elkaar geslagen en getrapt in het Koninklijk Park in Brussel, toen hij daar aan het sporten was. De twee daders probeerden zijn gsm te stelen, maar ze zijn niet in hun opzet geslaagd. Een tijd daarvoor heeft ook al slagen moeten incasseren in het Minnewaterpark in Brugge.
17. Phoebe	Vrouw	66	Secundair onderwijs	Flyer holebivereniging	Oost-Vlaanderen	Phoebe werd meermaals geconfronteerd met verbale verwijten door mensen uit haar woonomgeving. Deze waren vooral sterk gericht tegen haar transgender zijn. Hiervoor heeft zij contact opgenomen met de politie. Hoewel er geen verdere acties ondernomen werden, is de agressie toch afgenomen.

7.2 KENMERKENMATRIX RESPONDENTEN FOCUSGROEPEN

Focusgroep	Schuilnaam	Geslacht/ gender	Leeftijd	Hoogst behaalde diploma	Hoe op de hoogte gebracht?	Provincie
Focusgroep 1 In samenwerking met holebi- vereniging (praatavond)	Fedra	Vrouw	21	Bachelor	Mail/facebook holebivereniging	Vlaams-Brabant
	Elia	Man	23	/	Mail/facebook holebivereniging	Oost-Vlaanderen
	Kevin	Man	19	Secundair onderwijs	Mail/facebook holebivereniging	Oost-Vlaanderen
	Raphaël	Man	35	Secundair onderwijs	Mail/facebook holebivereniging	Antwerpen
	Dré	Man	29	Bachelor	Mail/facebook holebivereniging	Oost-Vlaanderen
	Mathias	Man	19	Student	Praatgroep zelf	Oost-Vlaanderen
	Dries	Man	26	Bachelor	Mail/facebook holebivereniging	Oost-Vlaanderen
	Andy	Man	33	Florist	Mail/facebook holebivereniging	Vlaams-Brabant
Focusgroep 2 In samenwerking met holebi- vereniging (praatavond)	Ruudje	Man	40	Getuigschrift	Flyer holebivereniging / Praatgroep zelf	Antwerpen
	Jürgen	Man	34	Bhk Avondschool	Flyer holebivereniging / Praatgroep zelf	Antwerpen
	Olivia	Vrouw	33	A2	Flyer holebivereniging / Praatgroep zelf	Antwerpen
	Pipi L.	Man	+/- 40	/	Flyer holebivereniging / Praatgroep zelf	Antwerpen
	Ward	Man	60	Hoger secundair onderwijs	Flyer holebivereniging / Praatgroep zelf	Antwerpen
	Banderas	Man	21	/	Flyer holebivereniging / Praatgroep zelf	Antwerpen
	Eddy	Man	19	/	Flyer holebivereniging / Praatgroep zelf	Antwerpen
	Wouter	Man	25	Student	Flyer holebivereniging / Praatgroep zelf	Antwerpen

Focusgroep 3 Georganiseerd aan Universiteit Antwerpen	Yvan	Man	57	Leger	Mail/ facebook holebivereniging	Antwerpen
	Bernice	Vrouw	21	Bachelor	Mail/facebook holebivereniging	Antwerpen
	Noël	Man	36	Master	Gayromeo	Antwerpen
	Frank	Man	31	Technisch	Via familielid partner	Antwerpen
	Bert	Man	27	Master	Via familielid	Antwerpen
Focusgroep 4 Georganiseerd aan Universiteit Gent	Lahimpe	Man	20	Student	Facebook	Oost-Vlaanderen
	Deborah	Vrouw	58	Master	Mail	Oost-Vlaanderen
	Walter	Man	55	A2	Mail + flyer	Oost-Vlaanderen
	Paul	Man	52	Diploma kok	Mail + flyer	Oost-Vlaanderen
	Bas	Man	21	Student	Via vriend	West-Vlaanderen
	Tim	Man	23	Master	Via collega	West-Vlaanderen

7.3 TOPICLIJST DIEPTE-INTERVIEWS

INTRODUCTIE

- Doel van het onderzoek
- Privacy

SOCIO-DEMOGRAFISCHE GEGEVENS

INLEIDEND

- Seksuele oriëntatie
- Openheid
- Maatschappelijke attitudes

BESCHRIJVING VAN HET INCIDENT

- Context (locatie, wanneer)
- Dader (bekende, groep, geslacht, leeftijd, etniciteit)
- Motief (waarom antihomoseksueel?)
- Omstanders

BELEVING TIJDENS HET INCIDENT EN EIGEN REACTIE

- Beleving
- Reactie

AANGIFTEBEREIDHEID

- Aangifte bij de politie
- Klacht ingediend bij een meldpunt
- Andere vormen van actie ondernomen

STEUN VAN OMGEVING

- Welke steun
- Tevredenheid steun
- Steun holebi-organisatie

GEVOLGEN VAN HET INCIDENT

- Lichamelijke gevolgen
- Gedragsveranderingen en emotionele gevolgen
- Proberen voorkomen van geweld
- Zichtbaarheidsmanagement
- Relatie
- Identiteit
- Kans op slachtofferschap in de toekomst

AANBEVELINGEN

- Hoe homonegativiteit reduceren

UITLEIDEND

7.4 TOPICLIJST FOCUSGROEPEN

INTRODUCTIE

- Doel van het onderzoek
- Privacy

SOCIO-DEMOGRAFISCHE GEGEVENS

INLEIDEND

- Seksuele oriëntatie
- Openheid
- Maatschappelijke attitudes

HOLEBIGEWELD

- Wat is holebigeweld?
- Risicoplaatsen
- Potentiële daders
 - Doorvragen gender
 - Doorvragen etniciteit

ONVEILIGHEIDSGEVOELENS

- Ingeschatte kans om zelf slachtoffer te worden
- Gedragaanpassingen

AANGIFTEBEREIDHEID

- Welke incidenten zou je melden
- Hoe kan de drempel verlaagd worden

AANBEVELINGEN

- Hoe homonegativiteit reduceren

UITLEIDEND

Steunpunt Gelijkekansenbeleid

*Lange Nieuwstraat 55
B-2000 Antwerpen
Tel. +32 (0) 265 53 23*

*e-mail: steunpunt.gelijkekansenbeleid@gmail.com
e-mail: steunpuntgeka@uantwerpen.be*

www.steunpuntgelijkekansen.be